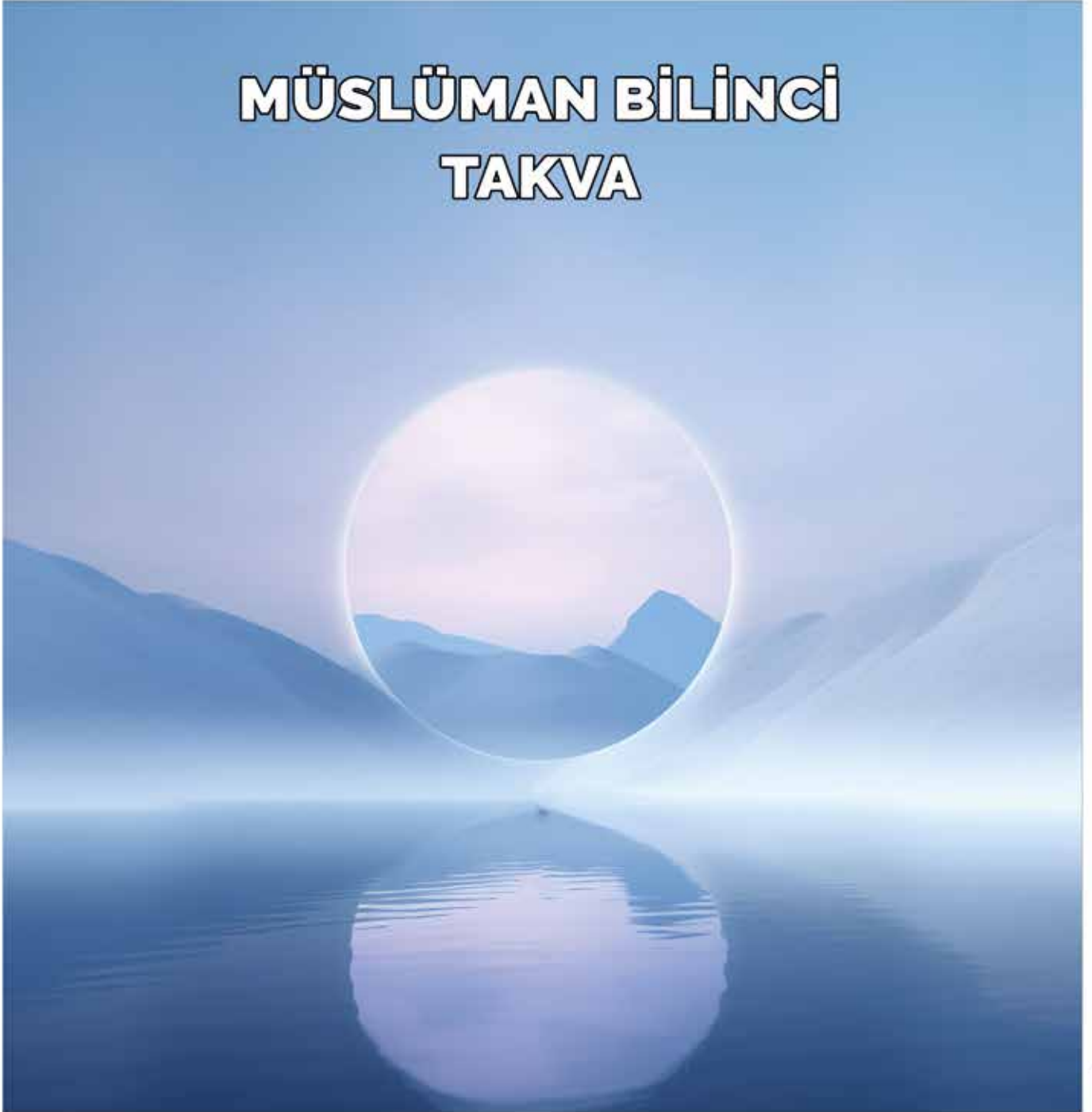

diyanet

Aylık Dergi | Mayıs 2024 | Sayı: 401

MÜSLÜMAN BİLİNCİ TAKVA

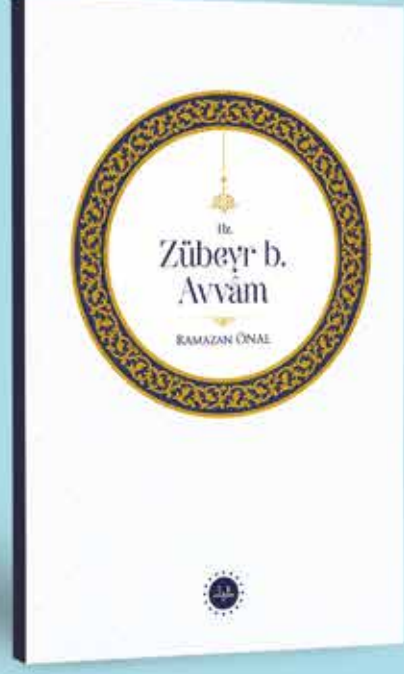
- Takva Elbisesi ile Şahsiyetin İnşası
- Sufilerin Gözüyle Takva
- Ali Rıza Temel ile Takva Üzerine Söyleşi
- Ömür ve Rızkın Bereket Kaynağı: Sıla-i Rahim
- Büyük Bir Fetih Büyük Bir Fatih

www.yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

YAYINLARIMIZ

İslam'ın ilk kurucu neslinden ve aşere-i mübeşşereden biri olan Zübeyr b. Avvam (r.a.), örnek Müslüman şahsiyeti, mücadeleci ruhu, İslam davasına olan bağlılığı, cesaret ve kahramanlığı, sabır ve metanetiyle öne çıkan inanç erlerindedir.

Bizi var eden, varlığından haberdar eden Rabbimizin, ilahi lütfudur vahiy. İnsanoğlu, yeryüzüne halife kılınmış, emir ve yasaklarla muhatap olmuştur. İslam ile şereflenen insanın bu şerefi daha üst mertebelere taşımasının adı ise takvadır. Yüce Allah'ı sevmenin, O'nun rızasına nail olmaya gayret etmenin, O'na saygı duyarak istemediği davranışlarda bulunmaktan sakınmanın adıdır takva. Kur'an-ı Kerim'de aynı kökten gelen kelimelerin yer aldığı yüzlerce ayetin de gösterdiği gibi takva, İslam'ın temel kavramlarından biridir. Kur'an, iman edip salih amel işleyen müminleri "müttaki" olarak niteler. Müttakilik, iyiliklere sarılan, kötülüklerden kaçınan müminin tavrıdır. Dolayısıyla bir insanın kıymetini değerlendirmek için önemli bir ölçüttür. Allah katında en değerli insanlar takva sahibi olanlardır. (Hucurat, 49/13.) Yüce Allah ilahi keliminde güzel iş yapanlarla beraber olduğunu bildirmiş, müttakilerin dostu olduğunu müjdelemiştir. (Casiye, 45/19.) Yine Kuran-ı Kerim'de sözünde durmak, affetmek, adaletle karar vermek, dürüst ve güvenilir olmak, hem malı hem de canıyla cihat etmek gibi güzel hasletler müttakilerin vasfı olarak zikredilir. (Al-i İmran, 3/76; Maide, 5/8; Tevbe, 9/7.) Allah Resülü de "Öyle bir ayet biliyorum ki, eğer insanların hepsi ona sarılsalar onlara yeter" buyurarak "Kim Allah'a karşı takva bilincinde olursa Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder." (Talak, 65/2.) ayetini okumuş, dünya ve ahirette her türlü zorluktan kurtulmanın yolu olarak takvayı işaret etmiştir. (İbn Mace, Zühd, 24.)

Diyanet Dergisi olarak bu sayımızda "Müslüman Bilinci: Takva"ya değindik. Takva ehli insanların vasıflarını, Peygamber Efendimizin (s.a.s.) örneğini ve mümin şahsiyetinin inşasında takvanın önemini sayfalarımıza taşıdık. Prof. Dr. Ömer Kara, "Takva: Sevginin Korkuyla Buluştuğu Yüksek Bir Bilinç ve Farkındalık Hâli"; Prof. Dr. Necdet Tosun, "Sufilerin Gözüyle Takva"; Dr. Sema Yılmaz, "Şahsiyet İnşasında Takvanın Yeri" adlı yazılarıyla dosyamıza katkı sundular. Bu ayki söyleşimizi Ali Rıza Temel ile gerçekleştirdik. Temel, Kur'an-ı Kerim'in çokça zikrettiği takvanın derecelerinden ve takva elbisesi giyinen müminlerin özelliklerinden bahsederek bizler için Hz. Peygamber'in örneğine değindi.

Sizleri dergimizle başbaşa bırakırken 571. seneyi devriyesini kutladığımız İstanbul'un fethinin de daha yirmili yaşlarında bir genç olan Fatih Sultan Mehmet eliyle gerçekleştiğini hatırlatarak bütün gençlerimizi sevgi ve hürmetle selamlıyorum.

Bereketli okumalar diliyorum.

Cafer Tayyar DOYMAZ

İÇİNDEKİLER

6 GÜNDEM

TAKVA: SEVGİNİN KORKUYLA
BULUŞTUĞU YÜKSEK BİR BİLİNÇ
VE FARKINDALIK HÂLİ
Prof. Dr. Ömer KARA

12 GÜNDEM

SUFİLERİN GÖZÜYLE TAKVA
Prof. Dr. Necdet TOSUN

16 GÜNDEM

TAKVA ELBİSESİ İLE ŞAHSİYETİN İNŞASI
Dr. Sema YILMAZ

20 SÖYLEŞİ

ALİ RIZA TEMEL:
"İNSANIN DEĞERİ TAKVASI
NİSPETİNDEDİR. DİNİMİZİN ASIL DEĞER
ÖLÇÜSÜ CİNSİYET, RENK, ŞEKİL, SERVET,
MAKAM, MEVKİ DEĞİL, TAKVADIR."
Mahir KILINÇ

24 DİN DÜŞÜNCE YORUM

EŞYANIN HAKİKATİ:
NEDİR? NE
DEĞİLDİR?
Gülsüm SOYDAN

28 VAHYİN AYDINLIĞINDA

ŞÜKÜR: KULLUĞUN İFADESİ
Doç. Dr. Bayram KÖSEOĞLU

30 HADİSLERİN İŞİĞİNDE

ÖMÜR VE RIZKIN BEREKET KAYNAĞI:
SILA-İ RAHİM
Dr. Ahmet OĞUZ

32 DİYANET ARŞİVİ

1950'Lİ YILLARIN BASINI DİNİ
HADİSELERİ NASIL AKTARIYORDU?
Dr. Mehmet BULUT

diyanet

SAYI

401

MAYIS

2024

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Yayın Kurulu
Cafer Tayyar DOYMAZ
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Abdülkadir ERKUT
Dr. Hüseyin ARI
Mahmut KAYIŞ
Esmâ GÜNER

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BERK
Mahir KILINÇ
Mustafa Mirza DEMİR
Sema BAYAR
Nisanur Mukaddes UYANIK

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım
Arketip Ajans
www.arketipajans.com

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /diyanetdergisi
Twitter: /diyanetdergisi
Instagram: /diyanetdergisi

36 YARININ DÜNYASI

YARININ DÜNYASINDA İTALYA
PENCERESİNDEN DİN
Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

40 KISSADAN HİSSE

BAZEN BİR UN ÇUVALINA YENİLİR
İNSAN...
Doç. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

42 BUNU KONUŞALIM

SALİH YILDIZ:
"DİN HİZMETİNDE İNSANLARIN KALBİNE
DOKUNABİLMENİN EN GÜZEL YOLUNUN
TATLI DİL, GÜLER YÜZ VE NEZAKETTEN
GEÇTİĞİNİ TECRÜBE ETTİM."
Mahir KILINÇ

44 DİN TARİH TOPLUM

ZAMANIN RUHU
VE GENÇLERİ
ANLAMAK
Şükrü
KABUKÇU

46 DİN TARİH TOPLUM

DÜNYADA MUSTAZAF, HESAP GÜNÜNDE DEĞİL!
Abdullah Sami AVCI

48 DİN TARİH TOPLUM

EY OĞULCUĞUM!
Sümeyra YAMAN

52 DİN TARİH TOPLUM

BÜYÜK BİR FETİH BÜYÜK BİR FATİH
Sümeyra ÇELİK

56 KUR'AN SURELERİ

İSRA SURESİ
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

62 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

NECİP FAZIL'IN
İDEALİST
GENÇLİĞİ
Mustafa UÇURUM

64 ÇAĞIN ÂLİMLERİ

ZAHİD KEVSERİ
OSMANLI BAKİYESİ ÇİLEKEŞ ALLAME
Enbiya YILDIRIM

69 DİNDARLIK ÜZERİNE... Abdurrahman AKBAŞ

72 KIRILMA NOKTASI

19 MAYIS 1919
Alparstan AKÇA

74 KAFAMA TAKILANLAR

BURÇLARIN İNSANA ETKİSİ VAR MIDIR?
Prof. Dr. Çağfer KARADAŞ

76 İNSAN HÂLİ

İNSAN BEYNİNDE MÜLHEM
YAPAY ZEKÂDAN KORKMALI MIYIZ?
Betül KARAPINAR

78 HATIRA DEFTERİ

ÖTELERDEN GELEN ESİNTİ
Ayşe Betül BALIKÇI

80 KİTAPLIK

KALBİN DİLE GELDİĞİ KİTAP: LİSAN-I KALP
Kadriye YEŞİLYURT

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri -
Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No: 11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
Tel: 0 212 454 30 00

Basım Tarihi: 25.04.2024

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

TAKVA BİLİNCİ

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyamet İşleri Başkanı

Yüce Allah, insanı özgür iradeyle hak ile batılı, iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış ve güzel ile çirkin ayırabilme kabiliyetiyle yaratmış; bu çerçevede ona birtakım sorumluluklar yüklemiştir. Merhametinin tecellisi olarak da elçiler ve ölçüler göndererek insanlığın yolunu ve ufkunu aydınlatmış; yaratılış gayesi doğrultusunda istikamet bulmasını sağlamıştır. Bu ilahi tecellinin sonucusu olan Kur'an-ı Kerim, bir rahmet sağanağı misali yeryüzüne inişle, kötülüklerin kavurucu etkisiyle çoraklaşmış yüreklere ab-ı hayat; kendisine tabi olanlara birlik ve beraberlik, huzur ve kardeşlik harcı olmuştur. Hayatın batıl düşünce ve hurafelerle şekillendirildiği, insani erdemlerin örselendiği, ahlaki değerlerin itibarsızlaştırıldığı bir dönemde nazil olan yüce kitabımız, asabiyet ve taassubun işgal ettiği zihinleri azat etmiş, insanlığı küfrün, cehaletin ve şirkin dehlizlerinden iman, ilmin ve hakikatin aydınlığına çıkarmıştır. Evrensel değer ve kavramlarıyla muhataplarının bilgi, bilinç ve davranış dünyasını biçimlendiren

Kur'an-ı Kerim, insan onurunu ve saygınlığını esas alan ilke ve hakikatler istikametinde hayata yön vermiştir. Böylece bir cahiliye toplumundan tüm insanlık için numune-i imtisal olacak medeniyet inşa etmiştir.

İnsanın ve toplumun dönüşümünü bilgi, hikmet ve ahlak ekseninde gerçekleştiren İslam'ın varlık ve hayat tasavvurunun nirengi noktası olan tevhid, iman, hidayet, ibadet, ahlak, adalet, merhamet, emanet, ihlas, salih amel, cihad, şehadet gibi kavramlar vardır. Hz. Peygamber'in medeniyet inşa sürecinde öne çıkan söz konusu kavramlardan biri de takvadır. Allah korkusu ve Allah'a saygı anlamının yanı sıra insanın sınırlarını ve sorumluluklarını bilmesini de ifade eden takva, her türlü iyiliğin temeli ve hayra ulaşmanın en önemli vasıtasıdır. Özünde Allah'ın sevgisini ve rızasını kaybetme kaygısı da barındıran takva, iman, amel ve ahlak bütünlüğü içerisinde her dem istikamet üzere bulunma şuuru ve Allah'a karşı gelmekten sakınıp O'nun

emir ve yasaklarına karşı sorumlu davranarak O'na layık bir kul olma çabasının adıdır. Bu bakımdan takva, bilinçsiz bir korku durumunu değil, bilakis yüksek bir şuur hâliyle Allah'ın emirlerine uyma ve yasaklarından kaçınma kararlılığıdır. O'na itaat edip isyan etmeme, her daim şükredip nankörlük etmeme, O'nu daima zikredip aklıdan ve kalpten çıkarmama azmidir. Allah'a saygıda kusur etmeme ve O'ndan uzaklaştıracak şeylerden kaçınma dirayettir. Yüce Allah'ın, "Ey iman edenler! Allah'a karşı gereği gibi saygılı olun ve ancak Müslüman olarak can verin." (Âl-i İmran, 3/102.) fermanı mucibince ölüm gelinceye kadar O'nun koyduğu sınırlara riayet etme ve Müslüman olarak can verme idealidir. Bu yönüyle takva, kulluk bilincinin doruk noktasıdır.

Takva, aynı zamanda insan için yegâne üstünlük ölçüsüdür. Rengi, ırkı, dili, cinsiyeti, statüsü ve coğrafyası ne olursa olsun kişinin Allah katındaki değeri, kalbinde taşıdığı sorumluluk bilinci ileldir. Nitekim Cenab-ı Hak, "Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık, tanışasınız diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık, Allah katında en değerli olanınız O'na itaatsizlikten en fazla sakınanınızdır. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir, her şeyden haberdardır." (Hucurat, 43/13.) ayetiyle bu gerçeği beyan etmektedir. Dolayısıyla insan, başta Yüce Allah'a karşı olmak üzere kendisine, çevresine ve bütün varlık âlemine karşı yükümlülüklerine riayet ettiği ölçüde değerlidir. Bu yönüyle takva, kişiyi kendi iç dünyasına yönelten,

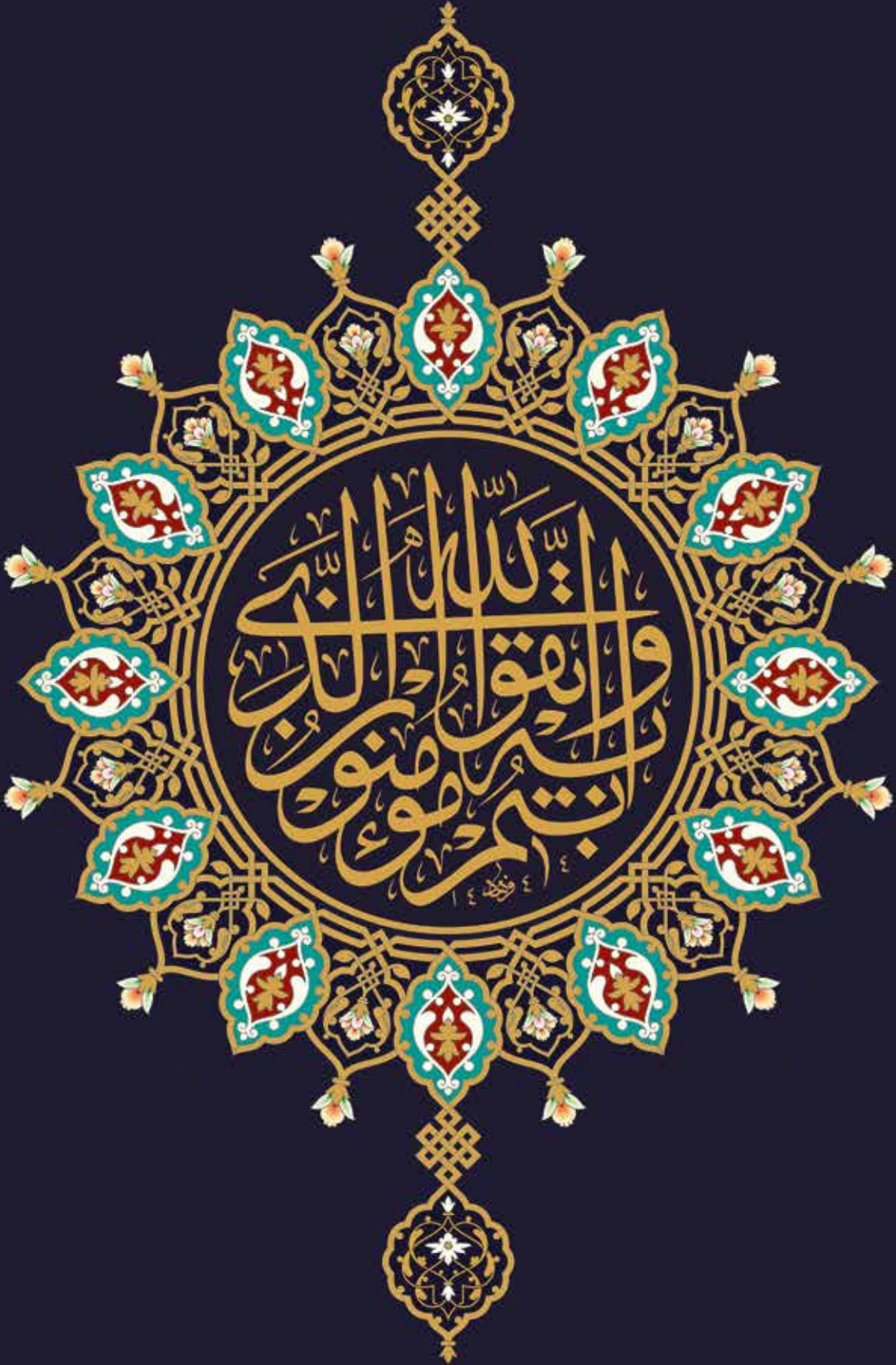
Allah katındaki konumuna dair duyarlılık kazandıran, her türlü günah ve kötülüğe karşı korunaklı hâle getiren zarif ve güzel bir elbise ve sağlam ve dayanıklı bir zırh gibidir. Onu kuşananlar, hem bu dünyanın hem de ahiretin sıkıntılarında emin olurlar. Kur'an-ı Kerim'deki, "Ey iman edenler! Allah'a saygıda (takva) kusur etmezseniz O size bir temyiz kabiliyeti verir, kötülüklerinizi örter ve sizi bağışlar. Allah büyük lütuf sahibidir." (Enfal, 8/29.) ilahi fermanı bu gerçeği müjdelemektedir.

Takvanın karargâhı kalptir ve o, ancak hidayete kavuşan, imanının lezzetine erişen bir kalpte karar kılar. Takva şuurunun oluşup gelişmesinde ve kalpte karar kılmasında en önemli etken, Allah'ın varlığına ve birliğine dair imanın tahkiki boyuta ulaşmış olmasıdır. Bununla birlikte takva şuurunun sürekliliğini sağlamada ibadetlerin ve onların hayata yansımaları olan tutum ve davranışların da önemli rolü vardır. İslam'ın sosyal hayatı tanzim eden ilkeleri de takva şuurunun tahkim eden unsurları arasındadır. Nitekim İslam, insanın dünya ve ahiret huzurunu temin etmek için kendisiyle, Rabbiyle, toplumla, çevreyle ve bütün varlık âlemiyle ilişkisini en ideal düzeyde belirleyen ilkeler getirmiştir. Bu ilkelerin hayat bulduğu dönemlerde topluma huzur ve esenlik hâkim olmuştur.

Tarihsel süreç içerisinde takva şuurunun toplumsal yönü ötelenerek zaman zaman onun ideal anlam ve ruhundan uzaklaşıldığı vakidir. Bu meyanda takva adına kimi zaman ibadette aşırılıklara gitmek ve takvayı münzevi bir hayata indir-

gemek suretiyle kişinin kendine, topluma ve çevreye karşı sorumlulukları ihmal edilmiştir. Bu tür anlayış ve yaklaşımların, takvayı iman, ibadet, ahlak ve sosyal hayatın vazgeçilmez değeri olarak gören yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de ve Allah Resulü'nün örnek yaşantısında karşılık bulması mümkün değildir. Zira Hz. Peygamber, münzevi bir hayatı takvanın gereği görüp dünya nimetlerine sırtını dönenleri ikaz etmiş; ferdi, ailevi ve içtimai sorumluluklarını ihmal etmemeleri hususunda ashabını ve ümmetini şiddetle uyarmıştır. Dolayısıyla takva bilinci, tavır ve davranışların toplum ve çevre üzerinde oluşturabileceği etkileri de dikkate almayı gerektirmektedir. Bu dünyadaki tüm yapıp etmelerin ilahi mahkemede hesabının sorulacağı farkındalığıyla yaşamak, takva şuurunun bir gereğidir. Dünya hayatında ortaya konulan davranışlardan dolayı ahirette Cenab-ı Hak tarafından hesaba çekileceğine dair sarsılmaz bir iman, takvanın yegâne teminatıdır.

Bu itibarla yeryüzünde iyiliklerin kök salıp kötülüklerin ortadan kalkması ve güzel ahlaka dayalı bir toplumun inşası adına takva şuurunun bireysel, toplumsal ve uhrevi boyutlarının birlikte ihya edilmesi önemlidir. Böyle bir şuurun karar kıldığı bir kalbin taşıdığı güzellikler, elbette iyi ve güzel davranışlar olarak dışa yansiyacak ve böylece ruh-şekil, madde-mana, dünya-ahiret birlikteliğinin sağlandığı gerçek dindarlık tezahür edecektir. Allah'ın sevgisini, rızasını ve cennetini kazanmak da ancak bu bilinç ve duyarlılıkla mümkün olacaktır. ■

“İman ettiğiniz Allah’a karşı takvalı olun.”

(Maide, 5/88.)

Hat: Ferhat KURLU

TAKVA: SEVGİNİN KORKUYLA BULUŞTUĞU YÜKSEK BİR BİLİNÇ VE FARKINDALIK HÂLİ

Prof. Dr. Ömer KARA

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Takva kavramı, “korumak, sakınmak, saygı göstermek, korkmak, itaat etmek” anlamlarına gelen “vikaye” kökünden türemiştir. Takva ve aynı kökten türeyen “ittika” ve “müttaki” gibi kelimeler, sözlük itibarıyla korkmak, korunmak, sakınmak, tedbir almak anlamlarıyla bütünlük arz eden kavramlardır. Cahiliye döneminde takva kelimesi, bir şeyden korkmak ve korkulan şey ile kendisi arasına bir engel koyarak korktuğuna karşı tedbir almak şeklinde semantik bir yapıya sahiptir. Şiiirlerde de bu yapı kendini göstermektedir. Örneğin, “Her şerefli saygın kişi, başkaları tarafından yerilmekten kendini ziyafetle korur” beytinde bu açık bir şekilde görülmektedir. Saygın kişi, başkaları tarafından kınanma ve kötülenme korkusuyla karşı karşıyadır; bunun karşısına ziyafeti yerleştirmek suretiyle kötülenmeden kendini korumaya alır. Burada düşmanından gelecek zarara kalkarıyla engel koyup kendini korumaya çalıştı anlamı kastedilmektedir. Tebrizi, cahiliyedeki takvanın bu kullanımını şöyle formüle etmektedir: Seninle korktuğun şey arasına seni koruyacak bir engel koyarak kendini korumaya almandır. “İttika”nın cahiliye dönemindeki formu, yapısal olarak Kur’an’da ve sünnette de aynen korunmuştur. Örneğin Efendimizin, “Bir yarım hurma ile de olsa ateşten korununuz.” hadisi, insanın cehenneme karşı olan korkusunun karşısına yarım hurmayı sadaka vermeyi yerleştirerek kişinin kendisini korumaya almasını anlatmaktadır. Kur’an’da, “ittika” kelimesinin kullanıldığı yerlerin hemen hepsinin öncesinde kişinin imanına, ameline, ahlakına, hukukuna aykırı olan bir husustan söz edilip bunlara zarar verecek bu şeyi yapmamak ve o şeye önlem almak suretiyle ondan korunmayı emrettiği görülmektedir.

Takva, istenmeyen şeylerden aşırı düzeyde uzak durma hassasiyetini ön plana çıkararak Allah’a kulluğa engel olan bütün unsurları bertaraf etmeyi anlatmaktadır. Bu ise kişinin Allah’a layık kul olması bağlamında yapması gereken şeyleri yüksek düzeyde yapması ve buna engel olacak şeylerden azami derecede uzak durmasını ifade eder.

Dolayısıyla dildiler takvayı korkulan, çekinilen bir şey ile kendisi arasına engel koyarak o şeyin zararlarından korunma şeklinde tanımlamışlardır. Bir anlamda korkulan şey, her ne ise ondan gelecek zarar ve incitici şeylerle karşılaşmamak için tedbir almayı kastetmişlerdir. Dinî bağlamda tasvir edecek olursak kişi, Allah'ın azabından ve gazabından korktuğu için ilahi ceza ile kendisi arasına emirlere itaat, yasaklardan kaçınma farkındalığını bir engel olarak karşısına yerleştirmektedir. Dolayısıyla takva, istenmeyen şeylerden aşırı düzeyde uzak durma hassasiyetini ön plana çıkararak Allah'a kulluğa engel olan bütün unsurları bertaraf etmeyi anlatmaktadır. Bu ise kişinin Allah'a layık kul olması bağlamında yapması gereken şeyleri yüksek düzeyde yapması ve buna engel olacak şeylerden azami derecede uzak durmasını ifade eder. İslam'da bu kavram, Cahiliyedeki yapısını içerik itibarıyla biraz daha derinleştirerek dinî bir kimliğe bürünmüştür. Öncelikle itikanın ve takvanın öncesinde kişi, mümin kimliğiyle olabildiği ölçüde ön plana çıkmaktadır. İyi bir kul olabilmek için çabalamakta ve çırpınmaktadır. İmanını saflaştırma, amelini salihleştirme, ahlakını güzelleştirme açısından belli bir düzeyi vardır. Bu anlamda takva aslında var olan bu yapıyı bir taraftan koruma, bir taraftan daha da mükemmelleştirme ameliyesi olarak karşımı-

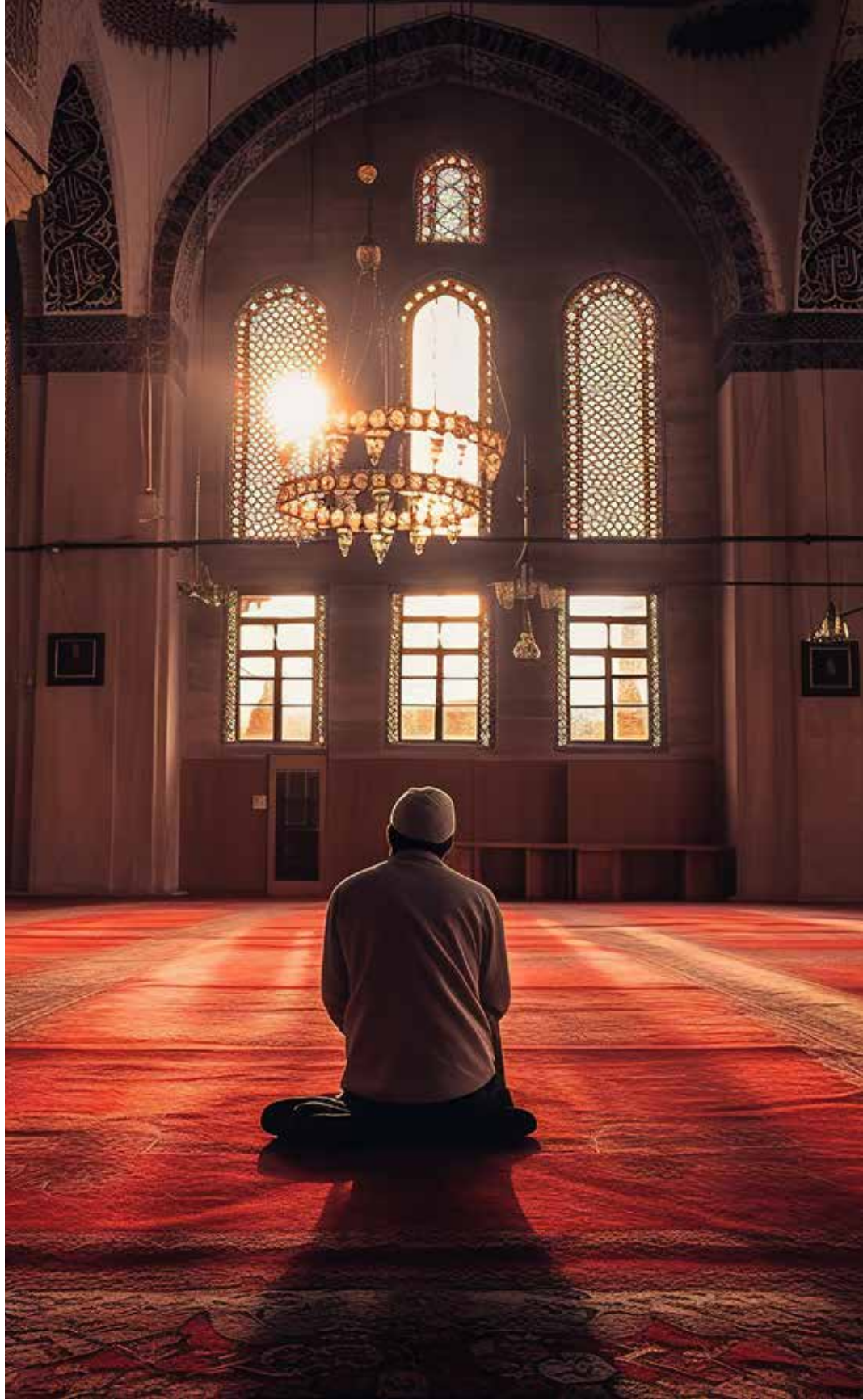
Takva, sürekli bir şekilde kendisini seven, değer veren; onun da onu sevdiği ilahına karşı mahcup olmamak, utanacak ve üzülecek bir konuma gelmemek için verilen canhıraş bir uğraş, bir farkındalık ve bilinç hâlidir.

za çıkmaktadır. Diğer taraftan kelimenin içeriğindeki “korku, endişe, kaygı” ifadeleri, Cahiliyede salt bir korkudan ibaret iken Kur'an'da bu kimlik değiştirilerek buradaki korkuyu kişinin bir yırtıcıdan korkması şeklinde değil, bir taraftan kendisine değer verdiği, sevdiği, önemseydiği, saygı duyduğu, diğer taraftan kızdırmak, gazabını celbetmek, öfkelenmek istemediği bir varlığı (Allah'ı) üzmeten, incitmekten, hatırını kırmaktan, küstürmekten; gazabını ve öfkesini çekmekten kaynaklanan bir korkuya dönüştürmüştür. Kişi, temelde kendisine kul olduğu, inandığı güvendiği ilahını üzmeten ve kırmaktan korkmaktadır. Aynı zamanda da istenmeyen o şeyleri yaptığı anda onun gazabını ve azabını celp etmekten endişe etmektedir. Bu yüzden de istenmeyen şeyler ile arasına mesafe koyarak ya da istenen şeyleri koyarak bu endişe ve korkuyu bertaraf etmektedir.

Bu yönüyle takva, kişinin mümin olma derecesini yükseltmede imanının, amelinin, ahlakının önündeki tüm tortuları ve engelleri ortadan kaldırarak müminliğini saflaştırma ve derecesini yükseltme ameliyesidir. Bir anlamda saf bir tevhid inancını gölgeleyecek her türlü şirk ve inkâr unsurlarından uzak durmayı, kendisine emredilen şeyleri yapıp yasaklardan da ateşten kaçır gibi kaçmak suretiyle oturlu ve tutarlı bir kimlik oluşturmayı karşılamaktadır. Tabir yerinde ise

takva, sürekli bir şekilde kendisini seven, değer veren; onun da onu sevdiği ve saydığı ilahına karşı mahcup olmamak, utanacak ve üzülecek bir konuma gelmemek için verilen canhıraş bir uğraş, bir farkındalık ve bilinç hâlidir.

İnsan, nihayetinde zayıf bir varlıktır; birçok zaafı mevcuttur. Nefsi, nefsani ve hayvani arzuları vardır. Bunun yanında kendisini yoldan çıkarmaya adanmış olan şeytan adında bir düşmanı vardır. Hayatı boyunca iyi ve kötü arasında, vicdani ve nefsi arasında bir mücadeleden içerisindedir. Beşerdir, şaşmaya meyillidir; kendisine güzel gösterilen ve fitratına içirilen nefsani ve hayvani zevklerin baskısı altındadır. İşte bu savaş ve mücadelede kişiyi kötü işleri yapmaktan, kötüye meyletmekten koruyan şeylerin en başında Allah korkusu ve takva gelmektedir. Kötüye meylederse Allah'ı üzecektir; onu incitmiş olacaktır. Hele hele o kötü eylemi işleyecek olursa Allah'ı üzmenin ve incitmenin ötesinde onun öfkesini ve gazabını; azabını ve cezasını celp edecektir. Bu hassasiyet onu diri ve dinç tutar; o kötü fiili yapmanın önünde mükemmel bir kalkan görevi görür; nefsiyle ve şeytaniyle mücadelesinde kendisine manevi bir yardım ve destek sunar. Dünyada yaşam sonuçta dikenli bir yolda yürümek gibidir. İnsan her ne kadar dikensiz yerleri tercih etmeye çabalsa da dikenlerin batmasından korunmak için büyük bir çaba-

ya girmesi gerektirmektedir. Ömer b. Hattab ile Übey b. Ka'b arasındaki şu diyalog takvanın bu kimliğini yansıtmaya açısından önem arz eder. Hz. Ömer, Übey'e "Takva nedir?" diye sorar. Übey, "Dikenli bir yolda hiç yürümedin mi?" diye mukabele eder. Hz. Ömer "yürüdüm." deyince "O zaman ne yaptın?" diye sorar. "Paçalarımı sıvadım, dikenlerin batmaması için gayret sarf ettim." demesi üzerine Übey, "İşte takva budur ya Ömer!" der. Evet, takva tam anlamıyla işte budur. İslam yolunda yürürken karşılaşılan dikenlere, yasaklara, günahlara, hatalara karşı bir teyakkuz hâli... Kimliğimi zedeleyecek, imanıma zarar verecek, helakime sebep olacak, dünyada ceza çekmeme, ahirette azaba duçar olmama sebep olacak endişesiyle ve korkusuyla yüksek düzeyde bir duyarlılık hâli... Bir direniş, bir tahammül, bir mücadele, inadına bir karşı koyuş... Nefsine ve şeytanına başkaldırı... Allah'ın hoşnutluk ve rızasına hâlel getirmemek, ona duyulan sevgiyi ve saygıyı zedelememek için canhıraş bir çaba... Kızgınlığını, öfkesini ve azabını celp etmeme adına yüreğinde duyduğu derin korkunun ve endişenin gücüyle yanlışa düşmemek, günaha bulaşmamak, şeytana ve nefesine uymamak için verilen bilinçli, farkında bir gayret, bir sebat...

Kur'an'da takvaya bürünen kişinin adı müttaki diye konmuştur. Bu bilinci, bu duyarlılığı, bu direnişi, bu mücadeleyi,

bu sebat ve gayreti yüklenen kişinin adı olmuştur müttaki. Kur'an'da Allah'ın kullarından deniz seviyesinde olanlar için kullanılan temel bir kavram vardır: Müslim. İslam'a giren mümin olmaya çabalayan insan demektir. İmanını derinleştirip olgunlaştırdıkça adı mümine döner. Temelde bu ikisi, ortalama bir kulun vasfı olarak sunulur. İşte bu noktada mümin kulun derecesi yükseldiğinde farklı isimler aldığı gibi derecesi düştüğünde de farklı isimlerle anılmaya başlar. Günah işlediğinde "asim", isyan ettiğinde "asi", haddi aşmış yanlışa düştüğünde "taği, bağı", emre itaatsizlik ettiğinde "fasık", suç işlediğinde "mücrim" gibi onlarca sıfatla düştüğü derece anımlanır. Müminin derecesi arttıkça adı da sıfatı da değişir; kimi zaman kendisinde olması gereken vasfı ön plana çıkarılır. Sabrı mükemmel yüklendiğinde "sabır"; teslimiyeti ve boyun eğmeyi mükemmel yaptığında "kanit", layıkıyla infak ettiğinde "münfik", Rabbine günahlarını bağışlaması için yalvardığında "müstağfir", Rabbinin bütün nimetlerine karşı şükran borcunu ödediğinde "şakir", sürekli Allah'ı hatırında tutup diline pelesenk yaptığında "zakir", ırzını ve namusunu muhafaza için çırpındığında "hafız" gibi sıfatlarla anılır. Kimi zaman bu sıfatların hepsi veya birçoğu bir kişide toplandığında, derecesi yükseldiğinde de farklı adlarla anılır. Örneğin ismi "Muhsin"

olur; artık o Allah'ı görür gibi kul olan bir mümin derecesine yükselmiştir. Sadece Allah'a samimi ve içtenlikle yöneldiğinde "muhsin" ismini alır. Sadece Allah'a güvenip ona dayandığında, "mütevekkil"; imanını saflaştırıp salih ameller işlediğinde "salih", Allah'la yaptığı sözleşmeye sadık kalıp, sözünde ve eyleminde doğru olduğunda "sadık" isimlerini alacaktır. İşte müttaki kavramı, müminin yukarıda zikrettiğimiz derecelerinin hepsini bir arada bulunduran üst bir kavram; müminin en üst tabakası olarak Kur'an'da yerini alır. Müminlerin, müslimlerin, sadıkların, münfiklerin, müstağfirlerin, şakirlerin, hamidlerin, zakirlerin, salihlerin, mütevekkillerin, muhsinlerin, sadıkların, kısaca bütün bu sıfatların ve özelliklerin yoğun bir şekilde kendisinde yer ettiği Müslüman tiplemesinin adı müttaki olarak sunulur. Müttakilerin karşısında yer alan tiplmeler çoğunlukla suçlular (mücrim), azgınlık (ğavin, bağin), doğru yoldan çıkanlar (füccar), haddi aşanlar (tağin), büyüklenenler (müstekbirin), saldırganlar (mu'tedin), itaate karşı çıkanlar (fasikin), yalanlayanlar (mükezzibin), ortak koşanlar (müşrik), ikiyüzlülük yapanlar (münafikin), inkâr edenler (kâfirin) ve nefislerine zulmedenler (zalimin) şeklinde anılırlar. Bir anlamda bu tiplmelerin düştüğü özellik ve yanlışlara düşmeyen kimseler olarak müttaki zıddıyla tam olarak billurlaşır ve netleşir.

Takvanın bütün parametrelerini yüklenen müttaki için Kur'an'da onlarca sıfat sıralanır. Öncelikle onlar, Allah'ı görmedikleri hâlde gıyabında ona iman eder; kayıtsız şartsız teslim olurlar. Peygamberlere ve onların getirdikleri kitaplara kayıtsız şartsız iman eder ve tabi olurlar. Meleklerle iman ederler. Namaz, zekât, oruç ve hac başta olmak üzere bütün farz ve nafile ibadetlerini layıkıyla yerine getirirler. Öldükten sonra dirilmeye, hesaba çekilmeye, ahirete yakinen inanırlar. İhtiyaç hâsıl olduğunda hicret ederler; Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihat ederler. Yakın akrabaya, yetimlere, fakirlere, yolda kalmışlara, anne babaya iyilik eder, iyi davranırlar. Darlıkta ve bollukta infak ederler, öfkelerine hâkim olurlar, insanları affederler. Bir yanlışta ve günaha düştüklerinde hemen tövbe istiğfar ederler, asla günahlarında ısrarcı olmazlar. Verdikleri sözü tutarlar, emanete hıyanet etmezler, sözleriyle özleri biridir, her şartta doğruyu söylerler. Namuslarını ve ırzlarını korurlar. Boş şeylerden yüz çevirirler. Hakkı ve sabrı tavsiye ederler. İyiliği emredip kötülükten sakınır ve sakındırırlar. Allah anıldığında kalpleri ürperir. Allah'tan korkulması gerektiği gibi korkmaya çalışırlar. Allah'tan, kıyamet gününden, Allah'ın azabından ve gazabından korkup çekinirler. Başlarına bir musibet geldiğinde sabrederler. Onlar Allah'ı severler; Allah da onları sever. Onlar Al-

Müminlerin, müslimlerin, sadıkların, münfiklerin, müstağfirlerin, şakirlerin, hamidlerin, zakirlerin, salihlerin, mütevekkillerin, muhsinlerin, sadıkların, kısaca bütün bu sıfatların ve özelliklerin yoğun bir şekilde kendisinde yer ettiği Müslüman tiplemesinin adı müttaki olarak sunulur.

lah'ın hoşnutluğunu ve rızasını gözetirler. Allah'tan razı ve hoşnut olurlar. Kurtuluşa ererler, felaha ve feraha kavuşurlar; kendilerine cennet müjdelenip cennetle mükâfatlandırılırlar. Onlar Allah'ın azabından, cehennem ateşinden, kötülüklerden, günahlardan, hatalardan, fitne fücurdan, fesat ve ifsattan uzak dururlar. Hâsılı kelam, iman, amel ve ahlak boyutunda yapılması gereken her şeyi mükemmel yapmak için çırpınıp uzak durulması gereken şeylerden de uzak dururlar. Bunun sonucunda Allah, onları her daim doğru yola sevk eder, onlarla her daim beraber olur. Onlara her türlü yardımı ve lütfu esirgemez. Onları sever. Onları dostları olarak görür. Onlara değer verir. Düşmanlarına ve onların tuzaklarına karşı korur. Onların günahlarını ve yanlışlarını affeder, görmezden gelir. Merhametine ve lütfuna mazhar kılar.

Bir kısmını verdiğimiz bu özellikleriyle müttaki, kulluk şuuruna eren, üzerine düşeni yapan, Allah'ı seven, saygı duyan, değer veren; üzmemek ve incitmemek için elinden geleni yapan, Allah'ın beğenisi için çabalayan; nefsine ve şeytana uymamak için gayret sarf eden, yanlış, günah ve hata yapmamak için direnen; yaptığında da huzurunda yalvarıp tövbe ve istiğfarla af dilenen üst bir mümin kimliğini temsil etmektedir. ■

SUFİLERİN GÖZÜYLE TAKVA

Prof. Dr. Necdet TOSUN

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Takva, Türkçeye sakınmak, korkmak veya Allah korkusu diye tercüme edilir. Oysa “Allah Teâlâ müminlerin dostudur.” (Bakara, 2/257.); ve “Allah müminleri sever, müminler de Allah’ı severler.” (Maide, 5/54.) O hâlde bu korku ve sakınma, âşık olan bir insanın sevgilisinin gözünden düşmemek için titizlenmesi, onun sevmeyeceği şeylerden sakınması olarak anlaşılmalıdır.

Tasavvuf kültüründe bazı sufiler takvayı dört aşamalı olarak ele almışlardır: 1. Şirkten sakınmak, 2. Haram ve gûnahtan sakınmak, 3. Şüpheli şeylerden sakınmak, 4. Bizi ilgilendirmeyen boş işlerden uzak durmak. (Abdülkerim Kuşeyri, *er-Risaletü'l-Kuşeyriyye* [nşr. Enes M.A. eş-Şarfavi], Cidde 2017, s. 319-320.) Bunlardan ilk ikisi, yani şirk ve haramdan sakınıp uzak durmak zaten her Müslüman için farzdır. Bu sebeple birçok sufi takvayı ilk iki maddeyle değil, üç ve dördüncü maddelerle ilgili olarak görmüş, şüpheli olan şeylerden ve gereksiz işlerden uzak durmayı takva diye tarif etmişlerdir.

Nitekim ilk dönem mutasavvıflarından Ebu Hafs Haddad: “Takva, helalde olur.” demiştir. (Feridüddin Attar Nişaburi, *Tezkiretü'l-evliya* [nşr. M. R. Şefii Kedkeni], Tahran 1397 hş./2019, I, 409.) Ebu'l-Kasim Nasrabadi de: “Takva, gönlün masivadan uzaklaşmasıdır.” der. (Attar, age, I, s.856.) İbn Hafif Şirazi de aynı duygularla: “Takva, seni Hak Teâlâ’dan uzaklaştıracak her şeyden uzak durmandır.” demiştir. (Attar, age, I, s.629.)

Fetva ve takva ayrımı İslam kültüründe eskiden beri dillendirilen bir konudur. Kur’an-ı Kerim’deki: “Artık evlenme ümidi beslemeyen, hayızdan ve doğumdan kesilmiş yaşlı kadınların ziynetlerini göstermeksizin dış elbiselerini çıkarmalarında kendileri için bir günah yoktur. Ama yine de sakınmaları onlar için daha hayırlıdır.” (Nur, 24/60.) ayetini tefsir eden İsmail Hakkı Bursevi, yaşlı kadınların dış elbise (pardösü) giymemelerine izin verildiğini, bu durumun işin fetva tarafı olduğunu ancak ayetin sonundaki “Sakınmaları onlar için daha hayırlıdır.” ifadesinin ise işin takva tarafı olduğunu belirtmiştir. (İsmail Hakkı Bursevi, *Ruhu'l-beyan*, İstanbul 1330, VI, s. 184.)

Tezkiretü'l-evliya’daki rivayete göre İmam-ı Azam Ebu Hanife bir keresinde pazardan geçerken üzerine tırnak kadar az bir çamur sıçramıştı. Gidip suyun kenarında elbisesini yıkadı. Kendisine: “Ya İmam! Sen elbise üzerinde bir dirhem miktarı çokça necasete bile ruhsat verip namaza mani olmadığını söylüyorsun ama kendin bu azıcık çamuru yıkıyorsun!” dedikleri zaman, “O fetvadır, bu ise takva...” diye cevap vermişti. (Attar, *Tezkiretü'l-evliya*, I, s.242.)

Tasavvuf kültüründe bazı sufiler takvayı dört aşamalı olarak ele almışlardır:

- 1. Şirkten sakınmak,**
- 2. Haram ve gûnahtan sakınmak,**
- 3. Şüpheli şeylerden sakınmak,**
- 4. Bizi ilgilendirmeyen boş işlerden uzak durmak.**

Bir başka örnek verecek olursak, koyunlarını merada otlatırken başkasına ait bir tarlanın sınırına kadar koyunları getirmek ve otlatmak fetva yönünden caizdir, ancak tarlaya çok yakın olan koyunların bir iki adımda o tarlaya girip ürüne zarar verme tehlikesi de olduğu için sürüyü daha uzakta otlatmak, sınıra fazla yaklaştırmamak, çoban açısından bir takvadır. Hakim Tirmizi: “Takva, kıyamette (hesap günü) kimsenin senin eteğini tutup hak talep etmemesidir.” der. (Attar, age, I, s.568.) Yani takvanın en önemli boyutlarından biri kul hakkından uzak durmaktır.

Bu konuda, İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin babası Sabit ile ilgili meşhur bir “yarım elma” hikâyesi vardır. Dere üzerinde akıp gelen bir elmayı alıp yarısını yiyen Sabit, “Acaba kul hakkı oldu mu?” kaygısıyla dere kenarından yürür ve dalları dereye sarkmış bir elma ağacı görünce o bahçenin sahibinden helallik ister. Ancak adam: “Benim kör, sağır, topal, dilsiz bir kızım var, onunla evlenirsen hakkımı helal ederim” der. Böyle bir insanla bir ömür nasıl geçer diye düşünen Sabit, ahirette kul hakkının en zor imtihan olduğunu hatırlar ve teklifi kabul eder. Ancak eve girdiğinde gayet sağlam bir kız ile karşılaşır. Dışarı çıkıp kızın babasına durumu sorar. Adam: “Günaha doğru yürümez anlamında topal dedim, dedikodu dinlemez anlamında sağır dedim vs.” diyerek açıklama yapar. Bu evlilikten doğan çocuğa Numan ismi verilir ve bu çocuk büyüdüğünde İmam-ı A-

zam lakabını alır. Bu hikâyenin ana fikri kul hakkından sakınmak ve takva sahibi olmaktır. (Mustafa Sever, *Hâkim Süleyman Ata: Hikmetler ve Kıssalar*, Ankara 2017, s. 302-309.)

Kuşeyri'nin *er-Risale* isimli eserinde de şöyle bir hikâye anlatılır: Bayezid Bistami bir arkadaşı ile birlikte sahrada elbisesini yıkamıştı. Arkadaşı, “İzin verirseniz elbisenizi kurutmak için şu bahçenin duvarına asayım.” dedi. Bayezid, “Olmaz, başkasına ait duvara kazık çakılmaz.” dedi. Arkadaşı, “Peki, şu ağaca asayım.” dedi. Bayezid, “Olmaz, dalı kırılır.” dedi. Arkadaşı, “Şu otların üzerine sereyim.” dedi. Bayezid ise “Olmaz, otlar hayvanların hakkı ve gıdasıdır, üzerine örtmek doğru değildir.” diye cevap verdi. Sonra sırtını güneşe çevirdi, elbiseyi de sırtına serdi. Bir tarafı kuruyunca elbisenin diğer tarafını çevirdi ve o tarafı da kuruttu. (Abdülkerim Kuşeyri, *er-Risale'tü'l-Kuşeyriyye*, s.322.) Bu hikâyede de takva sahibi bir Müslümanın kul hakkı hassasiyeti anlatılmakta ve okuyanların kıssadan hisse almaları beklenmektedir.

Bazen fetva yönüyle (yasal olarak) caiz olan bir mesele, takva yönüyle uygun ve ahlaki olmayabilir. Mesela ticarete iflas eden ve parasal yönden sıkıntıya düşen ya da mahkeme tarafından haczedilen evi satılığa çıkarılan öz kardeşinin evini değerinin çok altında (haraç mezat) satın almak fetva olarak caiz ve kanunlar açısından yasal olabilir ama takva açısından ahlaki değildir. Hatta ken-

di kardeşi olmasa bile bir insanın ekonomik yönden zor durumda kalmış olmasını fırsata çevirmek ve malını düşük fiyattan almak İslam ahlakı ile bağdaşmaz.

Öte yandan, takva ehli olacağım düşüncesiyle insanın kendini aşırı sıkıntıya sokması, ruhbanlığa veya vesveselere varan davranışlara yönelmesi İslamiyet'in tavsiye ettiği bir şey değildir. Nitekim ashab-ı kiramdan bazıları bir gün muhterem validelerimize sorarak Allah Resulü'nün (a.s.) ibadetlerini öğrenmek istemişlerdi. Onlar da gördüklerini anlattılar. Efendimizin itidal üzere yapmış olduğu ibadetlerini az gören bu kimseler kendi kendilerine:

“–Allah'ın Resulü nerede, biz neredeyiz? Onun geçmiş ve gelecek günahları bağışlanmıştır.” dediler. İçlerinden biri:

“–Ben ömrümün sonuna kadar, bütün gece uyumaksızın namaz kılacağım.” dedi. Bir diğeri:

“–Ben de hayatım boyunca gündüzleri oruç tutacağım, oruçsuz gün geçirmeyeceğim.” dedi. Üçüncü sahabi de:

“–Ben de sağ olduğum müddetçe kadınlardan uzak kalacağım, asla evlenmeyeceğim.” diye söz verdi. Bir müddet sonra Peygamberimiz onların yanına geldi ve kendilerine şunları söyledi:

“–Şöyle şöyle diyen sizler misiniz? Sizi uyarıyorum! Allah'a yemin ederim ki ben sizin Allah'tan en çok korkanınız ve O'na en saygılı olanınızım. Fakat ben bazen oruç tutuyor ba-

zen tutmuyorum. Gece hem namaz kılıyor hem de uyuyorum. Kadınlarla da evleniyorum. Benim sünnetimden yüz çeviren kimse, benden değildir.” (Buhari, Nikâh, 1.)

Ebu Nasr Serrac Tusi (ö. 378/988) *el-Lüma'* isimli tasavvufi eserinde şöyle der:

“Ben bir topluluk gördüm. Nefislerini aza kanaate mahkûm etmişler, kuru ot yiyerek su içmeden yaşamaya çalışıyorlar ve fakat farzları kaçııyorlardı. Çünkü nefislerine adaletle davranmamışlar ve eskilerden bu yola süluk etmiş kişilerin adabını benimsememişlerdi. Bir grup da uzlet ihtiyar edip mağaralara çekilmişler; böylece halktan kaçtıklarını ya da dağlarda ve sahralarda nefislerinin şerrinden emin olacaklarını sanmışlardı. Ya da Allah'ın halvet ve uzlet sayesinde, kendilerini veli kullarına verdiği güzel hâllere erdireceğini, bunun halk arasında iken gerçekleşemeyeceğine inanmışlardı. Bunlar da bu görüşlerinde yanılmışlardır... Yeni ortaya çıkan bir grup daha gördüm. Onlar da yemeyi azaltıp geceleri uyumadan devamlı Allah'ın zikriyle meşgul oluyorlar. Hatta içlerinden kimileri bazen bayılıyor ve bundan sonra kendisine iyi hizmet edilmeye ve günlerce şefkatle muamele edilmeye muhtaç oluyor. Ancak bu sâyede farz namazları kılmaya muktedir olabilmektedirler”. (Ebu Nasr Serrac Tusi, *el-Lüma'* [nşr. Abdülhalim Mahmud- Taha Abdülbaki Sürur], Kahire 1960, s. 527-528.)

Yukarıdaki rivayetlerden anlaşıldığına göre zühd ve tak-

Takva, hem Allah'ın yasaklarından hem de gönlümüzü meşgul eden lüzumsuz şeylerden uzak durmak anlamında mühim bir İslami fazilet ve ahlaki erdemdir. Sufilere göre takvaya konu olan önemli hususlardan biri de kul hakkından sakınmaktır.

va konusu asr-ı saadetten beri bazı yanlış anlamalara konu olmuştur. Asr-ı saadette bu konularda istikametten sapma eğilimi gösterenler Hz. Peygamber (a.s.) tarafından uyarıldığı gibi sonraki asırlarda sapma gösterenler de tasavvuf klasiklerini kaleme alan büyük mutasavvıflar ve âlimler tarafından uyarılmış, doğru yola ve istikâmete sevk edilmişlerdir.

XVIII. yüzyılda Hindistan'da yaşamış olan Nakşibendi meşayihinden Mazhar Can-ı Canan'ın (ö.1195/1781) takva konusundaki şu sözleri günümüze ışık tutması açısından oldukça manidardır: “Ruhsatla değil de azimetle amel etmek, takva yolunu tercih etmek bu zamanda çok zordur. Çünkü dünyevi işler dağılmış, dinî kurallara uygun amel etmek sanki durmuş gibidir. Eğer fıkıh kitaplarındaki bilgilerle, (takva ile değil de) fetvanın zahiri ile amel edilebilse ve bidatlerden kaçınılabilsen bu bile büyük bir nimet ve ganimettir”. (Abdullah Dehlevi, *Makamat-ı Mazhari* [trc. Necdet Tosun], İstanbul 2024, s. 103.)

Netice olarak takva, hem Allah'ın yasaklarından hem de gönlümüzü meşgul eden lüzumsuz şeylerden uzak durmak anlamında mühim bir İslami fazilet ve ahlaki erdemdir. Sufilere göre takvaya konu olan önemli hususlardan biri de kul hakkından sakınmaktır. Ayrıca fetvaya göre caiz olan bazı durumlar, takvaya göre uygun ve ahlaki olmayabilir. Öte yandan takva ehli olmak arzusuyla İslamiyet'in tavsiye etmediği aşırılıklara gitmek de doğru değildir. ■

TAKVA ELBİSESİ İLE ŞAHSİYETİN İNŞASI

Dr. Sema YILMAZ

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

“Ey Âdemoğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süsleneceğiniz elbise yarattık. Takva elbisesi, işte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah’ın ayetlerindedir. Umulur ki düşünüp öğüt alırlar.”
(Araf, 7/26.)

Şahsiyetin inşası insanın tüm ömrünü alan uzun ve zorlu bir süreçtir. Çocuklukta ane ve babadan aktarılan değerler, yetişkinlikte kişinin kendisine kattıklarıyla birlikte şekillenir ve onu diğer tüm insanlardan ayıran eşsiz bir yapıya dönüştürür. Sağlam bir şahsiyet inşası için kişiye hem içsel hem de dışsal açıdan destek olacak bir değerler sistemine ihtiyaç vardır. Kur’an’da “takva elbisesi” metaforuyla anlatılan dinî, ahlaki değerler şahsiyetin yapılanmasında tartışmasız bir öneme sahiptir. Takva, İslam’ın temel kavramlarından biridir ve Allah’a karşı derin bir saygı, sevgi ve itaati ifade eder. O’nun emirlerine

uyup yasaklarından kaçınarak rızasını kazanmaya çalışmaktır. Aynı zamanda kulun Rabine karşı sorumluluklarında azami hassasiyet göstererek günahlardan sakınması, korku ile ümit arasında bir ruh hâliyle dengede kalabilmesidir. Şahsiyet ise kişiyi başkalarından ayıran duygu, düşünce ve davranış özelliklerinin kendisine has bir şekilde yapılaşmış biçimidir. Kişilikle aynı anlama gelen şahsiyet, bireyin başkalarıyla olan etkileşim ve iletişim tarzında kendini gösterir.

Takva ile şahsiyet arasında doğrudan bir alaka vardır. Bu alakayı anlayabilmek için her iki kavrama da biraz daha yakından bakmak gerekir. Takva, İslam’ın inanç esaslarına bağlı

kalarak farz olan ibadetleri yerine getirmek ve haramlardan uzak durmakla başlar. Temelinde tevhid akidesinin yer aldığı takva, aynı zamanda ihlas ve samimiyeti gerektirir. Bu da kişinin inanç, duygu, düşünce ve davranışlarında bütünlük, uyum ve tutarlılıkla mümkün olur. Şahsiyet kavramı da huy, ahlak, mizaç, alışkanlık, karakter, nefis gibi kavramlarla ilişkili olup hem doğuştan gelen hem de çevresel etmenlerle şekillenen tutarlı bir yapıyı ifade eder. Bu anlamda takva da şahsiyet gibi bir anda gerçekleşen ve statik bir hâl değil, bebeklikten yetişkinliğe doğru zaman içinde şekillenen ve sağlamlaşan dinamik bir yapıdır.

Takvanın şekillenmesine baktığımızda ilk olarak aklımıza Allah'ın Resulü'nün (s.a.s.) fitrat hadisi gelir ki şöyle buyurmuştur: “Her doğan fitrat üzerine doğar. Sonra, anne babası onu Hristiyan, Yahudi veya Mecusi yapar.” (Buhari, Cenaiz, 92.) Buradan dinin temelinin doğuştan geldiği ama aile, toplum, kültür gibi çevresel faktörlerle şekillendiği anlaşılır. Kişilik de aynı şekilde anne ve babadan aktarılan genetik miras, biyolojik ve fiziksel özelliklerle birlikte çevresel faktörlerin etkisiyle oluşur. Her ikisi de gelişimsel bir seyir izler. Örneğin doğuştan inanmaya yatkın olan çocuğun sahip olduğu inanç tarzı başlangıçta taklide dayalı iken ergenliğe ulaşmış olduğunda bir sorgulamadan geçer. Böylece genç kendi değerler sistemiyle bütünleşmiş sağlam bir takriri inanca ulaşabilir. Kişilik de doğumdan itibaren anne ve babayla kurulan duygusal yakınlıkla başlayıp zamanla onların otoritesi ve rol modelliğiyle şekillenir. Yine ergenlikten itibaren kendine özgü duygu, düşünce ve davranış stilleriyle kararlı bir hâl almaya başlar.

Takva ile şahsiyet ilişkisinin derinlemesine anlaşılması için Araf suresinin 26. ayetinde geçen “takva elbisesi” metaforuna bakmak yerinde olacaktır. İlgili ayet-i kerimde Yüce Allah (c.c.), “Ey Âdemoğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süslemediğiniz elbise yarattık. Takva elbisesi, işte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah'ın ayetlerindedir. Umulur ki düşünüp öğüt alırlar.” buyurmaktadır. Bu-

radan takvanın tıpkı bir elbisenin vücudu örtmesi, koruması ve süslemesi gibi kişiyi günahlardan ve kötülüklerden koruduğu, ahlaki güzelleştirdiği, içsel ve dışsal faktörleri uyumlu ve tutarlı hâle getirdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca takvanın kişinin hayâ duygusuyla ilişkisine işaret edilmiş, elbise nasıl beden mahrem yerlerini örtüyorsa takvanın da nefsin olumsuz hasletlerini gizleyen, örten ve dizginleyen koruyucu bir örtü olduğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda takva elbisesi, kişinin derin inanç ve bağlılığının dışa vurumu olarak kabul edilir. Yani bir kişi takva elbisesini giymişse bu onun Allah'a ve ahlaki değerlere olan bağlılığını gösterir. Bu metafor, kişinin iç dünyasında bulunan inanç, sabır, dürüstlük, merhamet gibi erdemleri dışa yansıtmasıyla ilişkilendirilir.

Takva ile şahsiyet/kişilik ilişkisine “elbise” metaforu ile bakmaya devam edelim. İnsanoğlu diğer canlılardan farklı olarak dünyaya çıplak bir şekilde gelir. Soğuktan, sıcaktan, tozdan, kirden vs. korunmak için giydirilir. Başlangıçta kendi varlığının bile farkında değilken büyüdükçe kendi tercihleri ve zevkleri doğrultusunda bir giyim tarzı edinir. Elbette seçimlerinde inancının ve toplumunun güçlü etkileri vardır. Kişinin dinî yaşantısı da buna benzer. Kişi doğuştan gelen bir ihtiyaç ve inanmaya olan yatkınlıkla beraber başlangıçta çevresinin, daha sonra kendi yönelim ve tercihlerinin etkisiyle bir yol belirler. Nasıl ki coğrafya, kültür, ailesel ve bireysel farklılıklar insanların gi-

yim tarzlarını etkiliyorsa aynı dine mensup olmakla birlikte dünyanın dört bir yanında, farklı toplumlarda yaşayan Müslümanların da kendilerine mahsus bir dinî yaşantı tarzının olması, dolayısıyla bir takva anlayışının olması yadsınamaz. Elbette burada dinin özünde olan temel unsurları kastetmiyoruz. Bu çeşitliliğe en bariz şekilde umre ve hac ibadetleri sırasında şahit olabiliriz. Aynı inançla bir araya gelmiş onlarca farklı milletten Müslümanın giyim tarzları gibi dinî yaşantılarını süsleyen, kemale erdiren takva anlayışlarındaki farklılığı görürüz.

Giyinmek bir yandan da kişinin iç dünyasının dışa yansımalarıdır. İlgiler, zevkler, eğilimler, erdemler ve zaafıların kişinin giyim tarzında kendini belli eder. Takva elbisesi benzetmesi de insanın manevi olgunluğunu ve ahlaki erdemlerini vurgularken aynı zamanda bu erdemlerin dış dünyada nasıl ifade edilebileceğini gösterir. Bu metafor, kişinin iç dönüşümünü ve Allah'a olan yakınlığını sembolize ederken toplumsal etkileşimlerde doğruluk, adil davranış ve merhamet gibi erdemlerin önemini vurgular. Takva elbisesi giymek, kişinin iç dünyasındaki erdemleri, Allah'a olan bağlılığını ve ahlaki değerlerini dış dünyaya yansıtması anlamına gelir. Bu elbise, kişinin dış görünüşünden çok karakterini ve davranışlarını temsil eder. Dolayısıyla takva elbisesi giymek, kişinin Allah'ın hoşnutluğunu kazanma yolunda ilerlemesini ve toplumda örnek bir figür olmasını sağlar.

Takva kavramını elbise metaforuyla açıklamak, ondaki derin manevi ve soyut anlamı anlamak için kullanışlı bir yoldur. Gelin dışsal ve somut bir şey olan elbise ile iç ve manevi bir yanımız olan takva arasındaki benzerliklere daha detaylı bakalım:

Takvanın fonksiyonu: Takva, manevi bir elbise gibi düşünülebilir. Bir elbise, kişinin bedenini örter ve dış dünyada onu temsil eder. Benzer şekilde, takva da kişinin iç dünyasını örter ve dış dünyada onun manevi değerlerini, Allah'a olan bağlılığını temsil eder.

Takvanın kalitesi: Bir elbisenin kalitesi, onun kumaşı, işçiliği ve dayanıklılığıyla belirlenir. Takva da benzer şekilde, kişinin inançları, ahlaki değerleri ve Allah'a olan bağlılığıyla belirlenir. Takva, kişinin ruhsal sağlığına, ahlaki erdemlerine ve manevi bağlılığına dayanır.

Takvanın estetik değeri: Bir elbise, kişinin tarzını ve kişiliğini yansıtır. Takva da benzer şekilde, kişinin manevi karakterini ve ahlaki değerlerini yansıtır. Takva sahibi bir kişi, dürüstlük, adalet, sabır ve merhamet gibi erdemleri dışa vurur ve bu da onun manevi güzelliğini temsil eder.

Takvanın dinamiği: Bir elbise zamanla eskir ve yıpranır, ancak düzenli bakım ve ilgiyle uzun süre dayanabilir. Takva da benzer şekilde zamanla değişebilir veya sarsılabilir, ancak düzenli ibadet, manevi çaba ve Allah'a olan bağlılıkla güçlendirilebilir.

Takvanın toplumsal değeri: Bir elbise, kişinin dış dünyadaki izlenimini etkiler. Takva da benzer şekilde kişinin dış dünyadaki davranışlarını ve ilişkilerini etkiler. Takva sahibi bir kişi, dürüstlük, adalet ve merhamet gibi ahlaki değerlere bağlı kalır ve bu da onun toplum içinde daha olumlu bir etki yaratmasını sağlar.

Sonuç olarak, takva kavramını elbise metaforuyla açıklamak, manevi bir kavramı somut ve görsel bir şekilde anlamamıza yardımcı olur. Takva, kişinin iç dünyasını ve dış dünyadaki davranışlarını şekillendiren bir manevi elbise olarak kabul edilebilir. Bu benzerlikleri göz önünde bulundurarak takva elbisesinin şahsiyetin/kişiliğin inşasındaki rolünü de detaylı olarak inceleyebiliriz. Takva ve kişilik arasında derin bir bağlantı bulunmaktadır. İkisi de insanın iç dünyasını ve dış dünyadaki davranışlarını şekillendiren önemli unsurlardır.

Takva ve karakter gelişimi: Takva, kişinin karakter gelişiminde önemli bir rol oynar. İnanç, sabır, şükür gibi takva ile ilişkilendirilen özellikler, kişinin karakterinin temel taşlarını oluşturur. Bu da kişinin nasıl bir insan olduğunu ve nasıl davranacağını belirler.

Takva ve iç-dış tutarlılığı: Takva elbisesi, bir kişinin iç dünyasındaki inanç, sabır, merhamet gibi erdemleri dış dünyada temsil eder. İçsel bir gelişim sürecinin sonucu olarak giyilen bu elbise, kişinin Allah'a olan derin bağlılığını ve ahlaki değerlerini çevresine yansıtır. İç dünyasında güçlü bir inançla

donanmış olan bu kişi, dış dünyadaki ilişkilerinde doğruluktan ve adil davranmaktan ödün vermez.

Takva ve olgunlaşma: Takva elbisesi giymek, kişinin kişisel gelişiminde ve olgunlaşmasında önemli bir rol oynar. İç dönüşüm sürecinin bir parçası olarak takva elbisesini giyen kişi, Allah'a olan bağlılığını güçlendirir ve ahlaki değerlerini daha derin bir şekilde yaşamaya başlar.

Takva ve ahlaki değerler: Takva, Allah'a karşı derin bir saygı ve itaati ifade ederken ahlaki değerler de doğru ile yanlış, iyi ile kötüyü ayırt etmemize yardımcı olur. Bir kişi takva sahibi olduğunda, bu genellikle onun ahlaki değerlere bağlılığını da gösterir. Dolayısıyla takva, ahlaki kişiliği belirleyen önemli bir unsur olarak kabul edilebilir.

Takva ve rol modellik: Takva elbisesi giymiş bir kişi, toplum içinde dürüstlüğü, adaleti ve güvenilirliği temsil eder, etrafındaki insanlara örnek olur. İmanın gücüyle desteklenen bu kişi, etkili bir şekilde toplum içinde olumlu bir iz bırakır ve diğer insanlara manevi bakımdan rehberlik sunar.

Sonuç olarak, takva elbisesi ile kişiliğin inşası içsel bir gelişim sürecinin dışa yansımaları olarak görülebilir. Bu metafor, kişinin iç dünyasındaki inanç, sabır ve erdemleri dış dünyada temsil etmesini ve topluma olumlu bir etki yapmasını vurgular. Takva elbisesi giymek, kişinin manevi değerlerini yaşamaya ve Allah'a olan bağlılığını güçlendirmesi açısından önemlidir. ■

Söyleşi
Mahir KILINÇ

Ali Rıza TEMEL:

“İnsanın değeri takvası nispetindedir. Dinimizin asıl değer ölçüsü cinsiyet, renk, şekil, servet, makam, mevki değil, takvadır.”

Seyyid Şerif el-Cürcani tarafından “Allah’a itaat ederek azabından sakınma” olarak ifade edilen takvayı ve onun Müslümanlar açısından önemini Kur’an ve hadisler çerçevesinde kısaca anlatabilir misiniz?

Belirttiğiniz gibi Seyyid Şerif Cürcani, takvayı “Allah’a itaat ederek azabından sakınmaktır. Bu da ceza almayı gerektiren davranışlardan nefsi korumak suretiyle gerçekleşir.” şeklinde tarif eder. Takva, “vikaye” mastarından türeyen bir kelimedir. Vikaye ise korumak anlamına gelir. Buna göre takvayı bir şeyi kötü, zararlı ve tehlikeli şeylerden korumak şeklinde anlayabiliriz. Müttaki de kendisini günahlara, zararlı ve tehlikeli şeylere karşı koruyan, titizlik gösteren kimse demektir. Allah’tan korkmak şeklinde vurgulanan takva aslında O’nun sevgi ve rızasını kaybetme endişesi taşımak, bu hususta titizlik göstermek demektir. Bu, sırf korkudan ziyade saygı ve hürmet ağırlıklı bir hassasiyeti ifade eder. İnsan doğuştan temiz ve günahsız olarak dünyaya gelir. Onun görevi bu temizliği korumak, fıtrata uygun yaşamaya çalışmaktır. Bedeni ve çevreyi maddi kirlilerden korumak ne kadar önemli ise ruhu da inkâr, fitne, nifak, kibir, haset, cimrilik gibi manevi kirlere karşı korumak aynı şekilde önemlidir. Bu manevi kirlilerden korunan kişi zaten çevreyi de kirlilemez. Takva, maddi ve manevi olarak sağlıklı yaşamının en önemli unsurudur.

Bedeni ve çevreyi maddi kirlerden korumak ne kadar önemli ise ruhu da inkâr, fitne, nifak, kibir, haset, cimrilik gibi manevi kirlere karşı korumak aynı şekilde önemlidir. Bu manevi kirlerden korunan kişi zaten çevreyi de kirlletmez. Takva, maddi ve manevi olarak sağlıklı yaşamının en önemli unsurudur.

Sağlık alanında koruyucu hekimlik, tedavi hekimliğinden daha önemlidir. Çünkü aslanan hasta olmamaktır. Hasta olmamak için de sağlığa zararlı hareket ve ortamlardan uzak durmak gerekir. Bu hususta titizlik gösterilmezse tedavi fayda sağlamaz. Manevi hayatın da sağlıklı olması, kötülük ve günahlara karşı titizlik gösterilmesine bağlıdır. Kötülük ve günahların yayılma hızı iyilik ve sevapların yayılma hızından daha fazladır. Yakın zamanda dünya genelinde yaşanan salgının ne kadar fazla yayıldığını, korunmak için ne kadar tedbirler alındığını, temizlik, maske ve aşı seferberliğine girildiğini hep birlikte görüp yaşadık. Mikropolar gibi hızlı yayılan kötülük ve günahlara karşı da manevi korunma tedbirlerine başvurmak şarttır. Bu korunmanın adı da takvadır.

Günah ve haramların rahat işlendiği ortamda yaşayanlar, bu ortamdan mutlaka etkilenirler. Başta devletin etkili ve yetkili kurum ve kuruluşların maddi ve manevi anlamda temiz ve sağlıklı bir ortam oluşturmaları en önemli görevleri arasındadır. Eğitimin bir önceliği de bu olmalıdır. Korunmak ve titizlik göstermek anlamına gelen tak-

vanın fert ve toplum hayatındaki önemi ise tartışılmazdır. Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'in de asıl hedefi takva sahibi kimseler yetiştirmektir. "Bu, kendisinde şüphe olmayan kitaptır. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için yol göstericidir." (Bakara, 2/2.) devamındaki ayetlerde takva sahiplerinin vasıfları belirtilmektedir.

İnsanın değeri takvası nispetindedir. Cinsiyet, renk, şekil, servet, makam, mevki asıl değer ölçüsü değildir. Allah Resulü, veda hutbesinde Arap'ın Arap olmayana, beyazın siyaha üstün olmadığını belirtmiş. "Sizin Allah katında en değerliniz Allah'a karşı en takvalı olanınızdır." buyurmuştur. En takvalı olmak Allah'a karşı en saygılı ve titiz olmak anlamındadır.

Cenab-ı Allah, "Allah'a karşı gelmekten sakının!" emrini Kur'an-ı Kerim'de 50'den fazla yerde kullanmıştır. İnsanların takva sahibi olmalarının gerekliliğinin çokça zikredilmesine, insanın hem Allah ile ilişkisine hem de kendi iç dünyasına yönelik tekâmülüne dair neler söylemek istersiniz?

Takva her şeyi gören, bilen, işiten ve bütün gizliliklere vâkıf olan bir yaratıcıya iman etmenin do-

ğal sonucudur. Hangi durum ve konumda olursa olsun, devamlı Cenab-ı Hakk'ın gözetiminde olduğunu bilen bir müminin bilerek günah işlemesi ve günahta ısrar etmesi olası değildir. Bu duyarlılık içinde bulunan bir müminden kimseye zarar gelmez.

Cenab-ı Hak, "Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görmektedir." (Hâdid, 57/4.) buyuruyor. Bu durumun farkında olan kul, her an huzurda olduğunu, gözetildiğini bileerek hassas davranır. Allah'a karşı saygısızlık yapmaktan utanır. Bir büyüğünün karşısında edepli davranan kimse, büyükler büyüğü Allah karşısında saygısızlık yapmaya nasıl cesaret edebilir?

Allah'a karşı saygılı ve titiz davranmayan insanlar tehlikeli ve zararlı kimselerdir. Haram-helal, günah-sevap duygu ve inancına sahip olmayanlardan her fenalık beklenir. Bu durum, "Kork, Allah'tan korkmayandan." atasözü ile veciz bir şekilde ifade edilmiştir. Kulun Allah katında değer kazanması, manen tekâmül etmesi takvaya bağlıdır. Fert ve toplum hayatında takvanın yerini hiçbir şey dolduramaz. Kötülük ve suçlar sadece kanunlar ve polisye tedbirlerle önlenemez. Kanunları uygulayacak olan da

insandır. İnsan; iman, takva, ahlak ve erdem gibi meziyetlere sahip olmazsa günah ve kötülöklere karşı bütün bariyerlerden yoksun hâle gelmiştir. Merhum Mehmet Akif ne güzel söylemiş:

*“Ne irfandır veren ahlaka
yükseklik ne vicdandır.
Fazilet hissi insanlarda Allah
korkusundandır.*

*Yüreklerden çekilmiş farz edilsin
havf-ı Yezdan’ın.
Ne irfanın kalır tesiri katiiyyen ne
vicdanın.”*

Allah’ın “Ne hayır işleseniz Allah onu bilir. Azık edinin; kuşkusuz azığın en hayırlısı takvadır.” (Bakara, 2/197.) buyurduğu üzere insanlar bu en hayırlı azığa ulaşmak, onu biriktirmek adına neler yapmalı ve nelerden sakınmalıdır?

Azık, yiyecek içecek gibi insanın muhtaç olduğu zaruri şeyleri ifade eder ve beden için bunlar vazgeçilmezdir. Bedenin maddi gıdaya ihtiyacı olduğu gibi ruhun da manevi gıdaya ihtiyacı vardır. Manevi açlık, maddi açlıktan daha tehlikelidir. Bedenin ihtiyaçları geçici ve sınırlıdır, ruhunki ise daimidir, onun daimi gıdaya ihtiyacı vardır. Ayette belirtilen takva azığı; salih amel, ahiret için biriktirilen hayır ve iyiliklerdir. Dünya malı ve çocuklar dünya hayatının ziynetidir. Baki kalacak salih ameller ise Rabbinin katında hem sevap bakımından hem de ümit bakımından daha hayırlıdır. Allah (c.c.): “Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; kalıcı olan iyi davranışlar ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır.” (Kehf, 18/46.); “Sizde bulunanlar tükenip gider ama Allah’ın katındakiler kalıcıdır. Asla kuşkunuz olmasın ki, güçlüklere göğüs gerenlerin ecirlerini, yapmış

olduklarının daha da güzeliyle vereceğiz.” (Nahl, 16/96.) ayetlerinde kalıcı olan takva azığına dikkat çekmiştir. Takva azığı da kalıcı ve korunmuş olduğu için geçici azıklardan daha hayırlıdır. Takva, koruma ve korunmayı ifade ettiği için takva sahipleri kazandıklarını koruma hususunda daha titizdirler.

Allah’ın (c.c.) Kur’an-ı Kerim’de çokça zikrettiği takvanın derecelerinden ve takva elbisesi giyinen müminlerin özelliklerinden söz edebilir misiniz?

Her şey farklı ve dereceli olduğu gibi takvanın da dereceleri vardır. Takvacı en üstün olanlar başta Hz. Peygamber olmak üzere diğer peygamberlerdir. Çünkü peygamberler “ismet” yani korunmuşluk sıfatına sahiptirler. Özellikle ilk zahid ve sufiler Allah’tan korkmaya, Allah’a sığınmaya ve şüpheli şeylerden kaçınmaya büyük önem vermişlerdir. Onlara göre helallığı şüpheli olan şeylerden sakınmak da avamın takvasıdır. Havasın takvası ise helal olan şeylerin ihtiyaçtan fazla olanını terk etmektir. Ariflere göre takva, kulun Allah’tan başka her şeyden korunması ve gönlünde sadece O’na yer vermesidir. Harama düşmek korkusuyla bazı helaller konusunda bile hassasiyet göstermek takva gereğidir. Nitekim Allah’ın Resulü, “Bir kul günaha girerim korkusuyla yapılması sakıncalı olmayan bazı şeylerden bile uzak durmadıkça müttakiler derecesine çıkamaz.” (Tirmizi, Kıyamet, 19.) buyurur.

Bunlarla birlikte takvayı erişilmez bir dindarlık gibi görüp fetva ile takva arasında ayırım yapıldığına şahit olmaktayız. Fetva, olması gerekeni dine uygun olanı ifade eder. Takva ise bu konuda fazlaca titizlik göstermektir. Bu

titizlikte aşırı gitmek, dindarlığı çekilmez bir yük hâline getirmek doğru değildir. Din, ölçü ve dengeyi esas alır. Allah Resulü de “İşlerin en hayırlısı orta olanıdır.” buyurmuştur. Rabbiniz de bizim sıkıntı çekmemizi istememiş ve “Allah sizin için kolaylık istiyor, güçlük çekmenizi istemiyor.” (Bakara, 2/185.) buyurmuştur.

Allah’ın (c.c.), “Ey Âdemoğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süsleneyeceğiniz elbise yarattık. Takva elbisesi, işte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah’ın ayetlerindedir. Umulur ki düşünüp öğüt alırlar.” (Araf, 7/26.) buyurduğu üzere insanın bedenini elbise, ruhunu ise takva elbisesi korur. Bedenler pahalı ve gösterişli elbiseler, altın, gümüş, pırlanta gibi değerli madenlerle süslenir. Ruhlar ise iman, ahlak, sabır, cömertlik, ihlas, kanaat, tevekkül gibi manevi ziynetlerle süslenir. Dışı mamur içi harap olanları, Hz. İsa süslü mezarlara benzetmiştir: “Siz badanalı kabirlere benzersiniz. O kabirler dıştan güzel görünürler fakat içten ölü kemikleri ve her türlü murdarlıkla doludurlar.” (Matta, 23-27.) Bunları söylerken pejmürdeliği ve dış güzelliği ihmal etmeyi savunuyor değiliz. Bir Müslümanın avret mahallerini örtmesi ve ibadethanelere toplu yerlere giderken temiz ve güzel elbiseler giyinmesi esastır.

Ayrıca utanma duygusu, takvanın en önemli göstergesidir. Takva ehli olanlar ar ve hayâ sahibidirler. Utanma hissini kaybedenlerin günahlardan sakınma gibi bir hassasiyetleri yoktur. Hayâ imandandır ve müminin en güzel vasıflarındandır; hayâsız insan pervasızca her kötülüğü işler. Peygamberlerin ilk söyledikleri sözlerden birisi de şudur: “Utanmazsan dilediğini yap!” (Buhari, Edeb, 78; Ebu Davud, Edeb, 6.)

Yüce Allah (c.c.) “Dünya ve ahirette müttakilere müjdeler vardır.” (Yunus, 10/63-64.) buyurarak takva sahibi müminlerin hem ahirette hem de dünyada elde edecekleri faydadan söz eder. Müttaki olmanın ahiret ve dünya hayatında sağlayacağı yararlar nelerdir?

Belirttiğiniz ayetlerde müttakilerin Allah'ın dostları, evliyası oldukları, onlar için hiçbir korku ve üzüntünün söz konusu olmadığı, iman ettikleri, kötülük ve günahlara karşı kendilerini korumaları sebebiyle dünya ve ahirette daima hayırlı sonuçlarla müjdelendikleri belirtilmektedir. Allah'ın dostluğunu kazanmak en büyük kazançtır. Bu dostluğu kazanmanın iki önemli şartının birincisi iman, ikincisi ise takvadır. Onların dünya ve ahirete ait müjdeleri hususunda İsmail Hakkı Bursevi şunları söylemektedir: “Burada geçen müjde; yardım, zafer, ganimet gibi dünya nimetlerinden ve açıklanması kelimele sığmayan ahiret nimetlerinden meydana gelen müjdelerdir. Güzel övgü, hayırla anılma, insanların sevgisi, salih rüya görme dünyadaki müjdeleridir. Âlimlerden birisi onlar için dünyadaki müjdeleri, meleklerin ölüm anında onlara müjde ile gelmeleri, ahirette ise onlara selam vererek kurtuluş ve cennet nimetlerini müjdeleyerek onları karşılamaları, yüzlerin nurlanması, amel defterlerinin sağ taraftan verilmesi şeklinde açıklamıştır.” Başka pek çok ayette genişliği gökle yer arası kadar olan cennetin müttakiler için hazırlandığı (Âl-i İmran, 3/133.), cennetin müttakilere yaklaştırıldığı (Şuara, 26/90.), müttakilerin gruplar hâlinde cennete sevk edilecekleri (Zümer, 39/73.) belirtilmiştir. Yüce Rabbimiz yer yüzünü salih ve müttaki kullarına vâris kılacağını belirtmiştir. (Araf, 7/128; Enbiya, 21/105.)

Bütün bu ayetlerden anlaşılacağı üzere dünya ve ahiret sadece gerçek anlamda müttakilere aittir. Çünkü onlar, iki cihan saadetine vesile olacak bütün meziyetleri kuşanmış kimselerdir.

Nasıl müttaki olunacağını, peygamberlerin ve Hz. Peygamber'in hayatından öğreniyoruz. Hz. Peygamber'in takvayı bir yaşam biçimi hâline dönüştürmesinden ve bizim buradan almamız gereken derslerden söz edebilir misiniz?

Bizim için her konuda en güzel model olan Hz. Peygamber, takva hususunda da en güzel örnektir. Onun hayatı takvadan ibarettir, denilebilir. Onun hem kendisi hem de müminler için istediği şey takvaya ulaşmaktır. “Allah'ım senden hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliği istiyorum.” diye dua etmiş. Çocukluğundan itibaren tertemiz, nezih bir hayat yaşadığı ve kirlenmemek için titizlik gösterdiğinden daima “emin” olarak bilinmiştir. Azmi, imanı, gayreti, tevekkülü, takvası ve ihlası sebebiyle ve Mevla'nın da yardımıyla dünyada en muazzam inkılabı gerçekleştirmiştir. Kur'an-ı Kerim'de belirtildiği gibi bizlerin en hayırlı, dengeli ve şahit bir ümmet olabilmesi için Allah Resulü'nün takva üzere bina edilmiş hayatını örnek alması gerekiyor. Allah'a layık kul, Resulü'ne layık ümmet olmanın başka yolu yoktur. O bizi, sonucu ateş olan günah ve kötülüklerden korumak için hayatını vakfetmiş, bize düşkünlüğünü sonsuz merhamet gibi biraz da sitemini şöyle belirtmiştir: “Benimle sizin misaliniz ateş yakan bir adamın durumuna benziyor. O kişi ateş yakıp ateş etrafı aydınlatınca kelekler ve bazı böcekler bu ateşe düşmeye başlar. Adamcağız ondan kurtarmaya

çalışır ancak o kelek ve böcekler adama aldırmandan ateşe düşmeye devam eder. Ben tıpkı o adam gibi ateşe düşmemeniz için belinizden yakalıyorum, siz ise ateşe koşuyorsunuz.” (Buhari, Rikak, 26.)

Sonuç olarak takva; Allah ve Resulü'nün hoşnutluğunu kazanmanın ölçüsü, müttaki ise bu hoşnutluğu kazanmış kişidir. Takva, insanın her hâlinde Allah'a saygılı olması, O'na itaatsizlikten sakınması, kötülük ve günahlara bulaşmamak için titizlik göstermesidir. Takva elbisesini giyen, takva azığı biriktiren mümin hem dünyada hem ahirette mesut ve bahtiyar olur. Mevla'nın da buyurduğu gibi güzel sonuç müttakilerindir. ■

Öz Geçmiş

Ali Rıza Temel, 1946 yılında Manisa Demirci'de doğdu. 1967'de Balıkesir İmam Hatip Okulunu, 1971'de İzmir Yüksek İslam Enstitüsünü bitirdi. 1967-1975 yılları arasında vaizlik yaptı. 1976'da Haseki Eğitim Merkezine kursiyer olarak katıldı. Kurs sonunda aynı merkezde asistan olarak görevlendirildi. 1982-1987 yılları arasında Brüksel İslam Kültür Merkezinde Türk temsilcisi olarak görev yaptı. Aynı merkezdeki İslam Enstitüsünde ulumu'l-Kur'an dersleri okuttu. Haseki Eğitim Merkezi'nde Arapça ve tefsir dersleri okutmuş ve emekli olmasına rağmen hâlen ilmî çalışmalarına devam eden Ali Rıza Temel'in tercüme ettiği birçok eserin yanı sıra “İslam Davası ve Münafıklar”, “İslam'da Dış Politika ve Diplomasi”, “İslam'da ve Batı'da İnsan Hak ve Hürriyetleri”, “Ayet ve Hadisler Işığında Dini ve Sosyal Hayatımız”, “Mutlu Bir Yuva Nasıl Kurulur?” adlı eserleri vardır. Temel, evli ve iki çocuk babasıdır.

EŞYANIN HAKİKATI: NEDİR? NE DEĞİLDİR?

Gülsüm SOYDAN

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Türkçeye de geçmiş olan Arapça kökenli “şey” kelimesinin çoğulu “eşya”, her türlü varlık için kullanılan ortak bir tabirdir. Eşyanın hakikati bahsinde felsefe ve tasavvufta birçok farklı yaklaşımla karşılaşmak mümkün. Biz eşyanın hakikatine, her varlığın yaratılış amacı, varoluş sebebi, niyet ve hikmet pencerelerinden bakmaya çalışacağız. Rakımı farklı dağlardan derlenmiş hakikat çiçeklerinden bir buket sunabilirsek ne mutlu.

Eşyanın hakikatini öğrenmek için soracağı “Nedir? Ne değildir?” sorularıyla insan, hayatına anlam kazandırmaya çalışır. Hayatın anlamsız olduğunu düşünmenin yegâne sebebi, varlıklara giydirilen naylondan, biçimsiz elbiselerdir. Görmek, duymak, koku alabilmek için nasıl sağlıklı kanallar gerekiyorsa eşyanın hakikatini anlayabilmek için de aklı selim ve kalb-i selim gerekir. Yani fiziksel, zihinsel ve ruhsal tüm hastalıklardan uzakta, fıtratını korumuş, onu yaratana dikkat kesilmiş bir akıl ve kalp... Evet, ilk ilahi emirdir “Oku!” ancak ayetin devamındaki okumanın nasıl yapılacağı bilgisi de bu emre dâhildir: “Yaratan Rabbinin adıyla...”

İnsan, hakikat pınarını arayan bir yolcu. Hakikate âşık. O yüzden yorulmak nedir bilmeden arar eşyanın hakikatini. Zira insan, Allah’ın kuludur ama bir robot değildir. Robotlar gibi sorgusuz, sualsiz, meraksız, arayışsız var olamaz. Teknolojik aletler bile bazen “Ben ro-

bot değilim.” kutucuğunu işaretlememizi ister. Yoksa işleme devam etmemize izin vermez. Neyi neden yaptığının farkında olan insanı muhatap alır. İnsan olmak, tercih yapıp bu tercihin mükâfatına ya da cezasına razı olmaktır. Onu insan yapan, akıl terazisidir. Hâl böyle iken eşyanın hakikatini anlamak âdeta bir insanlık ödeline dönüşür. Ancak ulaştığımız sonuçlar her zaman aynı netlikte olmaz. Bazı hakikatler su gibi şeffaf iken diğerlerinin rengine her an yeni bir ton daha eklenebilir. Bazen de hakikati gösteren aynalarımız buğulanır. Gördüğümüz noktaları birleştirip yanlış bir şekil ortaya çıkarırız. Olayların sıcaklığı azalıp dumanı tütmez olunca henüz görmediğimiz noktalar da belirir. Böylece şeklin aslı netlik kazanır; künhüne vâkif oluruz. Malum, gölge de varlığa aittir ama varlığın hakikati değildir. Bu sebeple insan, hakikati gördüğünden, kör nokta kalmadığından emin olmalıdır. Yoksa şer bildiklerimizin ardı hayır; hayır bildiklerimizin ardı şer çıkabilir. (Bakara, 2/216.)

Cenab-ı Hak, yeryüzünde bir halife yaratacağını bildirdiğinde meleklerin buna hayret etmeleri haklıydı ama eksikti; tek taraflı bir yaklaşımdı. Nihayetinde insan, meleklerin söylediği gibi yeryüzünde kan dökse de bundan başka işe yaramayan bir varlık değildi. Bu sebeple Yüce Allah, “Ben sizin bilmediğinizi bilirim.” buyurarak yaratılış hikmetine uygun bir hayat süren insanların da var olacağını onlara hatırlatmıştır. (Bakara, 2/30-34.)

Yaratılış amaçlarına uygun bir şekilde yaşayabilmeleri için kâinat sakinlerini Allah adına gözetmek de insana düşer. Bunu yapabilmek için kendisini, kâinatı ve onun sakinlerini yakından tanıması ve onların varoluş hikmetlerini keşfetmesi, insan için kaçınılmazdır. Bu sebeple Kur’an-ı Kerim’de, uçan kuşlara, deveye, göğe, dağlara, yeryüzüne bakıp onların yaratılış hikmetleri üzerinde bilgi ve bilincin artırılması istenmektedir. (Mülk, 67/19; Gaşiye, 88/17-20.) Çünkü yüce âleme ait bir ruh ve süfli âleme ait bedeniyle insan, her türlü iyi ve kötü varlığı tanıyıp anlayabilecek, yönetebilecek bir özelliğe sahiptir. (Gürbüz Deniz, *Anlam ve Varlık Boyutuyla İnsan*, s. 28.)

İnsan, Allah’a kulluk etmek için yaratılmıştır. (Zariyat, 51/56.) Hâlbuki Cenab-ı Hakk’ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Asıl ihtiyaç sahipleri insanlardır. Ancak nefsin tesiri altında kalan insan her zaman gerçek ihtiyacını göremez. Yaratılış hakikatini görmeyenler, dünyada serseri mayın gibi dolaşır, kendisini yaratana bile tanımazdan gelir. O’nun emir, yasak ve tavsiyelerinin hakikatini görmez. Hakikat miyopudur. “Yeryüzünde bozgunculuk çıkarma, insanları öldürme, ekini ve nesli bozma!” diye uyarıldığı hâlde, “Biz ıslah edicilerin ta kendileriyiz!” kalkanının ardına gizlenir. (Bakara, 2/11, 205; Nisa, 4/93.)

İnkârın tek bir şekli yoktur. Ancak ortak nokta; inkârın şekline, dile ve davranışa dönüşme biçimine göre bozulmuş insan formlarıdır. Yüce

Allah'ı yaratıcı olarak kabul etme ve O'nun huzuruna çıkıp hesap verme bilinci zayıflayan insan, nankörlük (Nahl, 16/112-113; Ankebut, 19/67.), cimrilik ve bencillik etmeye (Kalem, 68/21-25.), kibirli davranmaya (Kehf, 18/34-36.), yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya, sözünde durmamaya, yalan söylemeye, başkalarının malına ve canına kastetmeye, iffetsiz bir yaşam sürmeye açık hâle gelir. Bazı kişisel tercihleri, insani hasletlerle uyumluymuş gibi gözükse de bu durum, bozuk saatin günde iki kez doğruyu göstermesinden ibarettir ya da menfaati gereğidir. (Bakara, 2/267; Hac, 22/11; Ankebut, 29/10.)

Eşyanın hakikatini görebilmek, adaleti de kaçınılmaz kılar. Adalet, verilen hükümlerdir. Hüküm evi, muhkem ve hikmetli olmalıdır. Zemin ve iklim hesaplamaları yaparak uzmanı tarafından sağlam bir şekilde inşa edilen hükümler sarsılmaz, yıkılmaz, içinde insanlar zarar görmez. Kapısı çatıda değil yerde; penceresi yerde değil duvarda olan hükümler insanın yaşamasına elverişlidir. Aksi durumlarda verilen hükümler ya enkaz ya da metruk hâle gelir. Muhkem ve hikmetle inşa edilen evler, adalet iskânı almayı hak eder.

“Adaleti titizlikle ayakta tutun.” buyurur Yüce Rabbimiz. “Kendiniz, anne babanız ve akrabalarınız aleyhine de olsa...” (Nisa, 4/135.) Eşyanın hakikatini bilen Allah Resulü, sağlığında çocuklarına eşit mal mülk vermeyen babaya, “Beni adaletsizliğine şahit tutma!” der.

**Bir kapı,
ardındakilerin
hakikatini
göstermez her
zaman; bilakis
hakikati saklayan
bir engel
olabilir. Eşyanın
hakikatini
bilmek,
kapının ardını
görebilmektir.
Süslü bir
kapının ardında
hıçkırıklar;
kırık dökük bir
kapının ardında
şen kahkahalar
olabilir. Cevizin
hakikati, kabuğu
değil; suyun
hakikati köpüğü
değildir.**

(Müslim, Hibe, 14.) Çünkü adalet, kendimizden ve en kıymetlilerimizden daha değerlidir. İnsanın olduğu ama adaletin olmadığı bir dünyada insan kalmak zordur. Adaletin zıddı olan zulüm ise hüküm evini inşa ederken malzemedemeden çalmak, insanın insan gibi yaşayamayacağı bir plan projeyi uygulamaktır. Bu yüzden Allah'ı inkâr edenlerin evleri, örümceklerin ağları kadar zayıftır. (Ankebut, 29/41.) Çünkü Allah'ı inkâr etmek ve Allah hakkında yalan söylemek, en büyük zulümdür. (Yunus, 10/17.) Diğer konularda yalan söylemek de inkârcı üretme potansiyelinden dolayı büyük günahlardandır.

Kur'an-ı Kerim'de kendisine hikmet verilen kimsenin büyük bir hayra sahip olduğu müjdenilir. Ancak Yüce Allah, hikmeti dilediğine dilediği kadar verir. (Bakara, 2/269.) Hikmet incisi elbette önce kâmil insan olan peygamberlere verilmiş ve onlardan, gönderilmiş oldukları toplumlara onu öğretmeleri istenmiştir. (Bakara, 2/129, 151, 251; Âl-i İmran, 3/48, 81; Nisa, 4/54.) Bu uğurda her insan, kendi imkânlarıyla hikmet seferine çıkar. Kimi atlı kimi piyade. Şair, şii-riyle... “Göster hakikatini bana eşyanın Rabbim!” diye seslenir Necip Fazıl; “Olduğu gibi göster! Söksün esrarı kalbim!”. Okuma yazmayı söker gibi... Bir kazağın nasıl örüldüğünü anlamak için ilmek ilmek söker gibi...

Hakikatin bilgisi, hayatın karanlık köşelerinde gece görüş gözlüğü gibi güvende hissettirir insanı. Nuh peygamber

eşyanın hakikatini bilmeseydi nasıl dayanabilirdi oğlu uzatığı elini tutmayıp iman gemisine binmediğinde. Hz. Yusuf, önce su kuyusuna sonra iftira kuyusuna, ardından zindana atılıp da “Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez.” (Yusuf, 12/90.) diyebiliyorsa eğer sultanlık ve vuslat hakikatini görebildiği içindi. Eyyüb peygamberin varını yoğunu kaybetmesinin ardında, onun ne kadar sabırlı bir kul olduğunu ilan etmek vardı. Hz. Musa'nın peşine düştüğü kor, ilahi rehberliğin nuru; ortasında yürüdüğü deniz, kurtuluştur.

Söz ve davranışların hakikati olan niyet, davranışları ibadete dönüştüren bir iksirdir. İbadetlerin hikmetlerini bilmek; kabuğa gösterilen ihtimamın, onun içindeki özü korumaktan kaynaklandığı gerçeğiyle yakından ilgilidir. Suyla temizlenmek, abdestin hakikati/hikmeti olsaydı teyemmüm meşru kılınmazdı. Namazın hakikati ayakta durup sonra biraz eğilmek sonra da yere kapanmak olsaydı münafıkların namazı için “Vay o namaz kılanların hâline!” denilir miydi? (Maun, 107/4.) İmsaktan iftara kadar aç ve susuz kalan herkes oruç tutmuş olur mu? Tohumun hakikati gizlemek; budamanın hakikati eksiltmek olmadığı gibi zekât da kazandığını azaltmak değil arındırmaktır. Kurbanın hakikati eti kemiği olsaydı eğer kurbanı kesen ondan faydalanabilir miydi? Hac ve umrenin hakikati, mecburi turistik gezi değildi. Müslümanların her türlü dünyevi çizgiden sıyrılıp İslam'ın ilk neş-

vünema bulduğu yerlerde birleşerek ibadet ve istişare etmesiydi.

Bir kapı, ardındakilerin hakikatini göstermez her zaman; bilakis hakikati saklayan bir engel olabilir. Eşyanın hakikatini bilmek, kapının ardını görebilmektir. Süslü bir kapının ardında hıçkırıklar; kırık dökük bir kapının ardında şen kahkahalar olabilir. Cevizin hakikati, kabuğu değil; suyun hakikati köpüğü değildir. Kisasın hakikati; hayattır. (Bakara, 2/179.) Savaşa hazırlıklı olmanın hakikati; barış. Güneşin ve ayın hakikati; mevsimler ve takvimlerdir. (Enam, 6/96.) “Cennet cennet dedikleri / Birkaç köşkle birkaç huri / İsteyene ver sen onu / Bana seni gerek seni” dizelerinde Yunus Emre, cennetin hakikatini mısralarla resmeder.

Bazı zamanlar hakikat bilmeceğini çözmek, ilave bir özen ister. Denklem iki tarafı ortaya çıkınca insan da şaşırır. Bir kahve içmenin hakikati, kırmızı kefedenden kundaklara sarılı bebekler olabilir. İyi bir temizliğin, kaliteli bir makyajın hakikati, toza toprağa kana bulanmış yüzler olabilir. Zülmün yaşadığı karanlık günlerde hakikati görebilmek için gece görüşlü gözleri olmalı insanın.

Şehitliğin hakikati ölüm değildir. İzzettir, namustur, şereftir, vatandır. ■

ŞÜKÜR: KULLUĞUN İFADESİ

Doç. Dr. Bayram KÖSEOĞLU
DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ
وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

“Hani Rabbiniz, ‘Eğer şükrederseniz size (nimetimi) daha çok vereceğim, nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım pek şiddetlidir!’ diye bildirmişti.”

(İbrahim, 14/7.)

Kur’an’da en çok vurgulanan dinî kavramlardan biri olan şükür, insanın hem dili hem kalbi hem de hâl ve hareketleriyle Rabbiyle kurduğu bağı, O’na karşı minnet ve teslimiyetini ifade eden bir kavramdır. Sahip olunan imkânların değerini bilmek, bunları vereni ve asıl sahibini unutmamak ve bütün bu imkânları gereğince kullanmak şükür kavramının anlam alanına dâhildir.

Günlük dilde kullandığımız “elhamdülillah”, “çok şükür” gibi ifadeler, şükürün en yalın ifadeleri olarak tavsiye edilebilir. Güzel bir haber aldığımızda veya nasıl olduğumuz sorulduğunda söylediğimiz bu tür ifadeler bazen bilinçli olarak bazen de alışkanlık gereği dökülür dilimizden. Kötü bir hâlde olduğumuz ve karşımızdakinin haberdar olmasını istemediğimiz zamanlarda da ifade ettiğimiz bu sözler, içinde bulunduğumuz olumsuz duruma rağmen bilinçli olarak söyleniyorsa şükürmüzün ifadesi olarak son derece anlamlıdır. Zira bu, her hâl ve şartta Allah’a hamdolsun diyebilmenin, sadece varlıkta değil yoklukta da gösterilecek bir teslimiyetin ifadesi olacaktır.

Allah’a karşı şükürümüzü ifade edebilmenin pek çok yolu vardır. Bu anlamda şükür, hayatın her yönünü kuşatan, her hâlimizle ilişkisi olan bir kavramdır aslında. Örneğin şükür, sabırla da bağlantılı bir erdemdir aynı zamanda. Hayatın farklı yönleriyle sınanan insan, varlık yanında yoklukla da yüzleşebilmektedir. Bu durumlarda gösterilecek direnç ve teslimiyet bir sabır ifadesi olacaktır. Başa gelen sıkıntı ve dertler karşısında dik durabilmenin bir adım ötesi ise bu hâl ve şartlar altında da şükredebilmektir. Zira içinde bulunduğumuz kötü şartlardan daha kötüsü de başımıza gelebilirdi veya bizden daha kötü durumda olan insanlar da vardır elbet-

te. Bu yönüyle hayat, sabır ile şükürün bir arada bulunmasını gerektirecek farklı yönleriyle karşılayabilmektedir bizi.

Şükürün ilişkili olduğu önemli kavramlardan biri de kanaattir. Zira kanaat, elindeki imkânlar sınırlı olsa da insanın, sahip olduklarının kıymetini bilmesi, bunları yeterli ve değerli görüp şükredebilmesi, Allah'ın verdiği nimetlere nankörlük etmemesi gibi erdemleri ifade eder. Kişinin, kendisinden daha iyi durumda olanlara bakarak mutsuz ve şükürsüz olmasını değil, az da olsa sahip olduğu helal nimetlere şükredebilmesini ifade eder. Hz. Peygamber'in, "Zenginlik, mal çokluğu değil gönül tokluğudur." şeklindeki beyanı (Buhari, Rikak, 15.), kanaatkârlığın güzel bir ifadesidir. Hakkı anlamda kanaatkârlık ve şükür, eldeki imkânların değerini bilmeyi, sahip olduklarımız ne kadar çok olsa da harcarken itidalli olmayı; gösteriş, lüks ve israftan kaçınmayı gerektirir. (Cafer Sadık Yaran, *Müslümanın Edinmesi Gereken Ahlakî Erdemler*, Ankara: DİB Yayınları, 2018, s. 189-190.) Bu anlamda; sürekli moda peşinde koşmak, marka ve model bağımlısı olmak, ihtiyaç olmadığı hâlde sürekli yenisiyle değiştirme takıntısına kapılmak doyumsuzluğun ve şükürsüzlüğün göstergesidir ne yazık ki! Ve ne yazık ki az veya çok, çoğumuzun müptela olduğu hastalıklardır bunlar.

Şükürün sıkı sıkıya ilişkili olduğu diğer kavramlar ise ibadet ve kulluktur. Zira verdiği nimetlerden dolayı kulun Allah'a minnettarlık duyması, bunu sözleri ve amelleriyle göstermesi an-

lamında şükür Kur'an'da, kulluğun bir gereği olarak değerlendirilmiştir. (*Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 3/305.) Bizlere verilen fakat saymaya kalksak sayamayacağımız kadar çok olan nimetlerin (Nahl, 16/18.) şükürü için sadece sözlü ifade yeterli olmayacaktır elbette. Allah'a kulluk ve ibadet için yaratılışımızın gereği olarak O'nun rızasına uygun yaşamak; namaz, oruç, zekât ve hac gibi farzlar yanında, infak, sadaka ve diğer nafile ibadetlerle de hemhâl olabilmek şükürümüzün gereğidir. Çok ibadet etmesini Allah'a şükreden bir kul olma arzusuyla açıklayan Hz. Peygamber'in bu tutumu, şükür ve ibadet ilişkisinin somut bir örneğidir. (Buhari, Teheccüd, 6.)

Toprağa ektiğimiz tohumun yeşerip ürün vermesinde, içebileceğimiz tatlı suyun gökyüzünden inmesinde, ateşin kaynağı olan ağaçların yetişmesinde ve daha sayamadığımız nice nimetlerde bütün bunların sahibi olan Yüce Allah'ı anmayı ve O'na şükretmeyi gerektiren deliller vardır. (Vakıa, 56/63-74.) O hâlde bizler: "Artık siz beni anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin, bana nankörlük etmeyin!" (Bakara, 2/152.) buyrulduğu üzere her daim şükür hâlinde olabilmeyin; "Eğer siz şükreder ve iman ederseniz Allah size niçin azap etsin? Allah şükre karşılık veren ve her şeyi bilendir." (Nisa, 4/147.) buyruğu gereği iman ve şükürle korunmanın gayretinde olmalıyız. Bu sayede Yüce Allah'ın, yaptığımız az amele çok karşılık vermesi (Nesefi, *Medariku't-tenzil*, 1/409.), işlerimizi bereketlendirmesi ve ihsanını artırma-

sı suretiyle şükürümüzün karşılığını vereceğine gönülden inanmalıyız.

Maddi imkânlar itibarıyla bizden iyi durumda olanlara bakmak bizi mutsuz ve şükürsüz yapacağı gibi bizden daha kötü durumda olanlara bakmak da elimizdekilerin değerini bilmeye ve şükretmeye vesile olacaktır. (Müslim, Zühd, 9.) Aslında şükretmeyi sadece maddi imkânlar ve konfor açısından değerlendirmek eksik bir yaklaşım olacaktır. Zira maddi anlamda hiçbir şeye sahip olmasa bile imanla şereflenmiş olması, sağlığının yerinde olması, aldığı nefesi huzurla alabilmesi dahi başlı başına şükür sebebidir değerini bilen için. Gözleri görmeyene kıyasla gören bir göze sahip olmak, akıllı yerinde olmayana kıyasla akılsız sahibi olmak, bir tırnağımıza dahi değer biçmemek şükredecek ne kadar çok şeye sahip olduğumuzun ifadesi değil midir? O hâlde, kulluğumuzun gereği olan şükür zırhını kuşanmak, bizi küfran-ı nimetten koruyacak; kanaatkârlık, infak ve cömertlik gibi erdemlerle kucaklaştıracak vazgeçilmez bir değerdir. Sözlü olarak ifade etmek yanında kalbimizle teslimiyet göstermek ve fiillerimizle de kulluk görevlerimizi yerine getirmek, şükreden bir mümin olmanın gerekleridir. Bütün bunları yapabildiğimizde ve bunları sabır, tevekkül, kanaat gibi erdemlerle birleştirebildiğimizde şükürümüz anlamlı hâle gelecek, bu ise bizi Allah'ın sevgisine ulaştıracak, şükürümüzün karşılığını almamıza vesile olacaktır. ■

ÖMÜR VE RIZKIN BEREKET KAYNAĞI: SILA-İ RAHİM

Dr. Ahmet OĞUZ

Suudi Arabistan Cidde Din Hizmetleri Ataşesi

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَصِلْ
رَحْمَهُ

“...Kim Allah’a ve ahiret gününe iman ediyorsa akraba ilişkilerini sürdürsün...”

(Buhari, Edeb, 85 [6138].)

Sözlükte “bağ, ilişki” anlamına gelen “sıla” kelimesi ile “ana rahmi” anlamına gelen “rahim” kelimelerinden oluşan “sıla-i rahim” terim olarak “kan bağı ve evlenme yoluyla oluşan akrabalık bağlarını yaşatma, onlarla ilişkiyi sürdürme, onların haklarını gözetme, onlara ilgi gösterme, iyilik ve yardımda bulunma, ziyaret etme” şeklinde açıklanmaktadır. Akrabalar için “zü’l-erham, ulü’l-erham” tabirleri kullanılır. Akrabalık görevlerini ihmal etmek veya akrabalara kötü davranmak ise “kat’-ı rahim” tabiriyle ifade edilmektedir. (Mustafa Çağrı, “Sıla-i Rahim”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 37/112-113.)

Rahim ile cenin arasında nasıl “kordon” diye bilinen maddi bir bağ var ise doğduktan sonra da akrabalar arasında manevi bir bağ söz konusudur. Cenin için kordonun ne kadar hayati önemi varsa Müslüman birey için de sila-i rahim o denli önemlidir. (*Hadislerle İslam*, 4/193.) Buna göre akrabalık bağı kesen kişi, can çekişmeye başlayan bir “cenin” gibidir. Yüce Allah’ın en güzel isimlerinden olan “Rahman” ve “Rahim” (Fatiha, 1/2.) ile “rahmet” ve “rahim” aynı kökten gelir. Bu da Yüce Allah’ın merhametinin kuşatıcılığını ve sürekliliğini göstermektedir. Ayrıca Rabbimiz, “Rahim” ismini Sevgili Peygamberimizin, ümmetine olan şefkatini ifade etmek üzere ona verilen sıfatlardan birisi olarak kullanmıştır. (Tevbe, 9/128.) Bu da Hz. Peygamber’in, ümmetine olan şefkat ve düşkünlük derecesini ifade etmektedir. Yüce Allah bir kutsi hadiste şöyle buyurmaktadır: “Ben Allah’ım, ben Rahman’ım, rahmi (akrabalığı) ben yarattım, ona kendi isimimden türeyen bir isim verdim. Artık akrabalık ilişkisini sürdürenle ben de ilişkiyi sürdürür, onunla ilişkiyi kesenle ben de ilişkiyi keserim.” (Tirmizi, Birr, 9 [1907].)

Rahim kelimesi ağaç köklerinin birbirine sıkı bir şekilde sarılmasına da benzetilmiştir (Buhari, Edeb, 13 [5988].) Kur’an-ı Kerim’in birçok ayetinde sila-i rahim emredilmekte, bunun ihmal edilmesi

ise yasaklanmaktadır. (Bakara, 2/27, 83, 177, 215; Nisa, 4/1, 36; Rad, 13/21, 25; Nahl, 16/90; İsrâ, 17/26; Nur, 24/22; Rum, 30/38; Muhammed, 47/22.) Bir ayet-i kerimede şöyle buyrulmaktadır: “Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder; çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.” (Nahl, 16/90.)

Bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.s.) gelerek: “Bana, cennete girmemi sağlayacak ve beni cehennemden uzaklaştıracak bir amel/davranış söyle!” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) “Allah'a kulluk edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın; namazını dosdoğru kılar zekâtını verirsin ve akrabayı görüp gözetirsin.” buyurdu. Bu adam oradan ayrılıp gidince Allah Resulü (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Eğer bu emredilenlere uyarsa cennete girer.” (Müslim, İman, 14 [13]; Buhari, Zekât, 1 [1396]; Edeb, 10 [5983].)

İslam'da görev ve sorumluluklar, en yakından uzağa doğru genişler. (Şuara, 26/214; Buhari, Edeb, 2 [5971]; Müslim, Birr, 1 [2548].) Bu çerçevede ilk sırada anne baba, eş, çocuk ve torunlar, kardeşler, yakın ve uzak akraba ile komşular gelir. Yüce Rabbimiz “Allah'a kulluk edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya iyilik edin...” (Nisa, 4/36.) ayetiyle akrabalarımıza iyilik yapmamızı emrediyor. Başta aile fertlerimiz olmak üzere amcalarımız, halalarımız, dayılarımız, teyzelerimiz ve bunların çocukları yakın akrabamızdır. Onların her türlü ihtiyaçlarını karşılamak bizim görevimizdir. Onlara yapacağımız iyilik, onların ihtiyaç durumlarına, bizim de

gücümüze göre değişir. Bu yardımların yanında zaman zaman kendilerini ziyaret etmek, telefonla da olsa hatırlarını sormak, sevinç ve kederlerine ortak olup onlar için dua etmek onlara karşı görevimizdir.

Akrabalarımız bize her zaman iyi davranmayabilir, yaptığımız iyiliklere karşı bazen aynı şekilde karşılık vermeyebilirler. Ancak bizler inancımızın gereği olarak onlara iyi davranmaya çalışmalıyız. Nitekim atalarımız; “İyilik yap denize at; balık bilmezse Halık (yaratıcı) bilir.” demişlerdir. Zira yapılan iyilikleri Rabbimiz kesinlikle karşılıksız bırakmayacaktır. (Hud, 11/115.)

Ashab-ı kiramdan biri Peygamberimize gelerek “Ya Resulallah! Benim akrabam var. Ben kendilerini ziyaret ediyorum, onlar bana gelip gitmiyorlar. Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar. Ben onlara anlayışlı davranıyorum, onlar ise bana kaba davranıyorlar.” dedi. Bunun üzerine Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Eğer dediğin gibi isen onlara (sanki) sıcak kül yutturmuş oluyorsun. Sen böyle davrandıkça Allah'ın yardımı seninle beraberdir.” (Müslim, Birr, 22 [2558].)

Akrabamızın kötülüğüne iyilikle, kabalığına incelik ve nezaketle cevap vermemiz en doğru davranıştır. Zira iyiliğe karşı iyilik her kişinin kârı, kötülüğe karşı iyilik ise er kişinin kârıdır. Bir ayette şöyle buyurulmaktadır: “İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel olan davranışla sav; o zaman bir de göreceksin ki seninle aranızda düşmanlık bulunan kimse kesinlikle sıcak bir dost oluvermiş!” (Fussilet, 41/34.)

Akrabalarla iyi ilişkiler kurmakta maddi ve manevi birçok fayda vardır. Nitekim Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Rızkının çoğalmasını ve ömrünün uzamasını (bereketlenmesini) isteyen kimse, akrabasını kollayıp gözetin!” (Buhari, Edeb, 12 [5986]; Müslim, Birr, 20 [2557].) Sadaka vermek malı bereketlendirdiği gibi (Müslim, Birr, 69 [2588].) Sıla-i rahim de ömrümüzü bereketlendirir.

Din farkı olsa bile akrabalarla ilişkiyi kesmemek gerekir. Nitekim Hz. Ebu Bekir'in hanımı henüz İslam'ı kabul etmemiş iken kızı Esmâ'yı ziyarete gitmişti. Hz. Esmâ da Peygamberimize gelerek “Ya Resulallah! Annem, Müslüman olmadığı hâlde beni ziyarete gelmiş. Ona ikramda bulunabilir miyim?” diye sordu. O da şöyle buyurdu: “Evet, anene iyi davran!” (Buhari, Hibe, 29 [2620]; Müslim, Zekât, 50 [1003].) Akrabalık bağlarını korumak Allah'ın rızasını ve cenneti kazandırdığı gibi (Buhari, Zekât, 1 [1396]; Müslim, İman, 14 [13].) onlarla ilişkiyi kesmek cennetten mahrum bırakır. (Buhari, Edeb, 11 [5984]; Müslim, Birr, 18-19 [2556].)

Kişi, anne babasına iyilik yaptığı gibi onların dost ve akrabalarına da iyilik yapmalıdır. Zira onların yakınlarına ikramda bulunmak, onlara ikram anlamına gelmektedir. Bu durum onların vefatlarından sonra bile geçerlidir. (Ebu Davud, Edeb, 120 [5142].)

Yazımıza bir hadis mealıyla son vermek istiyorum: “Ey insanlar! Selamı yayın, yemek yedin, akrabanızı görüp gözetin, herkes uyurken gece namaz kılın ki selametle cennete giresiniz.” (İbn Mace, Et'ime, 1 [3251].) ■

1950'Lİ YILLARIN BASINI DİNÎ HADİSELERİ NASIL AKTARIYORDU?

Dr. Mehmet BULUT

DİB Emekli Başkanlık Müşaviri

İkinci Meşrutiyet Dönemi'nden 1990'lı yıllara kadar "basın" denince İstanbul veya Türkiye geneli dağıtımı yapılan gazeteler akla geliyordu. Bu süreçte gazetelerin kamuoyu oluşturmada güçlü bir rolü vardı. Halk sosyal, siyasi, ekonomik gelişmeleri gazetelerden takip ediyor, verilen haber ve yapılan yorumlardan önemli ölçüde etkileniyordu.

Sözü edilen alanlar yanında, sayıca az da olsa ülkemizde dinî içerikli hadise ve gelişmeleri yansıtmada gazetelerin etkili olduğu kuşkusuzdur. Hemen belirtiyim ki hassaten 1970'li yıllara kadar gazetelerin bu alana yaklaşımı taraflı, çoğu kez aleyhte ve manipüle edici bir nitelikteydi. Din hizmetlilerine karşı da bir ön yargı vardı. Hatırlayanlar vardır, bir zamanlar bir replik hâline gelmişti; keçisi çalınan müftü ha-

beri, "müftü keçisi çaldı" şeklinde çarpıtılarak pervasızca verilebilirdi. Öte yandan birçok gazete başta ramazan ayı olmak üzere dinî gün ve gecelere haber ve makale olarak yer verir-

di; ancak bunlar neredeyse her yıl aynen tekrarlanan rutin haber ve yazılar olurdu. Bununla birlikte dinî hassasiyetli ancak etki gücü fazla olmayan az sayıdaki gazete ve dergide halkı dinî konularda aydınlatan yazılar, dinî gelişmeleri çarpıtmadan aktaran haberler de vardı.

Ben bu yazıda 1950'li yılların basınının, yani gazetelerinin dinî hadiseleri yansıtmaya ve yorumlama tarzına ilişkin bazı notlar aktarmak istiyorum. Örnekleri daha çok dönemin önemli gazetelerinden *Vakit*'in (o yıllarda bu gazete "*Vakit*" adıyla çıkıyordu) koleksiyonundan tarayarak seçtim.

Vaizler ve vaazlar

Önceki yıllara nazaran 1950'li yıllarda vaizler ve yapılan vaazlar basında daha fazla yer bulabilmişti. Tahmin edileceği gibi bunlar da daha çok aleyhte ve karalayıcı haber ve yorumlardı.

Bugün Ramazan

Bugün Ramazanın ilk günüdür. Bu münasabete yapılan bütün hazırlıklar dün akşam tamamlanmıştır. Fırınlardan bugünden itibaren pide imaline başlayacaklardır. Belediye, bunların imal tarzını esaslı şekilde kontrol edecektir.

İftar ve İmsak vakitleri

Diyanet İşleri Başkanlığı Müvakkittliğinden: Ramazanda iftar ve imsak vakitleri İğretü Haseki minaresinin yanıp sönmeye ve Beyazıt yangın kulesinde yakılan büyük beyaz ışıqla terilerek toplanacaktır. İstanbul cihetinde Haseki, Fatih, Süleymaniye, Sultanahmed, Eyübsultan, Mihrimah; Beyoğlu cihetinde Cihangir, Ortaköy; Üsküdar cihetinde Selimiye minareleri yalnız imsak vaktine kadar ışıklarını yakacaklar, imsakte heimen söndüreceklerdir.

Bununla birlikte konuya objektif yaklaşan haberlere de rastlanıyordu. Diyanet İşleri Başkanlığının vaaz hizmetlerinden yorumsuz bir şekilde bahseden birkaç haber bu kabildendir. Mesela 26 Şubat 1950 tarihli *Vakit*'ta çıkan bir haberde İzmir Cezaevinde Başkanlık tarafından görevlendirilen vaizlerin vaaz verdiği bilgisi yer almıştı. Başka bir haberde 1951 Ramazan'ında 24 gezici vaizin seçilerek iki ay süre ile değişik illerde vaaz etmelerinin kararlaştırıldığı duyurulmuştu. 23 Mart 1956 tarihli bir gazetede ise İstanbul'da ramazanda 570 camide 20 vaizle idare edileceği haberi yer almış, vaizlerin sayıya yetersiz olduğu anlatılmak istenmişti.

Önceki yıllara benzer şekilde 1950'li yıllarda da vaizler ve yaptıkları konuşmalar basınca mercek altında tutulmuş, aleyhte haber ve yorumlara yer verilmişti. Yaptıkları konuşmalar dolayısıyla gözaltına alınan, tutuklanan, cezalandırılan vaizlerden sık sık söz ediliyordu. Bir kısım gazete bununla da kalmıyor, kendine vazife çıkararak vaizlerin sıkı bir takip ve disiplin altına alınmasını, konuşmalarının kontrol edilmesini yetkililerden istiyordu. Mesela vaiz Feyzi Boyner, Haziran 1957'de 4 ay 10 günlük hapis cezasına çarptırılmış, 17 Temmuz 1957'de de Senirkent Cezaevine konulmuştu. Bu arada adı geçen vaizin Büyük Millet Meclisince affı talep edilmiş, ancak bu talep reddedilmişti. Bu reddedilme olayı birçok gazetede memnuniyetle karşılanmış hatta bu gelişme için Asım Us, 13 Haziran 1957 ta-

rihli *Vakit*'ta "İnkıpların zaferi" başlığıyla bir yazı kaleme almıştı.

İstanbul Valisi Fahreddin Kerim Gökay'ın İstanbul'da vaizlerle yaptığı toplantı, 6 Nisan 1950 tarihli *Vakit*'ta Hakkı Süha Gezgin imzasıyla yazılan "Vali ve Vaiz!" başlıklı yazıyla eleştirilmiş, bu toplantının laikliğe aykırı olduğu ileri sürülmüştü. Bunun yanında az da olsa "münevver vaizler" ve benzeri başlıklarda haber ve yorumlar da kendine yer bulmuştur.

İrtica-mürteci haberleri

1950'li yıllar boyunca ana akım gazetelerde irtica-mürteci haberleri eksik olmadı; bu yıllarda "irtica var" haberleriyle resmî merciler, kolluk kuvvetleri teyakkuz altında tutulmaya çalışılmıştı. Bu cümleden olarak bazı devlet yetkililerinin "İrtica yoktur!" mealindeki demeçle-

rine de gazeteler şiddetle karşı çıkmıştı. Mesela 25 Mart 1951 tarihli *Vakit*'ta yer alan haberde, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin bu mealdeki demecine temasla, "Gençler kendisine Anadolu'dan aldıkları mektupları gösterdiler." denmekteydi.

Tarikat mensubu olduğu ileri sürülen kişilere ilişkin "baskın yapıldı, yakalandı, tutuklandı, mahkûm oldu" gibi başlıklarla verilen haberler ise sayılamayacak kadar çoktu. İlginçtir ki ülkemizin önde gelen Genel Kurmay Başkanlarından Fevzi Çakmak'ın cenaze merasiminde yaşanan bazı hadiseler bile irtica ile irtibatlandırılabilmişti. 10 Nisan 1950'de vefat eden Mareşal Fevzi Çakmak'ın cenazesinin büyük bir topluluk tarafından kaldırılması, cenazede tekbir getirilmesi ve bu arada yaşanan bazı olaylar da "irticai hareketler" olarak nitelendirilebilmişti.

2000 den fazla Türk hacı adayı Hicazda toplandı

Gelen hacı namzefleri arasında ihtiyarlar, sakatlar ve hastalar dikkati çekiyor

Arafat'ta buz depoları kuruluyor

Şiddetli sıcağa dayanamayan hacı namzefleri kaldırılmaya sevilip kalıyor

Cidde, 8 (Hususi) —, Boşucu bir sıcak altında hac gününü bekliyor.

İstanbul vapuru cuma günü 1025 hacı namzedimizi Cidde'ye getirdi. Coğunu ihtiyarlar teskil eden bu

Mina'ya çıkacaklar. Tam 4 gün 4 gece devam eden bu ibadet günleri altında 60 dereceyi üstünde yapacaklar.

Simdiden Suudi Arabistan Hükümeti Arafat'ta ve Mina'da buz depoları tesis ediyor. Seyyar hastahaneler hazırlıklarını tamamlıyor. Bizim Kızılay Hastahanesi de buraya yerleşiyor. Kızılay Hastahanesinin geçen sene çok noksan bir kadro ile geldiğini ve birçok vak'aları önleyemediğini burada konuşmuşum salâhiyetli kimseler söyledi.

Bu sene sıcak daha fazla. Her sene 500 den fazla Türk hacısının hayatına mal olan Arafat ve Mina'da bu sene sıcak diğer so-

la Cidde hava alanına binden fazla Türk hacı namzedi geldi. Bunlardan büyük bir kısmı, 10 gün Cidde'de süründükten sonra, rahberleriyle evvelâ Mokka'ya oradan da Medine'ye geçtiler. 200 den fazla Türk hacısı Cidde'de hacılarını topladığı yer olan Medinetül Hücc'e'de bulunuyor. Bunların ekserisinin muameleleri bir türlü tamamlanmıyor. İçlerinde pasportlarını kaybedenlerden tutunuz da, uçak biletini, bavulunu, eşyalarını kaybedenler de var. Büyük bir kısmı çok ihtiyar olan bu hacı namzefleri Cidde'nin 55 dereceli aşan sıcaklığı altında kavruluyorlar. Simdiye kadar buraya gelen hacı namzefleri 2.000 i buldu.

Dinî gün ve gecelere ilişkin rutin haberler

Başta ramazan olmak üzere Mevlid, Regaib, Miraç, Berat Kandilleri ve Kadir Gecesi ile dinî bayramlara ilişkin duyuru, haber ve yazılar gazetelerin rutin konuları arasındaydı. Kandiller, ramazanın başlangıcı ve bayramlarla ilgili duyurular İstanbul Müftülüğü kaynaklıdır. Bilhassa ramazana takaddüm eden günlerde gazetelerde, “ramazana hazırlık” başlığıyla kısa yazılara sıkça rastlanmaktaydı. “Hazırlık” diye yazılan şeylerse, pide gramaj ve fiyatı, mahyalar, lokanta ve kahvehanelerde alınan tedbirler, bazen camilerde ramazan ayı için yapılan düzenlemeler ve İstanbul Müftülüğünün vaaz programları gibi şeylerdi. Bazı yıllar gazetelerde ramazan sayfaları da bulunabiliyordu. Yine bazı gazeteler ramazanın ilk günlerinde bir imsakiye de verebiliyordu.

Dinî gün ve geceler vesilesiyle gazetelerde kısa makaleler de yer alabiliyordu. *Vakit*'ta bu tür yazıları “Ramazan”, “Bayram” gibi başlıklarla daha çok Hakkı Süha Gezgin kaleme almıştı ve bu tür yazılarında hemen her yıl benzeri şeyleri tekrarlamaktaydı. İhmal edilmeyen ve bazen tefrika olarak yer verilen bir konu da eski ramazanlara ilişkin hatıralardı. İstanbul'da ramazan gece ve günleri, bayramların kutlanması, tertiplenen eğlenceler... Adı geçen gazetede, 5 Temmuz 1951'de yayımlanan Cemaleddin Server Revnakoğlu'na ait “Tarihte Ramazan” başlıklı uzunca bir yazı ve 6 Temmuz'da yayımlanan Münir Süleyman Çapanoğlu'na ait “Eski Ramazanlar, Sema

Kahveleri” başlıklı makale kayda değerdir. Ramazan hatıraları yanında mesela Revnakoğlu'nun *Vakit*'ta değişik tarihlerde çıkmış “Eski Muharremlerden Hatıralar”, “Edebiyatımızda Miraciye ve Regaibiye” gibi dizi yazılarının da kültürel değeri haiz olduğu söylenebilir. 27 Mayıs 1952'den itibaren Sadri Sema imzasıyla yayımlanan “Ramazan Konuşmaları” başlıklı seri yazılar, 6 Mayıs 1954'ten itibaren bu defa “Ramazan Sohbetleri” başlığı altında çıkmıştı.

Ramazan konusunda farklı bir haber 18 Mayıs 1955 tarihli *Yeni Sabah* gazetesinde çıkmıştı. “Binlerce kişi iftar etti, namaz kıldı” manşetiyle verilen haberde, İstanbul Okmeydanı'nda iftardan sonra 20 bin kişinin katılımıyla açıkta teravih namazı kılındığından bahsedilmişti.

Bazı yıllarda ramazanın sonuna doğru İstanbul Müftülüğünün duyurusu olarak fitre miktarlarına da yer verilebilmişti, tabii bu vesileyle vatandaşa dağıtılan sarı fitre zarflarından söz edilmekteydi.

9 Ağustos 1954 tarihli gazetede yer alan “Kurban Bayramı kutlu olsun” başlıklı yazıda, “Ordumuza tebrik mesajları” alt başlığıyla Millî Savunma Bakanlığının orduya hitaben yayımladığı bayram mesajına yer verilmişti. Benzer şekilde, 17 Haziran 1959'da yer alan haberde de Millî Müdafaa Vekili ile Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisinin Türk Silahlı Kuvvetlerine hitaben ayrı ayrı Kurban Bayramı mesajı yayımladıkları duyurulmuştu. Bununla birlikte bu yıllarda, başta Diyanet İşleri

Başkanları olmak üzere üst düzey hükümet ve devlet görevlilerinin gazetelerde bayram demecine pek rastlanmaz.

1950'li yıllarda gazetelerde dinî günler çerçevesinde günümüz insanı için ilginç gelebilecek bazı haberler de yer almıştı. Mesela bir gazetenin 30 Mart 1957 tarihli sayısında, “Ramazanda kahve tevziatı” başlığını taşıyan haberde, hane başına 100 gram kahve dağıtılacağı duyurulmaktaydı. 1951 yılı hem ramazan hem de kurban bayramı dolayısıyla “Bayram kupası” adıyla düzenlenen futbol turnuvasına ilişkin haberler de günümüz insanı için tebesüme yol açabilir. *Vakit*'ta 14 Haziran 1959'da verilen bir haberde, kurbanlık koyun fiyatlarıyla ilgili 1958'de yayımlanan tebliğde değişiklik yapıldığı haber verilmekteydi.

Hac

1950'li yıllarda hac seyahati ve hacılarla ilgili haberler de basında yer almıştı. Mesela 20 Eylül 1950 tarihli *Vakit*'ta Mekte'de 70 bin hacının toplandığı haber veriliyordu. 11 Ağustos 1951 tarihli nüshasında da “40 bin Mağribi yaya olarak hacca gidiyor” başlıklı bir haber yer almıştı. 934 hacının güneş çarpmasından öldüğü haberi de yine 1951 hacısıyla ilgili verilen haberler arasındaydı. Verilen haberlerden 1953 yılında Türkiye'den hacca gidenlerin sayısının 45 bini aştığını öğreniyoruz. Haberler yanında az sayıda ve çoğu ilgisiz, tutarsız da olsa bu yıllarda hacla ilgili yorumlar da yer almıştı. Mesela 18 Ağustos 1954 tarihli “Aradaki fark” başlıklı makale-

de Hakkı Süha Gezgin, hac konusunda Müslümanlarla Hristiyanlar arasındaki farkı anlatmaya çalışıyordu. Ona göre, fakirlik ve birçok sıkıntıya rağmen hacca gitmede ısrarlı Müslümanlara karşı, ulaşım kolaylığı, rahatlık ve maddi imkânlarla rağmen Efes'te Meryem Ana'yı ziyaret edip hacı olanların azlığı dikkat çekiciydi. 14 Nisan 1955 tarihli gazetede Hasan Kumçayı imzası ve "Hacı otobüsleri" başlığıyla verilen haberde ise Suudi Arabistan'ın hacıları taşımak üzere Amerika'dan 319 adet otobüs aldığına işaret edilerek bu otobüslerin sağlayacağı kolaylıklara dikkat çekiliyor, bir ironi de yapılarak bu şartlarda haccedenlerin artık "hacı" ünvanını alamayacağı söyleniyordu.

Bu süreçte bazı yıllar kolera salgını gerekçe gösterilerek hac seyahatinin engellendiğine ilişkin haberler de çıkmıştı. Mesela 1958'de İçişleri Bakanlığının o yıl için hacca gidişi yasakladığı duyurulmuştu. Haccın yapılamadığı yıllarda basın bu durumu biraz da memnuniyetle karşıladığı intibasını ediniyoruz.

Dinî nitelikli dizi/tefrika yazılar

1950'li yıllarda başta *Vakit* olmak üzere gazetelerde, günümüz gazetelerinde örneğine rastlamadığımız dinî nitelikli dizi/tefrika yazılar da yer almıştı. Bunların bir kısmının kayda değer ve okuyucu açısından faydalı olduğunu söyleyebiliriz. Tarih sırasına göre birkaçını şöyle sıralayabiliriz:

Ahmed Esad Ben'im imzasıyla yayımlanan ve ilk kısmı Ağustos 1950'de tamamlanan 48

Mevlid, Regaib, Miraç, Berat Kandilleri ve Kadir Gecesi ile dinî bayramlara ilişkin duyuru, haber ve yazılar gazetelerin rutin konuları arasındaydı. Kandiller, ramazanın başlangıcı ve bayramlarla ilgili duyurular İstanbul Müftülüğü kaynaklıdır. Bilhassa ramazana takaddüm eden günlerde gazetelerde, "ramazana hazırlık" başlığıyla kısa yazılara sıkça rastlanmaktaydı.

serilik "İslam Meşalesi Hz. Muhammed"; Hüseyin Kazım Kadri'nin, gazetenin 8 Nisan 1952 tarihli nüshasında 28 sayfalık bir forma hâlinde verilen -daha sonra kitapçık olarak da basılmıştır- "Kabahat Müslümanlıkta değil, Müslümanlardadır. İçtimai meselelerimiz"; Luis Sabuncu imzasını taşıyan 6 yazılık "Ramazan hakkında Müslüman olmayan birisiyle münakaşa"; Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu tarafından kaleme alınan ve Haziran 1954'ten itibaren uzunca bir süre devam eden "Battal Gazi"; gazetenin Mayıs 1956 tarihli nüshalarında imzasız yayımlanan "Bir Asır Önce Bayram Alayları". Bu dizi yazılardan bir kısmının dinî kültür açısında da önemli sayılabileceğini belirtmek isterim.

1950'li yılların gazetelerinde yer alan dinî mahiyetteki haber ve yorumlar elbette bu yazıda yer verilenlerden ibaret değildi. Nitekim diğer bir kısmına dergimizin Temmuz ve Ağustos 2022 sayılarında değinmiştim. Bu yazı onların bir mütemmimi sayılabilir. Her üç yazıyı birlikte değerlendirdiğimizde ülkemizde bilhassa ana akım gazetelerin 1950'li yıllara geldiğimizde bile dinî nitelikteki gelişmelere, yaşanan olaylara çoğu kez sağlıklı bir şekilde yaklaşmadığını, gazetelerde yer verilen haber ve yorumların mahiyetleri itibarıyla ülke insanının dinî bilgi ve kültürüne beklenen düzeyde katkı sağlayamadığını, din hizmetlilerine de bu süreçte çoğu kez menfi bir imaj biçildiğini üzülecek ifade etmemiz gerekir. ■

YARININ DÜNYASINDA İTALYA PENCERESİNDEN DİN

Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

İtalya Milano Din Hizmetleri Ataşesi

Hamuru Eski Roma, Hristiyanlık ve Rönesans sanatı ile yoğrulmuş; toplumsal, siyasal düzen ve asayiş saray, kilise ve zenginler arasındaki sıkı ittifaklarla kurulmuş bir İtalya var karşımızda. Eski ile yeniyi harmanlayan tarihî şehirleri âdeta birer açık hava müzesi. Baskın

Katolik din yorumu, uygulaması, görkemli kiliseleri ve zengin din sembolizmi ile İtalya, geri dönülmez bir sosyal ve kültürel çeşitliliğe ev sahipliği yapıyor. Geleneksel dinsel ve kültürel homojenlik artık yok. Katolik Kilisesi modeli üzerine oturmuş geleneksel Hristiyan inanca meydan okuyan, küresel göç dalgasının

sebebi olduğu geniş bir inanç/din yelpazesi var. Nüfusun % 5,8'ine denk gelen yaklaşık 4 milyonluk "Ben dinsizim!" diyenler ordusu da unutulmamalı. Yaklaşık 59 milyon nüfus var; 53,5 milyonu Hristiyan ve bunun 51 milyonu Katolik. Her yerde aşikâr, yoğun, hissedilir bir Katolik tarzı ve yorumu hâkim.

Dünün İtalya'sında din, hayatın ana temasıydı ama bugün için bunu söylemek pek mümkün değil. Papalığın, başpiskoposların şehirlerin sosyal, siyasi ve ekonomik hayatına doğrudan müdahil olduğu orta çağlardan çok farklı bir İtalya var karşımızda. İnsani gelişme ve mükemmelliği temel alan klasik hümanist Rönesans kültürüyle mayalanan büyük tarihî şehirlerin kapitalizmin yoz, baskın, bozguncu ve tahakkümcü modern kültüründen fazlasıyla nasiplendiği aşikâr. İtalya, Papalığın merkez üssü Vatikan sayesinde Hristiyanlığın özgün Katolik yorumlarını üretme tekelini elinde tutuyor. Asırlar önce gotik ya

da barok mimariyle inşa edilen katedraller, kiliseler doğanın yıpratıcı, savaşların imha edici gücüne direnerek ayakta kalabilmişler. Hepsi günümüz modern İtalya şehirlerinin hâlâ en şaşıaali ve en muhkem yapıları olma özelliğini koruyorlar.

İtalya'nın Hristiyan geçmişinin dilsiz şahitleri olan bu mabetlerin büyük bir kısmı bugün birer müze hüviyeti taşıyor. Dün bu görkemli yapılara maddi destek, azizlerle aralarını iyi tutabilmek, cennetteki yerlerini sağlamaştırabilmek için cömert bağışlar yapan krallardan, soylulardan ve zenginlerden geliyordu; bugün ise devletten ve turistlerin giriş ücretlerin-

den geliyor. Byung-Chul Han, tam da bu noktada kapitalizm ve dinin artık denkleştiğini, ibadet için gelenle gezmek için gelenin aynı düzlemde buluştuğunu söyler. İnanan nezdinde anlam yüklü mabet, turist için artık "anlamca içi boşalmış" bir yerdir. (Byung-Chul Han, *Ritüellerin Yok Oluşuna Dair*, çev. Çağlar Tanyeri, İnkayay., İstanbul 2022, 53.) Doğrusu, kilise ziyaretçilerinin aradığı şey, göze hitap edecek ihtişam ve şatafattır; bir ibadet ya da ritüelin ruhları okşayan, alıp götürülen büyüsü değildir.

İtalyan anayasası, devleti ve kiliseyi bağımsız ama birbirleriyle karşılıklı bağımlılık ilişkisi esaslı üzerine konumlandır-

miş. İtalyan devleti kâğıt üzerinde “seküler” olsa da Katolik Kilisesi bireyin din ve kilise ile olan ilişkilerinin düzenlenmesinde öncü rolüne sahip. İtalyan toplumunun tarihî ve kültürel kimliği ile değer, anlam ve ufuk haznesini muhafaza etmede, yeni durum ve şartlara göre tazelemede devlet ve kilise arasında karşılıklı bir uyum ve dayanışma var. Hz. İsa’nın yeryüzündeki tek meşru vekili olduğunu iddia eden ve dolayısıyla dünyadaki bütün Hristiyan topluluklar üzerinde hâkimiyet iddiası taşıyan Papalığın İtalya üzerinde de bariz bir etkisi var.

Bugün İtalyan halkı geçmişteki atalarından daha mı az dindar, daha mı az ahlaklı, değerlerine daha mı az düşkün, bu elbette tartışma götürür. İnsanı, ahlakını, inancını ve değerlerini sömüren devirler dün vardı, bugün de var, yarın da var olacak. Dindar ya da ahlaklı olup olma bir tarafa, Katolik inancı İtalyan halkının zihniyet yapısını, değerler skalasını, insan ve kâinat algısını, hayat felsefesini, eylem, düşünce ve semboller dünyasını şekillendiren en güçlü unsur olma özelliğini hâlâ koruyor. Bu durum güney İtalya’da kuzeye nispetle çok daha görünür ve belirgin. Dolayısıyla olumlu ya da olumsuz bir genellemede bulunmak hatalı olur. Dünün ve bugünün İtalya’sında ritüelleri, sembolleri ve söylemleri ile yalnızca kültüre değil, aynı zamanda hayata da nüfuz eden köklü, geleneksel, tarihî bir dinsel nizam var ve bu da Katoliklik. Üzerinde ihtilaf olsa da İtalyan bayrağındaki yeşil, ümidi; be-

yaz, inancı; kırmızı ise yardım-laşmayı, iyiliği temsil etmektedir. Kayalara oyulan kovuklara, evlerin, apartmanların köşelerine, kapı girişlerine, mahalle aralarına yerleştirilen Meryem, İsa ve azizlerin figürleri ve heykelleri, yakılan mumlar taşıyla, toprağıyla, havasıyla İtalya’nın koyu Katolik rengini ziyadesizle ele veriyor.

Diğer taraftan, derinliğe, hakikate ve anlama duyulan özlemi yok etme, önüne çıkan her şeyi düzleştirme emeliyle yanıp tutuşan neoliberal kapitalizmin boğucu ikliminde dinlerin kültürü besleme, ruhları titreten sembol, söylem ve metotlar üretme kabiliyetleri günbegün köreliyor. Dinsel kimliklerde, dine ve kurumlarına bakışta başlayan köklü dönüşüm toplumların parçalanma sürecine girdiğini haber veriyor. Nesiller kendi kültürlerinden, dinlerinden ve toplumlarından adım adım uzaklaşıyorlar. (Ali Köse, *Dinin Geleceği*, Nobel Yay., Ankara 2023, vii-xii.) İnanmak, adanmak, bağlanmak, ait olmak gibi derin anlam yüklü değerler onlar için artık pek bir kıymet ifade etmiyor. Neoliberal rejimin küresel dayatmalarından dünyanın her ülkesi gibi yeterince nasiplenen İtalya, yavaş yavaş Katolığın dinin çekim alanının dışına kayıyor. Tüm görünür sembollerine ve güçlü kurumlarına rağmen İtalya’da din, yarının dünyasında toplumun marjinlerine itilme kaderiyle yüz yüze. Bununla nasıl baş edeceğini zaman gösterecek.

Dünkü İtalya’nın bugünkü İtalya’dan daha dindar olduğunu söylemek bir genelleme olur.

Rönesans uzmanı Ross King 1300’lü yılların Roma’sında silahlı insanların birbirlerine ok fırlattığından, kiliselerin renkli camlarının taşlandığından bahseder. Roma’da evler basılmakta, duvarlar yıkılmakta, kiliseler çökmekte, kutsal emanetler çalınmakta, yasalar çiğnenmektedir. O günlerin İtalyan hümanist şairi Petrarach, “Barış sürgünde” der. (Ross King, *Floransa Kitapçısı*, E Yay., İstanbul 2023, 36.) XVI ve XVII. asırlarda, halk dinin emir ve kurallarından habersizdir. Napoli’nin yanı başındaki Sorrento piskoposluğu, insanların dini umursamayışlarından, ayinlere ve vaftiz törenlerine katılmayışlarından şikâyetçi olur ve Kilise’yi tedbir alması için uyarır. Avrupa milletlerinin karakter ve psikolojilerini kaleme alan Fransız tarihçi Alfred Fouillée de Rönesans’ın İtalya’ya dinsizlik ve ahlaksızlık aşıladığını, Kilise’nin baskı ve yasaklarından usanan halkın dinden uzaklaşıp bencillığe saplandığını ifade eder. Ona göre, Rönesans, İtalya’nın büyük bir millî ahlak buhranı yaşadığı dönemdir. (Alfred Fouillée, *Avrupa Milletlerinin Karakter ve Psikolojileri*, İdil Yay., İstanbul 2021, 54.)

Elbette bu tasvirleri herhangi bir İtalyan şehrinin ortaçağlardaki genel manzarası olarak görmek yanlış olur. Kesin olan şu ki kilise, doğal dünyayı anlama ve yorumlama çabasında halkın yegâne rehberiydi. Hristiyan inancı ile doğal dünya arasında bir uyuma vurgu yapan ve bunu yaratıcı bir Tanrı’nın varlığına bağlayan kilise, bu inancı resim, müzik, heykel ve mimari eşliğinde kilisenin iç

ve dış mimarisine, tasarımına yansıtılmaktaydı. Dinin öğretilerinden habersiz olan halk, azizlere ve onların tapınaklarına büyük saygı duyuyordu. Bu tutum literatürde “Barok dindarlığı” olarak geçer. XVII. asrın sonlarından itibaren kiliselerde, sokak köşelerinde, binalarda ve tapınaklarda sergilenmeye başlayan Barok sanatı, dine duyulan saygının ve sanatçının hünerinin bir ifadesiydi, ancak daha önemlisi, Katolik Kilisesi’nin güç ve otoritesini simgeliyordu.

2021 yılında ölen İtalyanların 21 bini kendilerini yaktırmış. (www.funerali.org) 2001-2022 yılları arasında 14-24 yaş grubunda kilise ritüellerine katılım üçte iki, yetişkinler arasında ise düzenli kilise müdavimi olanlar yüzde elli azalmış durumda (www.settimanenews.it) Gençlerin önemli bir kısmı kilise ayinlerini ve ritüellerini anlamsız ve tuhaf birtakım eylemler silsilesinden ibaret görüyor. Ülkede gençler arasında alkol ve uyuşturucu bağımlılığı her geçen gün biraz daha artıyor. Bu durum neoliberal çağda Katolik Kilisesi’ne yönelik en ciddi meydan okumanın İtalyan gençliğinden geleceğini gösteriyor. Bir kısmı din ile bağını tamamen kesen, bir kısmı pamuk ipliği ile bağlı olan gençlerin kültürel aidiyet kodları giderek silikleşiyor. Kiliseye gidip gitmediğini sorduğum bir İtalyan gencinin cevabı bu minvalde yeterince açıktır sanırım: “Kalbim temiz olduğu sürece dine ihtiyacım yok!”

Bu gençlerin özgürlük taleplerinin bir kısmı toplumun ahlak normları ile bir kısmı da kilise-

nin inanç esasları ile doğrudan çelişirken bu talepler karşısında Katolik Kilisesi içinden de farklı sesler yükseliyor. Mesele, eşcinsellere karşı izlenecek politika konusunda Kilise içindeki otoritelerin bir kısmı daha kuşatıcı olma, bir kısmı ise asla müsamaha gösterilmemesi taraftarı. Yırtıcı dijital kapitalizmi de arkasına almış seküler kültürün Hristiyanlığın inanç esaslarını ve ahlak duvarını yıkmak için önüne çıkan fırsat ve imkânları geri çevirmediğini gayet iyi bilen Roma Katolik Kilisesi, seküler İtalya devlet güvencesini anayasal teminat ile sağlama almış olsa da yarının dünyasında bu saldırılar ve tacizler karşısında epey zorlanacak gibi gözüküyor.

Dinsel kimliklerde, dine ve kurumlarına bakışta başlayan köklü dönüşüm toplumların parçalanma sürecine girdiğini haber veriyor. Nesiller kendi kültürlerinden, dinlerinden ve toplumlarından adım adım uzaklaşıyorlar.

Ulusal düzeyde İslam ise henüz bir din statüsü tanınmayan İtalya’da din, hemen her ülkede olduğu gibi neoliberalizmin piyasa/pazar rekabetinden ve kuşatıcı ideolojisinden payına düşeni fazlasıyla almış ve almaya devam ediyor. Dinsel ve kültürel kimlikler söz konusu ideolojinin aşındırıcı ve yıpratıcı etkilerinden korunabilmiş değiller. Kilise gerek kendi bağlılarına gerekse kendi dışındakilere ulaşabilmek için neoliberal rekabetçiliğin izin verdiği çerçevede stratejiler ve projeler geliştirme peşinde olsa da metalaşma riskini nasıl bertaraf edeceği müphemliğini koruyor. Hızlı değişime ayak uydurma mücadelesi veren her din ya da mezhep gibi Roma Katolik Hristiyanlığı da hummalı bir biçimde yeni kavramsal çerçeveler ve kuramsal araçlar üretme arayışı içinde. Aksi takdirde yarının dünyasında hareket ve nüfuz alanı onun için çok ama çok daralmış olacak.

Bu bir kehanet değil, görünen köy kılavuz istemez... Rengi, tonu, teolojisi ne olursa olsun, bu her din için geçerli. İngiliz sosyolog Mathew Guest’in “neoliberal din” adını verdiği nevezuhur olgu, geleneksel dinlerin nüfuz alanlarını gasp etmek için dijital kapitalizm rüzgârını da arkasına alıp âdeta tırıs kalkmıştır. Dini ve milliyeti ne olursa olsun, gençlere, kıyamet sonrasında değil, bizzat bu dünyada bir yeryüzü cenneti vadetmektedir.

Yarının dünyasında gençliği bekleyen tehlike büyük ve amansız; kural tanımaz ve pervasız! ■

Doç. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ
Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

BAZEN BİR UN ÇUVALINA YENİLİR İNSAN...

Aslı var mıdır bilinmez, Osmanlı taşrasında evraklar arşivlenirken her ayın evrakı un çuvallarına konarak bir kenara kaldırılmaktadır, derler. Her çuvalın üzerine de o ayın adı, Recep, Şaban, Ramazan, Cemaziyülevvel, Cemaziyühahir, artık ay ne ise yazılmış. Bir gün uyanık geçinen bir arşiv görevlisi Cemaziyülevvel torbasındaki evrakı arşivdeki sandığın içine boşaltıp kendine kimseler görmeden bu çuvaldan bir güzel kıyafet diktirmiş. Fakat ne yaptıysa kıyafetin bir yerindeki Cemaziyülevvel yazısını yok edememiş. Gel zaman git zaman yazıyı fark eden bir arkadaşı onun yaptığı hırsızlığı anlamış, evet anlamış anlamasına ama işlediği kabahati yüzüne vurmamak ve onu mahcup etmemek için olsa gerek bir şey söylememiş. Ne de olsa bir hırsızlık ve yüz kızartıcı suç olduğundan bu çirkin olayın üstünü örtmesinin uygun olacağını düşünmüş. Günler günleri kovalamış, yetim malı nedir bilmeyen, bu münasebetsiz eli uzun a-

dam, emanete ehil olmadığını kimseler anlamadan onun amiri oluvermiş. Amir olunca hırsızlığına bir de kibrini eklemiştir. Bir kere gücü eline geçiren Bay Cemaziyülevvel, arkadaşını her fırsatta ezmek ister, hakkı olmadığı hâlde onu rencide eder. Sonunda kendine reva görülen bu muameleye dayanamayan memur, eski dostuna, “Nedir bu yaptığın? Ben senin Cemaziyülevvelini bilirim.” diye çıkmış. Böylece

onun hiç de dürüst biri olmadığını ona hatırlatmak istemiş, belki yüzü kızarır da bu yaptıklarından vazgeçer diye... Adam iflah olmamış ama sonunda bu söz, onun yaptıkları ile beraber kulaktan kulağa yayılmış, artık geçmişte çirkin iş yapanlara söylenen bir mesel hâlini almış.

Kaderin garip cilvesine bakın ki bazen bir un çuvalı, kötü niyetli insanların kötülüklerini böyle ifşa eder ve yanı sıra ısrar edenleri el içine çıkamaz hâle getirir. Kenafir gözlü, kara vicdanlı bu insanlar bazen bir un çuvalına yenik düşerler. Hicri ikinci yılda da birkaç un çuvalının şahadeti, putperest Mekke emirini gülünç duruma düşürmüştür. “Sevik Gazvesi” yahut daha Türkçesi ile “kavrulmuş un savaşı” adı verilen bu olayda birkaç un çuvalı, azametli ve kibirli Ebu Süfyan’ı Mekke’de sokağa çıkamayacak hâle getirmiştir. Ebu Süfyan, Medine’deki Müslümanlara karşı Yahudi Nadir oğullarından Sellam bin Mişkem ile iş birliği yaparak Medine’ye ya-

kın bölgelerdeki Müslümanları taciz etmek istemiş, iki Müslümanı öldürmüş, evlerini ve hurmalıklarını ateşe vermiştir. Allah Resulü bunu haber alınca Medine’de kendi yerine Ebu Lubabe’yi vekil bırakarak iki yüz kişilik bir müfrezeyle onun üzerine yürümüştür. Allah Resulü’nün, kendisi üzerine geldiğini haber alan Ebu Süfyan, beraberindeki un çuvallarını atarak yükünü hafifletip korku içinde Mekke’ye dönmüştür. Mekkelî Müşrikler, gücünü her daim hissettirmek isteyen ve hava atmaya bayılan emirin, un çuvallarını atarak soluğu Mekke’de almasına pek eğlenmişler, ava giderken kendi av olan emir, bütün karizmasını yitirmiştir. (İbn Hibban, *Kita-bü’s-sikat*, 1/211.)

Un çuvalının bir başka şehadeti, takvimler hicretin beşinci ya da altıncı yılını göstermekteyken gerçekleşmiştir. Olay yeri yine Medine’dir. Zafer oğullarından Tume bin Übeyrik, yanına oğulları Bişr, Mübeşşir ve Büşeyr’i alarak gizlice Sahabi Rifaa b. Zeyd’in evinin kilerine girmiş, içinde zırh ve silahların da bulunduğu unla dolu bir çuvalı sırtlanıp kaçmışlardır. Bu çeteye hırsız kardeşlerin kuzeni Üseyr b. Urve de yardım etmiştir. Üstelik bunlar sureta Müslüman görünmektedirler. Çuvalı götürürken onların fark edemedikleri ise çuvaldaki deliktir. Çuvalı evlerine götürürken delikten dökülen unu takip eden Rifaa’nın yeğeni Kattade b. Numan, bu işe kimlerin karıştığını tespit etmiş bilahare Allah Resulü’nün huzuru-

na çıkarak amcası Rifaa adına Tume ve çetesinden şikâyetçi olmuştur. Ne var ki hırsızlardan ağzı iyi laf yapan Üseyr, Zafer oğullarının onurlu bir aile olduğunu ve iftiraya uğradıklarını dile getirerek Hz. Peygamber’i etkilemek istemiştir. Böylece Nebi (s.a.s.), müşteki Kattade ve Rifaa’ya bir an kızacak

“

**Kaderin garip
cilvesine bakın ki
bazen bir un çuvalı,
kötü niyetli insanların
kötülüklerini böyle
ifşa eder ve yanlıştaki
ısrar edenleri el içine
çıkamaz hâle getirir.
Kenafir gözlü, kara
vicdanlı bu insanlar
bazen bir un çuvalına
yenik düşerler.**

”

gibi olmuştur. O sırada Cenabı Hak, Hz. Peygamber’i ayetle ikaz ederek “Kendilerine hainlik edenleri savunma. Zira Allah, hiçbir haini, hiçbir günahkârı sevmez.” (Nisa, 4/107.) ayetini vahyetmiştir. Sonuçta iyice sıkışan çete, suçu Medine’deki Lebid b. Sehl adındaki bir Ya-

hudi’ye yıkmak istemiştir. (Ebu Hayyan, *el-Bahrü’l-Muhit*, 4/55.) Bir dizi inen ayetle (Nisa, 4/108, 109, 112-114.) iyice foyaları ortaya çıkınca ne yapacaklarını şaşırılmışlar, elebaşı Tume Mekke’ye kaçarak Sülefa bint Sa’d adında kötü bir kadının evine sığınmıştır. Hassan b. Sabit, Tume’yi şu sözlerle hicvetmiştir:

*Sa’d’ın kızı, şu hırsız Tume’yi
Mekke’de konuk etmiş bak
hele!*

*[İki çıplak bir hamama yakışır]
sabahı etmişler aynı yerde...*

*[Ah Sahtekârlar!] Yaptıklarınız
hiç ortaya çıkmayacak
sandınız herhâlde!*

*Unuttunuz tabii, vahyi alan
Peygamber bizimle.*

Bu şiir, kadının kulağına gelince “Bana hiçbir hayrın yok, bir de senin yüzünden Peygamber’in şairi Hassan b. Sabit’in diline düştük.” diyerek pılı pırtıyı toplayıp Tume’yi kapı dışarı etmiştir. Mekke’de kendine sığınacak yer bulamayan Tume oradan ayrılıp Hayber’e gitmiş, Yahudilere sığınmıştır. Fakat orada da rahat durmamış, hırsızlık yapmak niyetiyle girmeye çalıştığı bir evin duvarının, üzerine çökmesiyle tahtalıköyü boylamıştır. (Kurtubi, *Tefsir*, 5/375.)

Hayat böyledir işte... Bazen hak, bir un çuvalı ile tecelli eder ve hainlerin Cemaziyülevvelini ifşa eder. Tume olayında olduğu gibi bazı hainlerin ihaneti ise ayetle de tescil edilir. Dünyasını kaybettiği gibi ahiretini de kaybeden Tume misali... (Nisa, 4/115.) ■

Salih YILDIZ:

“Din hizmetinde insanların kalbine dokunabilmenin en güzel yolunun tatlı dil, güler yüz ve nezaketten geçtiğini tecrübe ettim.”

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Sınırın sıfır noktasında yer alan Mürşitpınar köyünde din gönüllüsü olarak görevinizi yapıyorsunuz. Böylesi hassas bir bölgede görev yapmanın zorluklarından bahsedebilir misiniz?

Görev yaptığım Mürşitpınar Camii, Suruç ilçesi sınırının en uç kısmında yer almaktadır. Ülkemize yönelik saldırılardan nasibini almış, çatışma esnasında mihrap kısmına havan topu düşmüş, duvarı yıkılmış olan camimizin pek çok kısmında ve minaresinde mermi izleri mevcut. Karşılıklı olarak ellerin tetikte olduğu böyle bir ortamda din hizmeti görevini sürdürebilmek elbette çok zor. Çünkü her an ne olabileceğine dair bir bilginiz yok. Buna rağmen bu camiye ayakta tutabilme ve ezanı semadan âleme yankılatma adına görevimi sürdürüyorum. Cami, ilk başta halk, görev yapan asker ve öğretmenlerimiz için büyük bir manevi destek oluşturdu. Okunan ezanlar sınırdaki insanlara desteğin yanı sıra karşı taraftaki kimseler için de tüm zorluğa rağmen hâlâ bir hayat olduğu mesajını veriyordu.

Göreve başladığınızda özellikle çocukların ilgisini camiye çekmeyi başardınız. Çocukları camiye ve etrafına alıştırdığınız ne gibi faaliyetlerde bulundunuz?

Buraya görevli olarak geldiğimde savaşın etkileri insanlar üzerinde devam ediyordu. İnsanlar en ufak bir sestenden dahi ürüyor ve dışarı çıkmaya cesaret edemiyordu. Büyükler böyle bir psikolojinin içerisindeyken gözlerinin nuru çocuklarını dışarı çıkarmaya çekiniyorlardı. Ben ise köyde ne kadar ev varsa kapı kapı dolaştım ve çocuklarını camiye göndermeleri için ailelerle tek tek konuştum. Ayrıca köyde gezerken çocuklara kendimi tanıttım ve kendilerine küçük küçük hediyeler verdim. Bununla beraber namaz vakitlerinin dışında oyun oynayan çocukların oyununa katıldım. Onlarla yeri geldi top oynadım yeri geldi bisiklete bindim. Zamanla hem aileler hem çocuklar artık bana güvenmeye başladı. Bunu fırsat bilerek çocukları camiye davet ettim ve yaz kurslarına katılmalarını söyledim. Cami onların sesiyle şenlenmeye başlayınca çeşitli hediyelerle onları sevindirdik. Artık çocukların dünyasında camiye yavaş yavaş merkeze almaya başladım. Cami merkezli etkinliklerle her yeni gün farklı bir faaliyet yapıyordum. Bir gün misket oynuyorduk bir gün futbol maçı yapıyorduk bir gün de bisiklet yarışları düzenliyorduk. Bazı günler topluca çizgi filmler izliyorduk. Neticede öyle bir iletişimimiz oldu ki caminin hoparlöründen anons yaptık

ğim an beni hemen çevrelerler. Onların saf ve temiz gönülleri-ne girmiş olmaksızın beni oldukça mutlu ediyor.

Bu faaliyetleriniz hem köydeki hem de çevrenizdeki insanlar tarafından nasıl karşılandı?

Öncelikle aileler çocuklarının cami etrafında toplanmasından çok hoşnut oldular. Çocuklarının psikolojik olarak rahatlamaları onları mutlu ediyordu. Faaliyetlere çocuklarının katılmalarını, çocuklarından önce onlar ister oldular. Ayrıca çocuklara yönelik çalışmalarımızı gören pek çok hayırsever de çocuklara ya da çocukların ailelerine ne gibi destekte bulunabileceklerini sorup yardımlarını esirgemediler. Çocuklar vesilesiyle ailelerle de diyalogum arttı. Cuma namazları çıkışı onlarla da hasbihal için bir araya gelmeye başladık. Hatta herhangi bir sıkıntılar söz konusu olduğunda elbirliğince çözüm yoluna gittik.

Köy halkına ve burada yaşayan insanlara yönelik ne gibi faaliyetlerde bulunuyorsunuz?

Göreve başladığım ilk zamanlarda insanlar camiye gelmek istemiyordu. Çünkü her an bir çatışmanın yaşanacağını düşünerek korkuyorlardı. Rabbimizin lütfuyla camiye ve görevime sahip çıkmam, insanlar nezdinde burada kalıp sabırla görevime devam edeceğim kanaatini oluşturdu. Bu yaklaşımı görüp ortalığın sakinleştiğine şahit olmalarıyla cami de dolmaya başladı. Belirli aralıklarla ev ziyaretlerimi sürdürdüm ve tabiri caizse kapı kapı dolaştım. Bunun yanı sıra köyde durumu iyi olmayan aileleri tespit et-

tim. Onlara yönelik ne gibi yardımlarda bulabileceğimi düşünerek hayırseverlerin kapısını çaldım. Tespit ettiğim o ailelere yardımlar ulaştırmaya, onların ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştım. Korona dönemi de bu hayır yarışının bir parçasıydı. Başta maske olmak üzere bazı gereksinimler doğrultusunda yardımları ulaştırmaya çalıştım. Tüm bu çalışmalarımız esnasında Suruç Müftülüğümüzün çok desteğini gördüm. İnsanların şahit olduğu çalışmalarımız, Diyanet İşleri Başkanlığının sadece namaz kıldırıp ezan okuyan din görevlisi yetiştirmediği algısını yerleştirdi. Çünkü insana dokunan ve sosyal hayatın bizatihi içerisinde olan görevliler bu kurumun nihai gayesidir.

Görev yaptığınız süre içerisinde unutamadığınız bir anınızı okuyucularımızla paylaşabilir misiniz?

Buraya tayin olduğum ilk yıl, akşam ezanına yakın bir zaman diliminde askerlerimizin nöbet tuttuğu kulübelere gelen tam teçhizatlı bir asker kapıda beliriverdi. Nöbet için gelip giderken de selamlaştığım, hasbihâl ettiğim asker kardeşlerimizdendi. Bana doğru seslenip: "Selamün aleyküm Hocam, biliyor musun ben hafızım. Gönümde imam hatip olma isteği var. Eğer sizde ilmihâl kitabı varsa verebilir misiniz? Ben de boş zamanlarımda imam hatiplik sınavlarına çalışmak istiyorum." dedi. O sınır boyunda hafız kelam bir askerimizin olmasına ve onun da samimi duygularla gelip benden kitap istemesine çok sevindim. Hemen kitaplığımdaki ilmihâl kendisine hediye ettim.

Din hizmeti görevinizi sürdürürken ve bu göreviniz dışındaki faaliyetleri yürütürken edinmiş olduğunuz tecrübelerden yola çıkarak sizin gibi din hizmetinde bulunan kimselere ne gibi tavsiyelerde bulunmak istersiniz?

Kıymetli meslektaşlarıma hiçbir zaman ümitsizliğe düşmemelerini, bıkkınlık göstermemelerini tavsiye ederim. Din hizmetinde bulunmak sabır ister. Emeklerimizin sonucu belki yıllar sonra belki ahirette karşılık bulacaktır. Güler yüzlü, tatlı dilli olduğumuz müddetçe açamayacağımız kapı yoktur. Din hizmetinde insanların kalbine dokunabilmenin en güzel yolunun tatlı dil, güler yüz ve nezaketten geçtiğini tecrübe ettim. Son söz olarak meslektaşlarıma çok kitap okumamız gerektiğini, yeniliklerden ve çevremizden haberdar olmanın bizi bir adım ileri taşıyacağını unutmamalarını hatırlatmak isterim. Biz Diyanet İşleri Başkanlığı ailesinin fertleri olarak sorumluluğumuzun bilinciyle hareket etmek zorundayız. Allah yâr ve yardımcımız olsun. ■

Öz Geçmiş

Salih Yıldız, 1979 yılında Şanlıurfa'nın Suruç ilçesinde doğdu. İlkokul, ortaokul ve imam hatip lisesini doğup büyüdüğü Suruç'ta okudu. Diyanet İşleri Başkanlığındaki görevine 2015 yılında Şanlıurfa'nın Bozova ilçesine bağlı Büyükhan köyünde başladı. Hâlihazırda Suruç Mürsitpınar Camii'nde imam hatip olarak görev yapan Salih Yıldız, evli ve 4 çocuk babasıdır.

ZAMANIN RUHU VE GENÇLERİ ANLAMAK

Şükrü KABUKÇU

Manisa Müftüsü

Ah zamane gençleri...

Bu gençleri de anlayamıyorum...

Bu gençler var ya...

Gençler konusu açıldığında hemen dilimizden dökülen cümleler vardır. Gençleri anlamak diye bir konumuz mu var yoksa gençleri bir kalıba dökmek gibi bir derdimiz mi? Gençleri anlamak mı zor? Gençleri anlamaktan ziyade kendi gençliğimizde yapamadığımız hususları onlara yüklemek gibi bir çabamız mı var?

Başta anne babalar olmak üzere yaşı yerinde olan biz büyükler, gençlerin hızlı bir şekilde yol almasını istiyoruz. Bizi böyle düşünmeye sevk eden belki biraz da gençlerin tecrübe eksikliği olduğunu düşünmemizdir. Bu durum çok da anormal değil ki. Hatta hayatın gerçekliğini de dikkate alırsak haklılık yönü de büyüktür. Ama gençleri bir kalıba dökmek hususunda biraz çekincelerim var. Rehberlik etmek ile kalıba dökmek farklı bir durum.

Büyükler -biraz da yaratılış gereği- korumacı davranır. Aldıkları her karar, tedbir kendi yaşadıkları hayatın bir refleksi gibidir, hele bir de acı tecrübeleri var ise. Çocuklarımızın iyi bir eğitim almasını isteriz. Eh biraz da dünyalıkları iyi olsun. Hatta mümkünse maaşlı bir işi olsun, deriz. Buraya kadar normal. Ama sıra dışı olan, çocuklarımızı bu dar kalıba sığdırmaktır. Çevremizde çok iyi okullarda (!) okumalarına rağmen mutlu olmayan gençleri görürüz. Bu arada iyi okul olması neye ve kime göredir?

Ayrıca biz çocuklarımızdan ne bekliyoruz? İyi bir okul bitirmesini mi? İyi bir iş sahibi olmasını mı? Ya da iyi bir insan ve iyi bir Müslüman olmasını mı? Hayatın koşuşturması içinde genelde çocuklarımıza yüklenmenin en iyi yol olduğunu hep düşünüyoruz. Veya öyle davranmaya çalışıyoruz.

Çocuklarımızın da bizim gibi hayalleri ve beklentileri vardır ve olacaktır. Bu beklentiler ile bizim arzularımız örtüşmeyebilir. Hatta bazen bizim aklımıza hayalimize

gelmeyen konu başlıklarını bile düşünebilirler.

Bizim beklentilerimiz, bizim yaşadığımız çocukluk ve gençlik çağının hasılasıdır. Dinlediğimiz müzikten seyrettiğimiz filme varıncaya kadar, hatta duyduğumuz hikâyelere varıncaya kadar durum böyledir. Hâlbuki bizim çocuklarımızın imkânları ve zorlukları farklıdır. Mesela bizim çocukluğumuz ve gençliğimizde tek kanallı ve siyah beyaz olan TV yayınları vardı. Şimdi ise sınırsız bir erişim ile dünyanın her bir yanında olup bite-ne anında ulaşabilen bir imkân ve zorluklar dünyası var. Gözümüzü kapamakla bu dünya yok olmuyor. Yani artık yasaklamakla işler çözülmüyor.

Çocuklarımızı başkalarının çocukları ile kıyaslamanın doğru olmadığını uzmanlar zaten bize her daim hatırlatıyor. Bizim gönlümüzde sevdiğimiz bir meslek veya meşguliyet olabilir. Hatta çocuğumuz için olmasını beklediğimiz bir meslek de olabilir. Peki, çocuklarımızın kabiliyetleri, hevesleri, beklentileri önemli değil mi? Hz. Ali Efendimize nispet edilen bir söz var: “Çocukları yaşadığınız zamana göre değil de yaşayacakları zamana göre yetiştirin.” Ne hikmetli bir söz değil mi?

Korumacılık, onların kabiliyetlerini örtmemeli ve daha da kötüsü engellememeli. Bırakınız yapsınlar, demiyorum. İmkân verelim hatta yüreklendirelim. Cevherlerinin ortaya çıkması için gerekirse bahaneler üretelim. Hatta bir adım ilerisi, büyükler hayatta iken bazı hataları işlesinler. Hayatın acı tatlı sıkıntılarını görsünler. Biz reh-

berlik etmeye devam edelim. Korumacı bir anlayış ile steril bir hayat sunmayalım. İbrahim peygamberin oğlu İsmail ile olan yalın diyalogunu Kur’an-ı Kerim bize ne güzel anlatır. Sonunda zor bir imtihan için bile, “Ey oğulcağızım...” diyerek sevgi dili ile ama karşılaştıkları tabloyu da en yalın ve sade bir ifade ile anlatır.

Her çocuk, genç ve insan esasında başlı başına bir dünyadır. Hani Şeyh Galip büyüğümüzün dediği gibi: “Hoşça bak zatına kim zübde-i âlemsin sen.” İşte o tohumda neler gizli olduğunu biz bilemeyiz. Talip olduğu her ne ise hayatta onunla ilgili karşılaşılabileceği alternatifleri kendisiyle paylaşalım. Kendisi gibi düşünmediğimizi ama düşündüklerinin de önemli konular olduğunu hissettirelim. Hayata bütüncül bakmasını, sadece kendisini düşünerek değil, bir aile kurduğunda sorumluluklarının olacağını hatırlatalım.

Bizim zamanımızda diye söze başlar isek karşılığı artık o devir geçti olur. Unutmayalım ki her zamanın imkânları ve zorlukları farklıdır. Esasında en güzel ve kolay olanı iyi bir örneklidir. Yaşadıklarımızı, hatta kaçırdıklarımızı da anlatabiliriz, anlatmalıyız da. Ama yemeğe konan tuz misali kıvamında olmalıdır. Ben gençlerle yaptığım buluşmalarda iki şeyi öneririm: Birincisi sevdiğiniz okulu okuyun, sevdiğiniz işi yapın; ikincisi hayatta karşılığı olan bir şeyi yapın.

Bazen velilerden şu şikâyeti duyarız: “Çocuğum üniversitenin şu bölümünü iki sene okudu ama devam etmek istemiyor.” Bu durum bir veli için

zor bir dönemektir. Ama çocuğumuz okuduğu bölümün kendisi için uygun olmadığına iyice kanaat getirdi ise iki yılın ciddi bir kayıp olmadığını düşünüyorum. Tarihimizde bunun çok örnekleri vardır. Belli bir zaman bir bölümde eğitimini sürdüren ama sonra vazgeçip başka bölümlere geçen nice değerli âlimlerimiz vardır.

Çocuklarımızın okudukları bölüm veya okulun adı ailesiyle birlikte ortak bir tercihtir. Ama eğitimdeki bölümü her ne olursa olsun kendi ayakları üzerinde durabilen çocuklarımız olması için gayret gösterelim. Kendi kendine yeten, günlük ihtiyaçlarını rahatça karşılayabilen çocuklarımız olması için uğraşalım.

Ülke ve dünya gündemine dair düşünceleri, beklentileri ve kaygıları olan çocuklarımız olsun. Günlük politik tartışmalar yerine ötekini dinleyen, değerlendiren ve düşmanlaştırmadan anlamaya çalışan gençlerimiz olması için uğraşalım. Bu toprakların tarihini, kültürünü ve değerlerini bilen veya en azından bunlara meraklı olan gençlerimiz olsun. Bir büyüğü ile karşılaştığında hâl hatır soran, sorulana cevap veren/verebilen çocuklarımız olsun.

Aile birlikteliğini yaşayarak öğretilim. Sadece anne babalarının değil, ailenin diğer fertlerinin önemini ve güzelliğini de hissettirelim. Bir gencin hayatta beslendiği kaynakların başında ailesi gelir. Bayram gibi özel günler başta olmak üzere düğün ve cenaze gibi zamanlarda aile sorumluluğu ve bilinci yaşayarak gösterilmelidir. ■

DÜNYADA MUSTAZAF, HESAP GÜNÜNDE DEĞİL!

Abdullah Sami AVCİ

Konya Akşehir İmamlar Camii İmam Hatibi

Yüce Rabbimiz insanlara doğru yolu bulmaları için elçiler göndermiştir. Her peygamberin ümmeti içerisinde onlara inanan, davasına gönül veren insanlar olduğu gibi onları inkâr eden, küçük görenler de olmuştur. Öyle ki inkârcılar peygamberlerin yakınında bulunanların zayıflıklarını bahane ederek inanmakta direnmişlerdir. (Şuara, 26/111.) Peygamberler tarihindeki bu durum son elçi Hz. Muhammed (s.a.s.) için de değişmemiştir. Hz. Peygamber'i Allah'tan haber almaya layık görmemişlerdir. (Zuhruf, 43/31.) Siyasi ve ekonomik özgürlüğü ellerinde bulunduran güçlü kesim Kur'an-ı Kerim'de müstekbir ve mele olarak adlandırılır. Bu hâkim güç, mustazaf olarak adlandırılan aciz durumda kalan Müslümanlara her türlü eziyeti reva görmüştür.

Müstekbir kavramı gerçek kuvveti ifade etmediği gibi mustazaf kelimesi de gerçek zaafı ifade etmez. Müstekbir kendini güçlü ve üstün gören, mustazaf ise kendinde bir acizlik olmayıp başkalarınca zayıf düşürülmüş demektir. Gerçek güçlü, hakkı benimseyip temsil eden, gerçek zayıf ise batılı tercih e-

dendir. (B. Topaloğlu, "Müstekbir", *DİA*, c. 32, s.138.) İslam'ın ilk kahramanlarından birkaç örnekle konuyu daha anlaşılır kılmaya çalışalım. Aynı zamanda bu ilk kahramanların Allah yolunda katlandıkları zorlukları tekrar hatırlamış olalım.

Sevgili Peygamberimizin kıymetli hanımlarından Ümmü Seleme (r.a.) annemiz ve ilk kocası Ebu Seleme; Medine'ye hicret için yola çıkmışlarsa da kabilesi Ümmü Seleme'nin hicretine engel olmuş, oğlunu elinden almıştır. Kocasını Ebu Seleme, tek başına hicret etmek zorunda kalmıştır. Bu eziyeti ona reva görenler amcasının oğulları Halid b. Velid ve Ebu Cehil'dir. Ümmü Seleme, ancak bir yıl sonra kurtuluş gerçekleşmiş, Medine'ye varabilmiştir. (İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 1: 468-470.)

Ayyaş b. Ebi Rebia; Hz. Ömer'le beraber Medine'ye hicret ederken yoldan döndürülmüş ve Mekke'de hapsedilmiştir. (Belazuri, *Ensabu'l-Eşraf*, c.1, s.208.) Türü sıkıntılara maruz kalmıştır. Onu hapseden, kardeşi Ebu Cehil'dir. Yine Velid b. Velid ve Seleme b. Hişam aileleri tarafından hapsedilmiştir. Resulül-

lah (s.a.s.) onların kurtuluşu için sürekli bir çıkış yolu arama çabasında olmuştur. Mekke'de kalan mustazaf Müslümanların kurtuluşu için onlar Medine'ye hicret edinceye kadar dua etmiştir. (Vakidi, *Kitabu'l-Meğazi*, 1: 46.)

Yine Ebu Cendel; son elçinin yanına Medine'ye gitmemesi için Kureyş'in ileri gelenlerinden olan babası Süheyl b. Amr tarafından hapsedilmiştir. Hudeybiye Antlaşması sırasında Resulullah'ın (s.a.s.) geldiğini duyunca bir fırsatını bulmuş ve kaçarak anlaşma yerine gelmiştir. Ancak o sırada anlaşma yapılmak üzeredir. Anlaşma gereği Mekke'den kaçarak Medine'ye giden Müslümanlar iade edilecektir. Hz. Peygamber her ne kadar henüz anlaşmanın imzalanmadığını, onu bırakmalarını söyleyip kurtarmak istediye de babası anlaşmadan vazgeçeceğini bildirmiştir. İslam davasını bir ileri aşamaya taşıyacak olan bu anlaşma için Ebu Cendel hapiste sıkıntı çekmeye devam etmiştir. Ancak onun için kurtuluş çok yakındır. (İbn Sa'd, *Kitabu't-Tabakati'l-Kebir*, c. 5, s.93-95.)

Ebu Basir, Müslüman olduğu için Kureyş tarafından Mekke'de

hapsedilmiştir. Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Mekke'den kaçıp Medine'ye Hz. Peygamber'in yanına gitmiştir. Antlaşma gereğince müşriklere teslim edilmek zorunda kalmıştır. Zira Allah'ın elçisi sözünü çiğneyemezdi. İki elçi Mekke'ye giderken yemek molası verdikleri bir sırada Ebu Basir onlardan birinin kılıcını ele geçirerek kılıç sahibini öldürmüştür. Diğer Medine'ye kaçıp canını kurtarmıştır. Düşmana teslim etmek suretiyle Resulullah sözünü yerine getirmişti. Ancak düşman ona sahip olamadı. O da Mekke-Şam yolu üzerinde yer alan İsbölgesinde karargâh kurdu. Başta Ebu Cendel olmak üzere Ebu Basir'in başından geçenleri haber alan müşriklerin elindeki tutsak olan diğer Müslümanlar Ebu Basir'in yanına kaçmışlardı. Sayıları epeyce artmıştı. Müşrikleri ansızın vurarak zor şartlar içinde davaları uğruna savaşıyorlardı. Sonunda dayanamayan müşrikler Hz. Peygamber'den Hudeybiye Antlaşması'nın esir Müslümanların Medine'ye girişini engelleyen maddesini kaldırmasını talep ettiler. Ebu Basir karargâhta vefat etse de Ebu Cendel ve diğer Müslümanlar Hz. Peygamber'in çağrısı üzerine Medine'ye gittiler. Hayatları devam ettiği sürece mücadeleden vazgeçmediler. (Taberi, *Tarihu' Taberi*, c.2, s.638-639.)

İlk Müslümanların çektiği sıkıntılar verdiğimiz örneklerden ibaret değildir. Sonraki dönemlerde de zayıf düşürülmüş mustazaf Müslümanların, zor-

ba hâkim güçler ile mücadelesi devam etmiştir. Günümüzde de dünyanın dört bir yanında acı çeken mustazaflar vardır. Her türlü hayâsızca saldırıya rağmen eziyete direnen, vatani, milleti, namusu uğruna dimdik ayakta duran, özünde güçlü mustazaf Müslümanlar... Bu halklardan birisi de on yıllardır mücadele veren Filistin halkı. Onlar büyük bir sınavın tam ortasındalar. Ayrım gözetmeksizin katledilmekteler...

Onlar sınavda peki ya biz? Devletimiz zaten mücadele veriyor deyip eski yaşantımıza, alışkanlıklarımıza devam mı edeceğiz? Müslüman kardeşlerimiz için yapabileceğimiz bir şey yok mu? Rabbimiz, "Size ne oldu da Allah yolunda ve 'Rabbimiz, bizi halkı zalim olan bu şehirden çıkar, bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla!' diyen çaresiz

erkekler, kadınlar ve çocuklar uğruna savaşmıyorsunuz?" (Nisa, 4/75.) buyurmuştur. Hicret imkânı bulamayan mustazaf Müslümanlar, eşleri ve çocuklarıyla Mekke'de kaldılar. Müşriklerin çeşitli zulüm ve baskıları altında yaşamaya devam ettiler. Bu müminler, işkence ve baskı dayanılmaz hâle geldikçe Allah'a yalvarıyor ve bir kurtarıcı göndermesini istiyorlardı. Ayetler bunların dua ve niyazlarına bir cevap olmakla beraber zulmü engelleyip adaleti sağlamak adına mücadeleyi emretmektedir. (*Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, c.2, s.95-96.)

İlk görevimiz fiilî dua... Rabbimiz bizleri yapabileceklerimizden sorumlu tutmuştur, yapamayacaklarımızdan değil! Filistin'i gündemde tutmaya gücümüz yeter değil mi? Hep birlikte, milletçe, gür sesle... Yorulmadan, bıkmadan, umutsuzluğa kapılmadan... Bir diğer görev ise Müslüman kardeşlerimize zulmedenlerin ürünlerini tüketmemektir. Emin olun her şeyin yerli bir alternatifi var. Ancak boykotu küçümsemekten, benim alacağım bir üründen ne olacak demeden...

Her insan kendi gücü nispetinde yaptıklarını ve yapabileceklerini gözden geçirmeli, hesap vaktini düşünmeli. Dünyada mustazaf olan Müslümanların güçlü olacağı hesap gününü de.

Sonra kavli dua... Hiç kesmeden... Ara vermeden... Son elçinin mustazaflara yaptığı dua gibi... İçten... Gönülden... ■

EY OĞULCUĞUM!

| Sümevra YAMAN

Insan hayatı farklı farklı olaylarla ve imtihanlarla doludur. Rab Teâlâ, insana imtihanlarla baş edebilecek tahammül gücü vermiştir. İnsanoğlu dayanıklıdır. Bu dayanıklılığı Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de türlü türlü yaşamlardan ve özellikle de peygamberlerden örnekler vererek göstermiştir. Bu örneklerle biz peygamber kıssaları deriz. Kıssalar Kur'an-ı Kerim'de sadece peygamberleri tanıtmak amacıyla zikredilmektedir; insanlara örnek teşkil etmesi ve onların hidayetine vesile olması için kayda geçirilmişlerdir. Her bir peygamber kıssası, insanın farklı bir yönüne işaret eder. Bu kıssaların içinde Allah Teâlâ'nın ifadesiyle en güzeli, en özeli, insanın hayatına en çok dokunanı da Yusuf'un (a.s.) kıssasıdır. Bu kıssadaki her bir kelime, cümle ve olay nesiller boyunca birbirinden farklı zamanlarda yaşamış insanlar için hidayet kaynağı olabilecek tesir gücüne sahiptir.

Kur'an-ı Kerim, bu kıssayı daha derinden anlamamızı ve kavramamızı sağlamak için idrakimizle ilgili hazırlıklar yapar. İlk hazırlık, Kur'an-ı Kerim'in nasıl bir kitap olduğunu anlatmaya yöneliktir. O Arapça yazılmış, apaçık, anlaşılması kolay ve hidayete yönlendiren bir kitaptır. Allah Teâlâ, bu kitabı akıl ve kalp sahipleri için göndermiştir. Ayetler akli ve kalbi doğru dan etkiler. Etkilenmeyen kalp ve akıl iflah olmaz. İnsanoğlunun yaratılışından itibaren selim bir akıl ve selim bir kalp

hep yol göstericisi olmuştur. İnsanın hak ve hakikati anlama biçimi zamanla değişmiştir. İnsan, yaş aldıkça algılarına giydirilen gerçekliğin ne kadar fitrata uygun olduğunu ancak ayetlerle muhatap oldukça anlayacaktır. Önce duymak, kavramak sonra hayata geçirmek kalbi hareketlendirir. Ayetlerden beslenerek iflah olacağını anlayan kalp ve akıl artık Yusuf'un (a.s.) temsil ettiği hakikati anlamaya hazır demektir.

Bu surenin indirilme sebeplerinden biri de, Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) zor zamanında, ona moral olması ile ilgiliydi. Aynı sene hem hanımı Hz. Hatice'yi (r.a.) hem de amcası Ebu Talib'i kaybeden Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kalbi hüznle dolmuştu. O, peygamberliğinin başlangıcından itibaren ona en hayati desteği veren, müşfik, mütehammil, mütevekkil ve sarsılmaz sebat, sabır ve iman sahibi hayat arkadaşını kaybetmişti. Ayrıca yine, sadece peygamberliğinin ilk günlerinden başlayarak deşil, aslında çocukluğundan itibaren kol kanat gererek onu himaye edip koruyan amcası da artık dünyadan göçmüştü. Şartlar Hz. Peygamber için daha da zorlaşmıştı. Böyle bir durum ve bağlamda Hz. Yusuf'un kıssası ders alınabilecek mesajlarla doluydu. Yusuf'un (a.s.) da hayat hikâyesi zorluklarla doluydu ama nihayette başarıyı ve kavuşmayı gösteriyordu. Bu kıssa ile Hz. Muhammed'e (s.a.s.), hayat ne kadar zorluklarla kuşatılmış olsa da Allah Teâlâ muhakkak

bir çıkış yolu gösterecek ve her daim desteğini ulaştıracaktır, mesajı verilmekteydi. Gerçekten de bu kıssanın indirilmesi Sevgili Peygamberimize (s.a.s.) manevi destek ve teşvik temin etti. İlahi mesajı başarılı bir şekilde yayma ve öğretmeye olan inancı daha da kuvvetlenerek pekişti.

Yusuf suresinde sıklıkla İbrahim'e (a.s.) atıfta bulunulur. Zira hem Yusuf peygamber hem Hz. Muhammed (s.a.s.), İbrahim (a.s.) için "atamız" der. Bu iki peygamber de kuşaklar öncesinden İbrahim'in (a.s.) torunudur. İbrahim (a.s.), Yusuf (a.s.) ve Muhammed (s.a.s.) arasında tarihî ve manevi anlamda derin bağlantılar vardır. Bu üç peygamber farklı zamanlarda farklı rüyalar gördüler. Hz. İbrahim rüyasında oğlunu kurban ettiğini gördü. Evladını kurban etmesine izin vermeyen Allah Teâlâ, onun yerine bir hayvanı kurban etmesini istedi. Sonrasında bu, kurban kesmek olarak haccın bir menasiki hâline geldi. Hz. Peygamber (s.a.s.) hac yapacağını rüyasını gördü. Bu Mekke'yi fethedeceği anlamına geliyordu. Atamız İbrahim'in (a.s.) yıllar önce gördüğü rüyanın kaderi, Hz. Peygamber'in rüyasında kendisini hac yaparken görmesiyle tamamlanmış oldu. Yusuf (a.s.) on bir yıldız, ay ve güneşin kendisinden dolayı Allah'a secde ettiğini gördü. Bu rüya Yusuf'un kardeşlerine üstün gelmesini işaret ediyordu. Peygamberin rüyasında haccettiğini görmesi Mekke halkına üstün gelece-

ğinin müjdecisiydi. Mekke fet-
hedildikten sonra Peygamber-
imiz oradaki halkına şöyle de-
mişti, “Kardeşim Yusuf’un kar-
deşlerine dediği gibi ben de
size diyorum: Bugün sizin için
bir kınama yoktur.” Peygamber-
imiz (s.a.s.), kardeşi Yusuf’un
mirasını Mekke halkının suç-
larını bağışlayarak devam et-
tirmiş oldu. Bu iki peygamberin
hayatından da affetmenin
ne büyük kazançlar sağladığını
görmüş oluyoruz. Mekke’nin
fethinde yaşananlar bir anlam-
da Hz. Yusuf’un rüyasının ye-
niden karşılık bulmasıydı. Bu
yüzden Hz. Peygamber, fetih
hutbesinde Hz. Yusuf’u andı,
ondan alıntılar yaptı. Tüm bu
rüyalar birbiriyle muazzam bir
şekilde irtibat kurdu ve vücut
buldu.

Yusuf suresi bir çocuk ve ba-
basının konuşmasıyla başlar.
Çocuk, “Babacığım! ” diye hi-
tap eder babasına. Bu çok tatlı
bir başlangıçtır. Bu ifade, i-
çinde saygıyı, sevgiyi ve güve-
ni barındırır. Burada Kur’an-ı
Kerim’in ebeveynlerle çocuk-
lar arasındaki ilişki şekli hak-
kında temel bir öğretisini gö-
rürüz. İlk olarak baba ile ço-
cuklar arasındaki ilişki tarzı-
nın nasıl olacağı ortaya konu-
luyor. Bu kıssada anne figürü-
ne hiç rastlamıyoruz. Ayetler
baba üzerinden ilerliyor. Kasas
suresindeki Hz. Musa’nın kıs-
sası ise anne üzerinden ilerli-
yor. Bu iki surede de insanlı-
ğa örnek olacak anne ve baba-
dan bahsediliyor. Yönlendirme
ve örnek olmada bazen anne
ön plandadır bazen baba. Yu-
suf suresinde, Hz. Yusuf’a ör-

nek olan, koruyup kollamaya
çalışan baba olmuştur. Yusuf
(a.s.) rüyasının sıradan bir rüya
olmadığının farkındaydı ve bu
sebeple rüyasını öncelikle ba-
basıyla paylaşma ihtiyacı his-
setti, bir başkası ile değil. Ya-
kup (a.s.) oğlunu dikkatle din-
ledikten sonra cevabını verdi.
Burada baba çocuk ilişkisinde
dikkatimizi çeken şey, iki tara-
fın da birbirini ciddiye almaları,
güven duymaları, rahatlıkla
iletişim kurabilmeleridir. Ebe-
veynler olarak bizler de çocuk-
larımızla iletişimimizde sami-
mi, içten ve anlayışlı olmalıyız
ki çocuklarımız gerekli şeyleri
gelip bizimle paylaşabilsin. İh-
mal edilmiş çocuk her yöne gi-
debilir, herkes tarafından kan-
dırılabilir. Allah Teâlâ bu vesile-
yle çocuklarımıza destek ve
sığınak olmamızın gereklili-
ğine işaret ediyor. Çocukları-
mızla yaptığımız hiçbir konu-
şma önemsiz değildir. Bu ko-
nuşmalardan hangisinin ha-
yatlarına yön vereceğini bile-
meyiz. Yusuf (a.s.) için, baba-
sıyla olan konuşması hayatın-
da yaptığı en içten ve en sami-
mi konuşmaydı belki de. Çün-
kü yıllar sonra kavuşana kadar
bir daha böyle bir konuşma ya-
pamadılar.

Yakup (a.s.) oğluna cevabı-
nı vermeden önce “Ey oğul-
cuğum!” diye hitap ediyor. Bu
karşı tarafı rahatlatmayı amaç-
layan ve onu anladığını göste-
ren müşfik bir hitap şeklidir.
Çocuklarla konuşma şeklimiz,
karşılıklı konuşmalar esnasın-
daki onlara sağladığımız ra-
hatlık, hitap ettiğimiz kelime-
lerle onlara sevgimizi hisset-

tirmemiz çok önemlidir. Yu-
suf’un (a.s.) burada babası-
nın vereceği cevaba ve onu ra-
hatlatmasına çok ihtiyacı var-
dı. Babasının yanına endişe i-
çinde gelmişti. Görülen rüya ö-
nemliydi ama buna binaen na-
sıl davranması gerektiği konu-
sunda bir fikri ve bilgisi yoktu.
Hz. Yakup’un (a.s.) bu yaklaşı-
mı, çocuğunun o andaki psiko-
lojik ihtiyacına yöneliktir.

Hz. Yakup (a.s.) konuşması-
nın devamında oğluna rüyası-
nı kardeşlerine anlatmamasını
tembih etmişti. Kardeşlerinin
kıskançlık hissedip ona zarar
vermek isteyebilecekleri uya-
rısını da yapmıştı. Bu da gös-
teriyor ki hayatı boyunca karşı-
laşacağı insanlara neleri anla-
tıp neleri anlatmaması gerektiği
konusunda öngörü sahibi
olmasının önemine vurgu yap-
mıştır. Bu durum aile bireyleri
için de geçerlidir. Hz. Yusuf ko-
nuşmanın başında babasının
kardeşleri ile ilgili uyarılarına
karşı endişelenmiş görünüyor.
Sonrasında ise babasının ko-
nuşmasıyla rahatlamaktadır.

Yakup (a.s.) kötülüklerin ar-
kasındaki asıl tesir sahibinin
şeytan olduğunu da belirtiyor.
Sonrasında görüyoruz ki Yu-
suf’un (a.s.) kardeşleri, ona kö-
tülük yaptılar ve zarar verdiler.
Şeytan bazen kıskançlığı, ba-
zen şehveti, bazen de açgözü-
lülüğü ve kibri kullanarak tu-
zaklarını kurabilir. Çünkü şey-
tan ilk kovulduğunda insan-
ları doğru yoldan saptırmak
için elinden geleni yapacağını
söylemişti. Yakup (a.s.) bun-
ları aşağı yukarı on yaşındaki

bir çocuğa anlatıyor. Çocuklarımız bu yaşlarda neyin iyi neyin kötü olduğunu kavrayabilecek olgunluktadır. Arada sırada bu tür uyarılarda bulunmak onları hayata hazırlamak için önemlidir. Hz. Yakup, oğlunun zor durumlarla karşılaşabileceğini belirterek onu geleceğe hazırlıyor. Ona iyimser olmasını, şeytanın türlü hilelerine rağmen ümidini asla kaybetmesi gerektiğini, insanlardan gelecek kötülüklerle karşı sebat ve kararlılıkla daima mücadele etmesini ve sonuçta Allah'ın samimi kullarına her zaman destek olarak hakkın galip geleceğini vurguluyor.

Yakup (a.s.) çocuğuna bu uyarıları yaptıktan sonra rüya ile alakalı tabirine geçiyor. Rabbinin ona özel değer verdiğini, rüya yorumu bilgisini ona öğreteceğini, ataları Hz. İbrahim (a.s.) ve Hz. İshak'a (a.s.) verdiği nimetleri ona da vereceğini söylüyor. Hz. Yusuf hayatının ilerleyen zamanlarında türlü zorluklar içindeyken Rabbinin maddi ve manevi nimetlerine tutunarak başarıya ulaşabilmişti. Hz. Yusuf'un (a.s.), uğradığı iftiraya karşı sabır ve tahammül göstererek ismini temize çıkarması, büyük bir devletin

Çocuklarımızla konuşmak, paylaşmak ve onların sözlerini ciddiyle dinlemek, onların gelişim ve terbiyeleri için çok önemlidir. Hz. Yusuf'un hayatında isabetli kararlar verebilmesi ve karşılaştığı zorluklarla baş edebilmesi, Allah'ın bir nimeti ve babasının ona verdiği eğitim ve terbiyenin bir kazanımıdır.

yöneticisi olabilmesi ve ailesi ile tekrar kavuşabilmesi bu sayede mümkün olabilmişti.

Kur'an-ı Kerim bu kıssayla Hz. Yakup (a.s.) ve oğulcuğu Hz. Yusuf (a.s.) örneğinde çocuklarımızla ilişkimizin nasıl olması gerektiğini göstermektedir. Çocuklarımızla konuşmak, paylaşmak ve onların sözlerini ciddiyle dinlemek, onların gelişim ve terbiyeleri için çok önemlidir. Hz. Yusuf'un hayatında isabetli kararlar verebilmesi ve karşılaştığı zorluklarla baş edebilmesi, Allah'ın bir nimeti ve babasının ona verdiği eğitim ve terbiyenin bir kazanımıdır. Her şeyi nihayette Allah'a bağlamak, O'nunla olan irtibatımızı kesmeden devam ettirmek de nimetlerine nail olmanın bir yoludur. Yusuf (a.s.) babasının ona verdiği temel öğretilerden yola çıkarak hep "Maa-zallah" diyerek Rabbine sığındı. O'nunla irtibatını hep sağlam tuttu. Bu sayede şeytan veya insanlardan gelebilecek kötülükler karşısında metanetli davranıp dünya imtihanını başarıyla tamamladı. Ne mutlu onu örnek alıp dünya imtihanında başarılı olanlara! ■

BÜYÜK BİR FETİH BÜYÜK BİR FATİH

Sümevra ÇELİK

Takvimler yapraklarını, aylar isimlerini değiştirir ve insan büyür. Dünya seferinde geçirdiği süreyle ilişkilendirilerek kişinin büyüdüğüne hükmedilir. Böylece büyüklük, biraz nicelik biraz tecrübe biraz da saygınlık anlamı kazanır. Bu yazının konusu büyük kelimesini sayıların esaretinden kurtarmak yahut nicel sonuçlara bağlanan şeylerin anlamsızlığını ispat etmek değildir. Ancak büyüklüğün arka sıralarda kalan anlamına tarihî örnekliklerle bir projeksiyon tutmak niyetindedir.

Bazı kişilerin davranışları bazılarının düşünceleri bazıların da ahlakı büyüktür. Bazı olayların ise tamamı. Tarihin kırılma noktası yaşadığı İstanbul'un fethi de mezkûr büyük-

lüklerin hepsini içerir mahiyettedir. Büyük bir övgü, büyük bir komutan ve büyük bir fetihtir.

Sayılardan ve rakamlardan azade olan büyüklük bahsine gelirsek sadece yirmi bir yaşında çağın akışını iyi, doğru ve güzele doğru değiştiren bir büyük, tarih sahnesinde belirir. Esasında onun yaşı daha tek haneli rakamlardayken bile büyüktür. Çocukluğun o engin dünyasında büyük hayalleri olan bir şehzade, küçük yaşlarda devlet ricaline dâhil olmuş bir siyasetçidir. Babası Sultan II. Murat tahttan çekilip devleti eline bıraktığında henüz on iki yaşında tecrübesiz bir oğuldur. Yaşının küçüklüğü içeride ve dışarıda pek çok kimseyi sevindirmiş olsa da Sultan II. Mehmet büyük işlerin adamı olmayı en başından beri

uhdesinde barındırır. İsyandar, savaşlar ve entrikalar arasında geçen birkaç yıl içinde ikinci kez tahta çıktığında ise yaşı on dokuzdur. İç buhranlar, siyasi çalkantılar ve dört bir yanı düşmanla çevrili olarak devraldığı saltanatını birkaç yıl gibi kısa bir sürede İstanbul'un fethiyle taçlandırır. Mehmet Çelebi Sultan'ın fetih hayallerini çocukluğuna kadar götürülenler de vardır. Belki de yaşının küçüklüğü büyük fetihlere kapı açan iştiağının sebebidir. Gençliğin en verimli ve cesur demlerinde büyük hayallerinin peşinde koşar. Rakamlardan kurtardığı hesaplarıyla büyük işler başarır. Zamanında genç padişahın mutlak iktidarını sağlayacak tek şeyin fetih olduğu herkesin malumudur. Meşveret meclislerinde taraftarlar ve aleyhtarlarla süren savaşlar ise fet-

hin arkasındaki tablonun karmaşıklığını yansıtır. Bu meclislerde yaşanan karışıklık, elli üç günlük kuşatma esnasında dahi hararetinden hiçbir şey kaybetmeyecektir.

Dünya tarihine yön veren olaylar listesinde İstanbul'un fethi ilk sıralarda yer alır. Fethin gerçekleştiğine inanamayanların yaşadığı büyük şok hesaba dâhil edilirse hadisenin ehemmiyeti aşikâr olur. Siyasi, kültürel, sosyal ve coğrafi olarak pek çok sonuçlar doğuran bu fetih dinî anlamda da müstes-

na bir konuma sahiptir. "Tanrısal bir mühür" olarak görülen İstanbul'un fethine II. Mehmet'in sıra dışı kişiliği de dâhildir. Sultan Mehmet, Tuna'ya kadar uzayan devletin topraklarını yekpare hâle getirmeye sevdalı bir lider, dâhi, bilgin, hükümler, genç bir komutan ve çağının önünde biridir.

İstanbul'un doğu ve batısına hâkim olan genç padişah, peygamber kavlinin peşinden gidip işaret edilen şerefe ulaşmak ister. İstanbul'u fethedecek komutan ve askeri öven

sözlerin mazhargâhı olmak için kolları sıvar. Fetih için ilk kazmayı vurduğu Rumeli Hisarının yapımı sadece birkaç ay sürmüştür. Yeni Çağ'ın kapıları ise Sultan'ın özel yapımı topunun surda açtığı bir gedik ile açılır. Yirmi sekiz kuşatma gören İstanbul'un alınamamasına gerekçe gösterilen Bizans'ın sağlam surları II. Mehmet ile şöhretini kaybeder. Dönemin en muhkem surları sadece elli üç gün muhasaraya dayanabilir. Surların en zayıf halkasını oluşturan Haliç yönünün denizden

ulaşımı engellemek için zincirlerle kapatılması da işe yaramaz. Bu durumun Sultan'ı kısıtlayıcı bir tarafı olmaz. Gemileri karadan yürüterek bütün zamanların efsane komutanı olma sıfatının haklı sahibi olur. Sultan Mehmet yirmi bir yaşında fethi zihnini, gönlünü ve bedenini adanmış bir padişah olarak İstanbul'un fatihi olur. Artık büyük bir fetih büyük fatihidir. 29 Mayıs 1453'te Doğu Roma İmparatorluğunun yüzlerce yıllık başkenti fethedilir ve Müslüman Türk askeri, peygamber övgüsüne nail olur. Fetihden sonra genç sultanın dünyaya üzerinde-

ki mutlak hâkimiyetini imparator Kostantin'in şu satırları teyit eder niteliktedir: "Eğer bu şehrin senin olması Tanrı'nın iradesi ise buna karşı çıkacak kimse nerededir? En adil, en büyük yargıç ikimizi birden yargılama kürsüsünün önüne çıkarıncaya kadar mutluluk içinde saltanat sür." (Safet Dağdeviren, "İstanbul'un Fethi Üzerine..." *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, c.2, s.2, 1991.)

İstanbul'un fethi dünyada artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını anlatır büyüklüktedir. Sanattan ekonomiye siyasetten sosyal hayata kadar bütün dengeleri değiştirir. Bir

devri sonlandıran bu müstesna fetih; kitaplara, şiirlere, efsanelere ve birçok sanat dalına başrolden girer. Tasvirler ve anlatılar fetihle şenlenir. Fetihnameler bu büyük zaferin taşıyıcısı olur. Edebî bir tür olarak anılan fetihnameler aynı zamanda tarihe kaynaklık eder. Nişancı denilen resmî görevlilerce kaleme alınan fetihnamelerde fetih seferinin başından sonuna kadar yaşananlar anlatılır, fetih ruhunu canlı tutar. İstanbul'un fethini yirmi birinci yüzyılda anlatan şiirler de âdeta bu fetihnamelerin peşi sıra gelir. Böylece gazavatnameler, fetihnameler,

kahramanlık hikâyeleri, şiirler vs. ile büyük fetih, edebî olarak da nesilden nesile aktarılır.

Asırlar sonra dahi fethin coşkusuna işaret eden Canım İstanbul şiirinde Necip Fazıl Kısakürek Fatih Sultan Mehmet'i şöyle anar:

*Tarihin gözleri var, surlarda delik delik
Servi, endamlı servi, ahirete perdelik*

*Bulutta şaha kalkmış Fatih'ten kalma kır at
Pirlantadan kubbeler, belki bir milyar kırat*

Fethin tasvirlerini en güzel anlatan dizelerden bir diğeri de Orhan Seyfi Orhon'un İstanbul'un Fethi adlı şiiridir. Adım adım bizi surların dibine kadar götüren mısralarında şöyle der:

*Mevsim mayısın sonları, yaz başlamış artık,
Gittikçe açılmakta, dağılmakta karanlık.
Her şey hareketsiz, ağaran tan yeri sessiz,
Kalmış gibi şehrin sarılan bağı nefessiz...*

*Bir korkulu rüyayı yataklarda sayıklar,
Dalgın uyuyanlar beraber uyanıklar...*

*Bir saltanatın son gününün korkusudur bu!
"–Türkler hareketsiz duruyor, bir pusudur bu!"
Kostantin ümitsiz, saray erkânı telaşa
Surlarda Bizans askeri, Jüstinyani başta!
Çarpmakta bugün bir yeni korkuyla yürekler,
Zağnos Paşa bir yanda hücum emrini bekler.*

Fetih ufkunu günümüze taşıyan satırlarıyla Arif Nihat Asya, Fetih Marşı ile bizi yeniden o günlere getirir ve mesaj yüklü fetihten herkesin heybesini dolduracak şu dizeleri yazar:

*Yürü: Hâlâ, ne diye oyunda oynaştasın?
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!
Sen de geçebilirsin yardan, anadan, serden...
Senin de destanını okuyalım ezberden...
Haberin yok gibidir taşıdığın değerden...*

İSRA SURESİ

Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İsra suresi, Kur'an-ı Kerim'deki sıralamada on yedinci, iniş sırasına göre ellinci sure olup 111 ayetten oluşmaktadır. Mekke döneminde Kasas suresinin ardından indirilen son surelerden biridir. Bir kısım ayetlerinin Medine'de indirildiğine dair rivayetler varsa da çoğunluğun görüşüne göre surenin tamamı Mekke'de nazil olmuştur. Sure, ismini ilk ayette geçen ve gece yürüyüşü anlamına gelen "İsra" kelimesinden almaktadır. İslami kaynaklara göre ilgili ayette zikredilen bu kelime, Hz. Peygamber'in Mekke'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya götürülmesi şeklinde gerçekleşen gece yolculuğuna işaret eder. Sureye, ayrıca Sübhan ve Beni İsrail suresi de denilmiştir. (İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-tenvir*, Tunus: 1984, 15/5-7.)

Surede başlıca İsra olayı, İsrailoğulları'nın yaptıkları kötülükler sebebiyle uğradıkları iki büyük işgal ve yıkım, Kur'an'dan önceki ilahi kitaplarda da bulunan temel dinî ve ahlaki ilkeler, öldükten sonra dirilme ve ahiret sorum-

luluğu, Allah'ın kuşatıcı ilmi, ilk insanın yaratılışı, İblis'in Allah'a isyanı, insanın değerli bir varlık oluşu, ibadet ve namaz, Kur'an'ın önemi, müşriklerin inatçılığı, müminlerin itaatkârlığı gibi konular ele alınır. (*Kur'an Yolu Tefsir*, 3/456, 457.)

İsra suresinin ilk ayetinde, hicretten yaklaşık bir yıl önce meydana gelen İsra hadisesinden söz edilerek Allah'ın, bazı nişan ve alametlerini göstermek üzere kulunu (Hz. Muhammed) bir gece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürdüğü ifade edilir. Ardından gelen ayette Hz. Musa'ya kitap verildiği ve bunun İsrailoğulları için bir hidayet rehberi olduğu belirtilir. Akabinde İsrailoğulları'nın çıkardıkları iki karışıklığa ve başlarına gelen felaketlere işaret edilir. Tefsir kaynaklarında bu iki fesattan birinin İsrailoğulları'na gönderilen peygamberlerden İşıya'yı öldürmeleri veya Ermiya'yı (Yeramya) hapsedmeleri, diğlerinin ise Hz. Yahya'yı öldürmeleri ve Roma yöneticileri ile işbirliği yaparak Hz. İsa'yı öldürmeye kalkışmalar-

rı şeklinde açıklanır. (Şevkani, *Fethu'l-kadir*, Dimaşk: Daru İbn Kesir, 1414, 3/249.) Daha sonra gelen ayette Kur'an'ın en doğru yola ileten bir kitap olduğu, onun dünya ve ahiret için yararlı işler yapan müminlere büyük bir mükâfat verileceğini müjdelediği, ahirete inanmayanlara da Allah'ın ağır bir azap hazırladığını haber verdiği vurgulanır. Devamındaki ayetlerde her insanın dünyada yaptığı eylemlerin kıyamet gününde açık bir kitap olarak önüne konulacağı, doğru yolu seçen kişinin bunu kendi iyiliği için seçeceği, hak yoldan sapan kişinin ise bunu kendi zararına yapmış olacağı ve hiç kimsenin bir başkasının günahını yüklenmeyeceği ifade edilir. Daha sonra Allah'ın bir şehri helak etmek istediğinde oranın şımarmış ileri gelenlerine kötü işler yapmalarını emredeceği, onların da orada günaha devam edeceği ve neticede o beldeyi altını üstüne getirerek helak edeceği, Nuh'tan (a.s.) sonra peygamberlerin uyarı ve irşatlarını dinlemeyen nice inkârcı toplulukların azaba maruz kaldıklarını bildirilir. Sonraki ayetlerde Allah'ın, dünyanın geçiciliğine talip olup ahireti unutan kimselere dilediği şeyleri vereceği ancak bu kimseleri ahirette elim bir azabın beklediği, ahiret yurdunu isteyen ve bunun için yararlı işler yapanların ise bu çabalarının karşılığını muhakkak görecekleri belirtilir. (İsra,17/1-22.) İslam âlimlerinin çoğunluğu, İsra suresi 16. ayetin, Allah'ın helak etmek istediği şehrin ileri gelenleri-

ne bizzat kötülük yapmalarını değil kendisine itaat etmelerini emrettiği ve onların da bu emre karşı gelerek kötülük işledikleri şeklinde anlaşılması gerektiği görüşündedir. (Razi, *et-Tefsiru'l-kebir*, Beyrut: Daru'l-Fikr, 1981, 20/175.)

Surenin bundan sonraki ayetlerinde Allah'ın bazı emirlerine işaret edilir, bu çerçevede sadece O'na kulluk etme, anne babaya iyi davranma, onlara merhamet ve alçak gönüllülükle kol kanat germe, akrabaya, yoksula ve yolda kalmışlara haklarını verme, cimrilikten ve israftan kaçınma üzerinde durulur. Daha sonra bu ilkelere uymayanların kınanacakları belirtilerek toplumda bunlara dikkat edildiği sürece yardımlaşma ve kardeşlik duygularının gelişeceği ve böylece güven ve huzurun sağlanacağına dikkat çekilir. Bunların yanı sıra fakirlik korkusuyla çocukların öldürülmemesi emredilir. Onların rızıklarının Allah tarafından verildiği, bu nedenlerle öldürülmelerinin büyük günah olduğu vurgulanır. Ayrıca zından ve fuhuştan uzak durulması, haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın haram kıldığı cana kıyılmaması, haksızlıkla öldürülen kimsenin velisinin de sınırı aşip hukuk dışına çıkmaması, yetim malına yaklaşılmaması, verilen sözlerin tutulması, ölçü ve tartıda hile yapılmaması, hakkında bilgi bulunmayan şeylerin ardına düşülmemesi ve yeryüzünde böbürlenerek kibirle yürünmemesi gerektiği ifade edilerek bunların Allah katında istenmeyen davranış-

lardan olduğu bildirilir. (İsra, 17/23-39.) Söz konusu ayetlerde, toplum ahlakına zarar verecek eylemlerin kaldırılması hedeflenerek geçim darlığı endişesiyle çocukları öldürme ve öç almak için ölünün yakınlarının katilin yakınlarını da öldürmeleri geleneğine karşı çıkılmış, bu yolla toplumda can güvenliğinin sağlanmasına yönelik ilkeler konulmuştur. (M. Kamil Yaşaroğlu, "İsra Suresi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 23/178.)

Bu ayetlerin ardından tevhid inancına vurgu yapılarak, müşriklerin Allah'a şirk koşan ve O'na kız çocuk isnat eden sözleri ve batıl inançları şiddetle reddedilir. Allah'ın, onların bu ağır sözlerinden münezze ve çok yüce olduğu vurgulanır. Daha sonra göklerde ve yerde bulunan her şeyin Allah'ı tesbih ettiği, O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şeyin bulunmadığı, ancak insanların bunu anlayamayacakları ifade edilir. Akabinde Hz. Peygamber'e hitap edilerek Kur'an okuduğu zaman kendisiyle ahirete inanmayanların arasına gizli bir perde çekildiği, kalplerine onu anlamalarına engel olacak örtüler, kulaklarına da ağırlık konulduğu, Allah anıldığında inkârcıların canları sıkılmış bir vaziyette arkalarını dönüp gittikleri ve Hz. Peygamber'i büyülenmiş kabul ettikleri belirtilir. Devamındaki ayetlerde inkârcıların öldükten sonra yeniden dirilme hususunda sordukları sorulara cevap verilir. (İsra, 17/40-60.)

Daha sonra gelen ayetlerde İblis'in, Allah'ın emrine karşı

gelerek Âdem'e secde etmekten yüz çevirdiği ve kıyamete kadar insanları Allah'a imandan vazgeçirmek ve kendi yoluna çekmek için çabalayacağı anlatılır. Ancak Allah'ın salih kulları üzerinde İblis'in hiçbir nüfuzunun olamayacağı ve onlara dokunamayacağı vurgulanır. Devamındaki ayetlerde ise herhangi bir tehlike anında sadece Allah'a yalvaran, bu durum geçince O'ndan yüz çeviren insanlar kınanır ve onların, Allah'ın kendilerine tekrar musibet vermesinden emin olamayacakları belirtilir. Ayrıca surenin bu bölümündeki ayetlerde, müşriklerin Allah'a davet hususunda Hz. Peygamber'i aldatmaya çabaladıkları, fakat Allah'ın buna mani olduğu ifade edilir. Daha sonra ise müşriklerin önceki peygamberlere yaptıkları gibi Allah Resulü'nü de yurdundan çıkarmak için baskı yapacakları bildirilir. (İsra, 17/61-77.)

Surenin buraya kadarki ayetlerinde genellikle ulûhiyet, ahiret ve peygamberlikle ilgili inanç konuları üzerinde durulurken bundan sonra gelen ayetlerde (İsra, 17/78-79.) ibadetlerin en önemlisi kabul edilen namaz ve namaz vakitleri konusuna değinilir. Böylece Hz. Peygamber'in üzerinden tüm müminlere namaz konusunda hassasiyet göstermeleri öğütlenir. Tefsir kaynaklarında İsra olayının ardından inen bu surenin 78. ayetinde beş vakit namaza işaret edildiği belirtilir. 79. ayette ise sadece Allah Resulü'ne has olmak üzere nafîle bir ibadet olarak gecenin bir

”
**Surede başlıca
İsra olayı,
İsrailoğulları'nın
yaptıkları
kötülükler
sebebiyle
uğradıkları iki
büyük işgal ve
yıkım, Kur'an'dan
önceki ilahi
kitaplarda da
bulunan temel dinî
ve ahlaki ilkeler,
öldükten sonra
dirilme ve ahiret
sorumluluğu, Allah'ın
kuşatıcı ilmi, ilk
insanın yaratılışı,
İblis'in Allah'a isyanı,
insanın değerli
bir varlık oluşu,
ibadet ve namaz,
Kur'an'ın önemi,
müşriklerin
inatçılığı,
müminlerin
itaatkârlığı gibi
konular ele
alınır.**

vaktinde kalkıp teheccüd namazı kılması istenir. Sonraki ayetlerde Kur'an'ın inananlar için şifa ve rahmet kaynağı olduğu, zalimlerin ise sadece ziyanını arttırdığı belirtilir. Burada ayrıca Hz. Peygamber'e ruh hakkında bir soru sorulduğu, cevap olarak da ruhun Rabbinin emrinden olduğu, bunun mahiyetini ancak Allah'ın bileceği ve bu konuda insanlara çok az bilgi verildiği ifade edilir. (İsra, 17/80-87.)

Surenin bundan sonraki ayetlerinde bütün insanlar ve cinler bir araya gelseler dahi Kur'an'ın bir benzerini ortaya koyamayacakları kesin dille vurgulanır. Ayrıca Hz. Peygamber'in müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderildiği, kendilerine ilim verilenlerin Allah'ın ayetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapandıkları ve Kur'an'ı dinlemenin onların saygılarını arttırdığı belirtilir. Bunun yanında Allah için samimi olma ve yalnız O'na yönelme hususu üzerinde durulur. (İsra, 17/88-109.) Surenin son ayetlerinde ise (İsra, 17/110-111.) en güzel isimlerin Allah'a ait olduğu belirtilerek kişinin ister Allah isterse Rahman diyerek O'na dua edip yakarabileceği vurgulanır. Ayrıca Allah'ın hüküm ve hâkimiyetinde ortağı bulunmadığı, O'nun her türlü noksanlıklardan münezzehe olduğu hatırlatılarak inananların dilek ve ihtiyaçlarını yalnız O'na arz etmeleri istenir. ■

“Hakikat” kelimesi de “gerçek” kelimesi karşısında mevzi kaybediyor, yerini yavaş yavaş gerçeğe bırakıyor. Oysa gerçek gerçek, hakikat hakikattir; birbirinin yerini tutmaz. Ne kadar anlam genişlemesine uğrarsa uğrasin, biri diğerini kuşatamıyor.

Türkçe ne güzel Allah’ım! Hakikat kelimesinden bir de hakikatli çıkarmışız ki hakikaten dilimizin gücüne hayran kalmamak elde değil.

Hem dosdoğru olacak, onun elinden dilinden eyleminden emin olacaksınız, hem de o doğruluk hâlinde çıkmayacağından emin olacaksınız.

Dünyanın öbür ucunda olsa bile varlığıyla kendinizi yalnız hissetmeyeceksiniz. Aranızdaki “hakiki” bağ kopmayacak. Yanınızda, yakınınızda gibi sizi gönen-dirmeye, gönlünüzü beslemeye devam edecek.

Bir insan size yakınlık duyabilir. Zor zamanınızda yanınızda olabilir. Bir insandan emin olabilirsiniz. Yarınız ve yardımcınız olabilir başınız dara düştüğünde. Onun yakınlığı, cömertliği, gönül dostu olması, eminliği başka şeydir, bütün bu hususiyetleri ve meziyetleri içkin hakikatli olması başka şeydir.

Hakikatli insan az bulunur. Şairin deyimiyile “halk içinde yüzdeki ben” gibi nadir ve kıymetlidir. Kıymet bilir, nadirattan anlar.

Ne güzel Yozgat türküsüdür o:

“Ak koyun meler gelir
Dağları deler gelir
Hakikatli yar ise
Geceyi böler gelir.”

Türküdeki sembollerin, ak koyunun, gecenin, dağın ve delmek eyleminin çözümlemesini yapmak meseleyi uzatmak olacaktır. Bir zorlukla karşılaştığınızda, dünya size zindan kesildiğinde, dağ gibi bir dertle başa çıkmadığınızda sizi o dertten kurtaracak, aydınlığa çıkaracak kişi hakikatli kişidir.

Öyle birinin yeryüzünde yaşıyor olması ümidi bile sizi çareli kılmaya yeter.

HAKİKATLİ

FITRATIN DEFTER-İ HATIRATI:

Ahşap Sanatı

İslam fitrat dinidir ve İslam dinine mensubiyet, fitrata uygun hareketi gerektirdiği gibi eşyanın fitratını idrak melekesini de insana ilham eder. Geleneksel İslam sanatlarına gerek bütüncül bir şekilde gerekse her bir sanatın bünyesine münferiden bakıldığında görülen odur ki sanat ve insanın fitratı bütünleşmiş, âdetâ birbirini tamamlar ve besler bir mahiyet kesbetmiştir. İşte tam da bu sebeple ahşap sanatı, medeniyetimizde hayatın merkezinde yer bulmuş, huzurun hâkim olduğu, müstesna bir yaşam tarzını şekillendirerek üslubunu cihana duyurmuştur.

Ağaç, İslam kültüründe paha biçilmez bir kıymeti haizdir. Resul-i Ekrem (s.a.s.), “Yarın kıyametin kopacağını bilseniz bile bugün elinizdeki fidanı diki-kin.” (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 191.) buyurmuş ve ümmeti bu emr-i nebeviyi hayatlarına ölçü ittihaz ederek hayatı yeşilden hali bir şekilde asla tasavvur etmemiştir. Ayet-i kerimde, “Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar O’nu tesbih eder; O’nu hamd ile tesbih et-

meyen hiçbir şey yoktur; fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız.” (İsra, 17/ 44.) buyrulduğu üzere ağaçlar tesbihatları ile de hayatın en can alıcı motifleridir.

Ahşap sanatı bu cihette hakikatın sırrını fısıldar insana. Eş-

müminler, onun eşliğinde huzur bulur. Fitri olana muhtaç insanın ruhi ve bedenî sıhhati-ne ilaç hükmünde olan, kâinat eczanesinde yaratılmış bir şifa vesilesi gibidir ağaç. Ve ağaçtan yoksun bir mekân, fitratına sırt çevirmiş, kendini helake mahkûm etmiş bir profil oluşturur.

Hayatın içinde en ziyade şahit olduğumuz ahşap menşeli eserlerdeki fitrata ve sıhhate uygunluk, doğallık ve görsel güzelliğin yanı sıra estetik kaygısı gözetilerek üretilmiş, emek verilmiş, el işçiliğinin de mevcut olması eseri paha biçilmez bir boyuta taşır. Zira elimizin değdiği bu obje sıradanlıktan, bağılıktan, kesretten sıyrılmış, göz nuru dökülmüş, içinde saklı bir ömür ve hatıralar barındıran, âdetâ bir ruh taşıyan şahesere inkılap etmiştir. Artık o, mekânın bir eşyası değil, ferdi hâline gelir. Kolay vazgeçilemez böylesine bir kıymetten ve bir ömrün değil, belki de ömürlerin yoldaşı olur. Nesillere uzanan serencamı asırları arşınlasa da zaafa düşmeyen mukavemeti ile bir anıt gibi karşı-

car, tesbih eden, sanat-ı ilahiyeyi yeryüzünde sergileyen, yeryüzünün akciğerleri hükmünde iken bir zamanlar miadını doldurup hayatı nihayete erdiğinde bile feyzinden hali bırakmaz beşeriyeti. Bu kez mabetlere nefes olur. Namazın penceresi ile teneffüs eden

mızda durur. Nice zahmetlerle ulaşılan bir rahmet abidesi olarak sebatı ve azmi, kolaycılığa tercih sebebimiz olur. Günümüz fabrikasyon ürünlerinde hissedilen ruh yoksunluğu, ahşap sanatına olan ihtiyaç ve iştihakımızı tekrar gün yüzüne çıkarmak noktasında ne kadar da kuvvetli bir körükleyicidir aslında. Modern çizgilerle oluşturulan dekorasyonlar karşısında bunalan, kasvet dolan yürekler, cumbalı konakların ahşap dokusu ve samimiyeti karşısında silkinip kendine gelmek ve aslına dönmek dersini alır daima.

Ahşap sanatı fitratımızın hatıra defteri gibidir. Unuttuğumuz fakat özümüzde saklı tüm güzellikleri sergiler. Güzel bir netice husule getirmek yalnızca eserlere münhasır değildir. Güzel bir hayatı şekillendirmek, bezemek vazifesi verilmiş insanlık, ahşap sanatından hakiki bir yaşamın sırrını da öğrenir. Ahşap sanatında serüven, nerede ihtiyaç hâsıl olduysa oraya en muvafık malzemeyi seçmek ile başlar. Her şey yerinde ve zamanında olduğunda kıymetlidir zira. Ardından beklemek, olgunlaşmak gerektiğini öğrenir insan. Sabırla kemale erer, tıpkı bir ahşabın işlenmeye hazır hâle gelmesi için nemini çekmesi, kurumması gibi. Yontulmaya, suretlendirmeye geçilir sonra. Demirden testereler, iskarpeleler şekilden şekle sokar ahşabı. Tıpkı insanın imtihanlarla hâlden hâle çevrilmesi gibi. Lakin sanatkâr bilir ki tezgâhında rendelediği ham ağacın işlevsel bir hâle gelmesi, güzelleşmesi, rölyef bir yüzey-

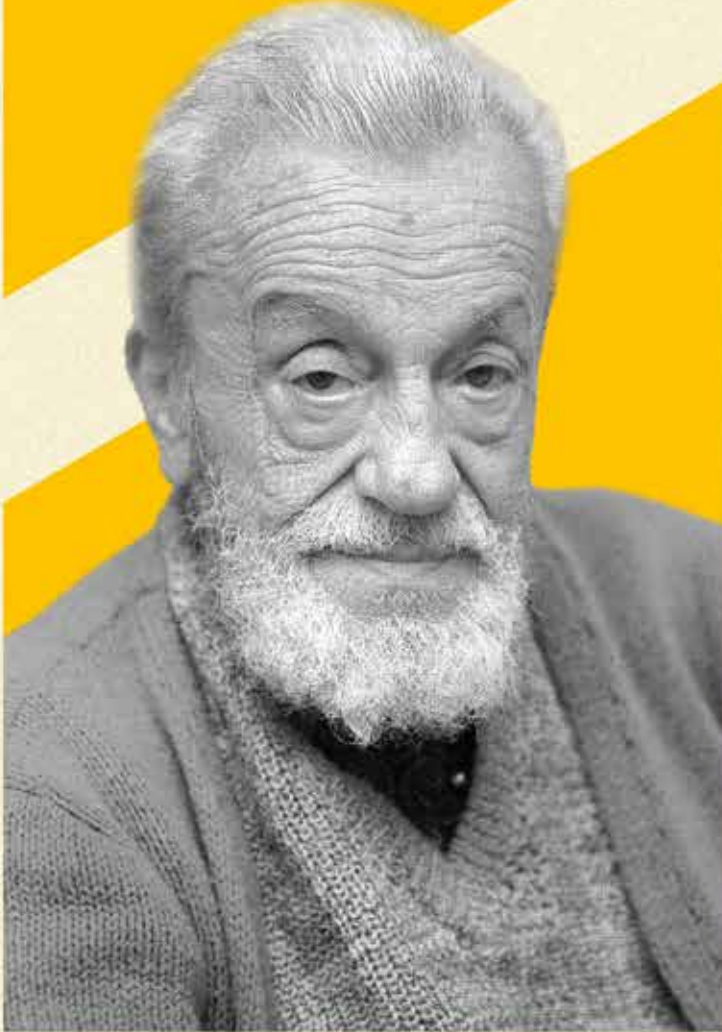
le nazarları takdirkâr eylemesi hep bu mihnet ve zahmetin neticesidir. İşte insan bu yüzden ahşap sanatında kendinden bir parça temaşa eder daima. Sonra milim milim oymacılık başlar bezeme aşamasında. İtina, emek ve özen yoldaşlık eder bu sırada. Acelelinin tahrip edici yan tesirlerinden mahfuz bir eser ancak kıymet arz eder. İnsan dikkat ve teenninin hayat yolculuğundaki yadsınamaz etkisine şahit olur. Ve nihayet güzel bir eser vücut bulur.

Sanat süzgecinden geçirilmiş, güzel bir suret verilmiş ahşap, fitratın aynası olur, satışında özümüze dair sırlar okunur. Yaşarken faydalı bir ömür sürmek ve nihayetinde bile insanlığa istifadeli eserler bırakabilmek bir ağacın insana verdiği en kıymetli derslerden olsa gerektir. Resulüallah'ın (s.a.s.), "Şüphesiz ki Allah güzeldir, güzelliği sever. (Müslim, İman, 147.) hadis-i şerifinde buyrulduğu üzere, sevilesi güzel bir ömür sürmek ve arkamızda güzellikler bırakabilmek duasıyla... ■

NECİP FAZIL'IN İDEALİST GENÇLİĞİ

| Mustafa UÇURUM

Kişiler, buldukları ve temsil ettikleri göreve, konuşma, mevkie göre çeşitli sıfatlarla anılırlar. Bu, sadece meslek anlamında değil insanların meşgul oldukları uğraşlarda da aynı yolu izler. Şair, yazar olmak kişinin ortaya koyduğu eserlerle belirlenen bir sıfattır. Kişi eğer şiirler yazıp kendini bu alanda ifade ediyorsa o kişiye şairdir diyebiliriz. Yazarlık da aynı çizgide ilerler. Bunların yanına; düşünce adamı, bilim insanı, dava adamı gibi sıfatlar koymak sadece bir şeyler yazmakla mümkün değildir. Bir düşünce uğruna kendini adanmak insanı dava adamı yapar.

Necip Fazıl Kısakürek, ömrünün bir kısmını sadece şair olarak geçirmiş, yazdığı şiirlerle bu sıfatı tam anlamıyla hak etmiş bir şairdir. Örneğin; Kaldırımlar, bu döneme ait bir şiirdir.

1934 yılında; “*Bana, yakan gözlerle, bir kerecik baktınız; / Ruhuma, büyük temel çivisini çaktınız!*” diyerek vassettiği Abdülhakim Arvasi ile tanışır. Artık o, şairliğinin yanında dava adamı olmak gibi bir sorumluluğu da üzerine almıştır. Düşüncelerini daha geniş kitlelere ulaştırmak için *Büyük Doğu* dergisini çıkarmış, izlenecek yol ve yöntemleri buradaki yazılarında hedef kitlesi olan gençlere ulaştırmaya başlamıştır.

Bir fikir adamıdır Necip Fazıl. Kökünü tarihten ve İslam’dan alarak bir nakış gibi dokuduğu düşüncelerini bir davaya gönül vermiş idealist gençler yetiştirmek için oluşturmuş, yaymış ve kabul ettirmiştir. Her zaman arkasında, yanında, en yakınında onun düşünceleriyle kendini geliştiren ve onu ayakta tutan gençler olmuştur.

Düşüncesinin kaynağı nettir: İmana peygamberce bir ciddiyetle sarılmak ve iman esaslarına da sahabe sadakatiyle bağlı kalmak.

İdeal bir gençlik hedeflemiştir üstat. Yani değişmez, sarsılmaz, eskitilemez ideallere sahip bir gençliğin hayali ile yola çıkmış, ayağına takılan tüm çakıl taşlarını bertaraf ederek hedefini gerçekleştirmiştir.

Bir gençlik ama nasıl bir gençlik? Her dönemin akıl çelici ayak oyunları vardır. Gençlik her zaman hedefte olan bir zümredir. İyi niyetli ya da kötü niyetli kişilerin hedefinde hep gençler olmuştur. Donanımlı bir gençlik ancak bu toprakların idealist genci olabilir. *İman ve Aksiyon* isimli kitabında Necip Fazıl, idealist gençliğin özelliğini şöyle sıralıyor:

1. Başta samimiyet, her şubesiyle O'nun ahlakı.
2. Tek ümmet modeli olarak sahabiyi almak.
3. Fedakârlık ve disiplin.
4. Üstün akıl ve sır idraki.
5. Nefis muhasebesi.
6. Eşya ve hadiselerle tahakküm ve onları tasarruf mizacı.
7. Aksiyon ruhu.
8. Gözü karalık.
9. Aşk.
10. En derin merhamet içinde en keskin şiddet.
11. Zarafet ve estetik.

Bu özelliklerle donanmış bir gençliği hayal ediyordu üstat.

Geniş bir çerçeveye çizdiği *Büyük Doğu* gençliğinin de temellerini bu ideallerle atmış oldu.

İdealist gençliğin önünde peygamber ve sahabe gibi örnekler varken onlar gelip geçici hiçbir hevesin taklidine yeltenmezler. Batı'yı taklit etmek gibi bir hataya düşmez idealist genç. Onun inancı en büyük zırhıdır. Kendini korumasını bilen genç, kendini yarınlar hazırlayacak kaynağı da doğru yerde arar.

Necip Fazıl, tüm ideallerini "Büyük Doğu" olarak adlandırmıştır. Kaynağı sünnete ve cemaat olmaya dayanan, ruhunun ve milliyetinin farkında olarak yetişen, tefekkürü eksik olmayan bir idealdir bu. Duyarsız olamaz gençler. Çevresinde olup bitene kulak tıkayamaz. Her dönem, şart ve durumda imani duruşundan taviz veremez.

Necip Fazıl'ın çevresinde yetişen, ona yol arkadaşlığı eden birkaç isme bakmak bile onun bu ideallerinin bazı ruhlarda vücut bulduğunu gösteriyor bize. Sezai Karakoç, M. Akif İnan, Rasim Özdenören gibi isimler onunla birlikte hareket etmiş, ondan aldıkları güç ve ilhamla duruşlarını pekiştirmişlerdir.

Düşüncüyü aksiyona çevirme anlamında çok etkili olan Necip Fazıl, şiirlerinde de gençlere bir yol çizerek onların gelecekte oluşturacakları fikrî alt yapının temellerini atmıştır. Birçok şiirinde gençlere seslenerek "Büyük Doğu" idealinin hedefini belirlemiştir.

"Yarın elbet bizim, elbet bizimdir!"

Gün doğmuş, gün batmış; ebed bizimdir!" derken bir umudu her zaman diri tutmuştur üstat. Gelecek, umut demektir. Gençlik zaten umudun diğer bir adıdır. Bugün durum ne olursa olsun umudu diri tutarak yarınlar daha güvenle bakabilir gençler.

İnsana düşen elinden geleni yapmaktır. Şartlar çok kötü olabilir, zorluklar tüm kapıları kapatabilir, insan bir çıkış yolunu bulmakta zorlanabilir. Elinden geleni yapmak denen o keskin çizgide kalakalır insan. Böylesi durumlarla en çok da gençler baş başa kalır. Üstadın, Utansın şiiri de gençler için bir umut aşısıdır âdeta.

"Tohum saç, bitmezse toprak utansın!"

Hedefe varmayan mızrak utansın!"

Hey gidi Küheylan, koşmana bak sen!"

Çatlarsan, doğuran kısrak utansın!"

Hayatını idealleri uğruna yönlendiren, değiştiren Necip Fazıl, bu toprakların sağlam mayaya tutması için ömrünün sonuna kadar ideallerinin peşinden koşmuş bir dava adamıdır. Onun işaret ettiği Büyük Doğu hedefine ulaşmak için yola düşen her genç, ülkenin de aydınlık yüzü ve geleceğidir. Işık doğudan yükseldiği müddetçe de bu idealler hep canlı kalacaktır. ■

ZAHİD KEVSERİ OSMANLI BAKİYESİ ÇİLEKEŞ ALLAME

Enbiya YILDIRIM

O

Osmanlı Devleti'nin son bulduğu dönemde yetişmiş olan âlimlere baktığımız zaman hayrete düşeriz. İnsanı şaşkırtan birikimleri karşısında derin saygı duymak zorunda kalırız. Koca devletin son zamanı böyleyse öncekiler nasıldı sorusu aklımıza takılır. Lakin üzücü olan şey, bu büyük bilginlerin Osmanlıdan Cumhuriyet'e geçişte karşılaştıkları sıkıntılar ve çilelerdir. İşte Muhammed Zahid Kevseri hocamız bu âlimlerden sadece biridir.

Çerkez asıllı ailesi Osmanlı-Rus Harbi'nin ardından 1863 yılında Kafkasya'dan göç ederek Düzce'ye yerleşmişti. Zahid Hoca, 1879 yılında burada doğdu. Müderris olan babası burada pek çok talebe yetiştirdi. Zahid Hoca da ilk eğitimini babasından aldı. Daha sonra Düzce'deki Rüştüye Mektebinden mezun oldu ve eğitim için İstanbul'a gitti. Burada on yıl süreyle pek çok hocadan dersler okudu. Medrese tahsilini 1904 yılında Alasonyalı Ali Zeynelabidin'in yanında tamamlayarak icazet aldı. Yaşı o vakit yirmi altıydı. Artık müderrislik imtihanlarına hazırды. Beş yılda bir yapılan sınavı 1906'da kazandı ve "dersiam" payesini elde etti. İmtihan heyetinin başında ders vekili olan Ahmed Asım Efendi vardı. Diğer azalar ise şunlardı: Daha sonra Şeyhülislam olacak olan Muhammed Esad Efendi, Kazaskerlik makamına getirilecek olan Dağıstanlı Mustafa Efendi, Kazasker olacak olan Tosyalı İsmail Zühdü Efendi.

Zahid Hoca, Fatih Camii'nde müderrislik yapmaya başladı ve medreselerin ıslahı komisyonunda görev aldı. 1913 yılında da İstanbul müderrisliği ünvanını aldı. Darülfünun'da açılan fıkıh müderrisliği sınavını kazanmasına rağmen ıslah komisyonundaki kararlı tavrının da etkisiyle kendisinden hiç hazzetmeyen İttihatçılar tarafından göreve başlaması engellendi. Ardından Kastamonu'da yeni açılan medresenin kuruluşu için görevlendirildi ve burada üç yıl görev yaptı. Dönüşte bindiği geminin alabora olması nedeniyle boğulma tehlikesi atlattı. Köylüleri hayatını kurtardı. Bu kazada en çok üzüldüğü şey, binbir emekle topladığı yazma eserlerin denizde zayi olmasıydı. Kazadan sonra memleketi Düzce'ye giderek bir müddet burada ikamet etti.

İstanbul'da yüksek görevler

Birinci Cihan Harbi'nin ardından 1917'de İstanbul'a geri döndü. Süleymaniye'de Medresetü'l-Mutehassısın müderrisliğine tayin edildi ve tefsir dersleri vermeye başladı. Bunun yanında Süleymaniye Medresesi temsilcisi sıfatıyla 1919 tarihinde medreselerin idaresinden sorumlu bulunan Şeyhülislamlık ders vekâleti meclisi üyeliğine atandı. Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi bu atama hususunda şöyle demiştir: "Şeyhülislam olduğum dönemde, Zahid Efendi'yi ders vekili olarak tercih ettim. Onu ders vekâletine getirdiğimi söylerken ona minnet olsun diye bu göreve getirdiğimi ifade etmek istemiyorum. Bilakis çağdaş İslam âlimlerine karşı, kendisi ile övünmek için bunu yaptım. Dostum Zahid Efendi'nin sahili olmayan iki deryada yani hadis ve fıkıh ilminde emsalsiz olduğunu itiraf ediyorum. Ve bu itirafı, fazilet ve kemâl ehlini takdir etme konusunda, üzerime düşen vecibelerin en ağırı olarak telakki ediyorum."

Zahid Hoca, söz konusu görevi yürütürken bir medresenin kendi izni alınmadan yıkılarak yerine başka bir amaç için bina inşa edilecek olmasına karşı çıkararak olayı mahkemeye taşıdı. Buna kızan hükümet tarafından ders vekâleti görevinden uzaklaştırıldı fakat meclis üyeliği 1922 yılına kadar devam etti.

Çile başlıyor

İttihatçılara her zaman muhalif olan Kevseri Hoca'nın çileli dönemi 1922 yılının sonlarına doğru başladı. Çeşitli bahaneler uydurularak tutuklanacağını öğrenince ailesine de haber vermeden deniz yoluyla Mısır'a hicret etti. Nerede kalacağına henüz karar vermemişti. Bu nedenle Kahire'den Şam'a geçti. Burada yazma eserler üzerinde incelemelerde bulundu. 1926'da Kahire'ye geri döndü ve şehre yerleşmeye karar verdi.

Kahire'ye döndükten sonra Türk talebelerin kaldığı Tekiyyetu'l-Etrak Ebu'z-Zeheb'de ikamet etmeye başladı. 1928'de tekrar Şam'a gittiyse de kendisine uygun bir çevre bulamadığından ertesi yıl yine Kahire'ye döndü. Bu hususta şöyle demiştir: “Şam ehlinin ekserisi abidler. İlimle iştiğal edenleri var ama onların da dervişliği ağır basıyor. Kahire'de ise ilim erbabı çok, sonra Ezher de orada. İlmî bir muhitte bulunmak benim daha çok hoşuma gidiyor.”

Kahire'de Yusuf ed-Dicvi, Muhammed b. Cafer el-Kettani, Ahmed Rafi et-Tahtavi gibi meşhur âlimlerden icazet aldı. Geliri olmadığı için yapılan yardım tekliflerini sürekli geri çevirdi. Sonrasında Türkçe belgeleri Arapçaya tercüme etmek için açılan sınavı kazanarak yazma eserlere dair Daru'l-Mahfuzati'l-Mısıriyye'de çalışmaya başladı. Maaşa geçmesinin ardından, eşiyile beraber İstanbul'da bulunan iki kızını Kahire'ye getirtti.

Kahire'deki evinde dünyanın her tarafından gelen ziyaretçileri, zaman zaman da gazetecileri ağırladı. Hiçbir resmî hocalık görevi almadığından medreseye çevirdiği hanesini öğrencilere açarak onlara imkânları nispetinde maddi yardım da sundu. Sokaklarda bile öğrenciler ile ona soru sormak isteyenler etrafını sarardı. Öyle ki her coğrafyadan öğrencileri oldu. Alasonyalı Cemal Öğüt, Abdulfettah Ebu Gude, M. Emin Saraç, Ali Ulvi Kurucu gibi isimler onun öğrencilerinden bir kısmıdır.

Ders okutmanın dışında zamanının çoğunu kütüphanede geçirdi ve ilim meclislerine katıldı. Hem ilmî neşriyatı hem de birikimi nedeniyle bu oturumlarda herkesin sözüne önem verdiği biri oldu ve Mısır genelinde büyük saygı kazandı. Bir ara Mısır basınında neşredilen reformist görüşlere karşı çıkması, şeriatın her zaman ve mekânda ümmetin işlerinin islahına elverişli ve yeterli olduğunu söylemesi nedeniyle yurt dışına çıkarılması için girişimlerde bulunuldu ancak kendisine sahip çıkanlarca bu engellendi.

Yurda dönme ye yaklaşmışken

1950 yılı sonrası Türkiye'ye dönme ümidi belirdi. Hatta ülkeye dönmesi için davetler aldı. Lakin hastalıklar yakasını bırakmadı. Vatanına kavuşmadan hayatının yarısını Osmanlı döneminde, diğer yarısını sonraki dönemde geçirmiş biri olarak 1952'de yetmiş beş yaşında vefat etti. Daha önce vefat etmiş olan iki kızının yanına defnedildi. Geride kalan eşine ge-

lince, rahatsızlanıp artık yanında kimsesi de kalmayınca ülkeden ayrılmaya karar verdi ve Türkiye'ye döndü. Eşiyile aralarında geçen konuşma böylece tahakkuk etmiş oldu: Muhtemelen hastalıklar döneminde, bir talebesini yanına çağırarak ona eşinin nüfus kâğıdını verir ve bunu konsolosluğa götürüp pasaport çıkartmasını ister. Hanımı, “Beni gönderip kendisi kalmak istiyor. Ben de eşim ile kızlarımın yanında ölmek ve gömülmek istiyorum.” diyerek yakınıp ağlamaya başlar. Onu yatıştırmaya çalışan Zahid Hoca şunu der: “Bana bir hâl olursa Kahire'de tek başına hayat sürmek sana zor gelir. Fakat pasaportun elinde olursa Düzcce'ye döner, akrabalarının yanında hayatını sürdürürsün.”

Zahid Hoca'nın mezar taşına kendisi için yazdığı şiir nakşedilmiştir:

“Ey ibretli nazarlarla bu kabrin başında duran insan!

Bilesin ki dünün ziyaretçisiydi, bugün bu kabirde uzanan...

Ölüm gerçek; gafil olma, hazırlıksız yakalanma, hep uyanık ol!

Senden önce gelip geçenlere de esirgeme duanı.

Zahidu'l-Kevseri şimdi kabrine uzanmış yatıyor,

Affı için niyaz ediyor, merhamet diliyor ve o günü bekliyor.”

Dinî meselelerdeki tutumu

Yakın zamanlarda yaşayan âlimler içinde allâme, hüccet, imam, muhaddis, fakih, mütekellim gibi takdir ifadeleriyle anılan nadir kimselerden olan Kevseri, özellikle kelam, fıkıh,

hadis ve tasavvuf alanlarında iyi bir birikime sahipti. Mezhep bağlılığını önemser ve yenilikçi düşünceler ile mezheplerin birleştirilmesi çabalarına şiddetle karşı çıkardı. Bu nedenle ehl-i sünnet kelamcılarının düşüncelerini şiddetle savunurdu. Maturidiyye müceddidi diye tanımlanan biri olarak, Eşarilikle Maturidilik birbirlerine son derece yakın diye ikisini birleştirerek tek mezhep oluşturmanın anlamsız olduğunu söyledi. Ayrıca Müslümanım diyen bütün gruplar arasında yakınlaşmanın samimi her müminin arzusu olduğunu; ancak bunun yolunun ehl-i sünnetin diğer mezheplerle kaynaşması için çeşitli meselelerden ve inançlarından taviz vermesi olmadığını belirtti.

Kevseri için mezhepsizlik dinsizliğe götüren bir köprüdür. Bu nedenle bir mezhebe bağlılık zorunludur. Selefiyye söylemi ise selef yolunda olma iddiası taşıyan ancak kelam ilmini bilmeyen ehl-i hadisin mezhebidir. Teşbih ve teccime götüren inançlar içerdiğinden ehl-i sünnet içinde değildir. Çünkü ayet ve hadislerde Allah'a izafe edilen ve O'na hareket, mekân, cihet ve benzeri nitelikler nispet eden ifadelerin mutlaka tevil edilmesi gerekmektedir. Onun Selefiyyeye karşı çıkmasında, bazı görüşlerine itiraz ettiği İbn Teymiyye ve İbnu'l-Kayyim yanında onların yolundan gittiği kabul edilen İbn Abdilvehhab gibi isimlerin sembol hâline getirilmesinin de etkisi vardır.

Zahid Hoca'nın Hanefi mezhebine bağlılığını en iyi ortaya koyan ve Ebu Hanife'nin ha-

dis anlayışına ve hadisteki yerine dair eleştirilere cevap veren eserleri *Te'nibu'l-Hatib* ile *en-Nuketu't-Tarife*'dir. Ebu Hanife müdafaası olan bu iki eser ilim çevrelerinde büyük yankı oluşturmuş ve bu eserin leh ve aleyhinde yazılar yazılmıştır.

Zahid Hoca'nın geleneği sıkı şekilde savunan ve yenilikçi akımlara şiddetle karşı duran tutumunu anlayabilmek için o dönem Mısır şartlarını iyi bilmek gerekmektedir. O vakitler Muhammed Abduh ve Reşid Rıza çizgisindeki yenilikçiler ile İbn Teymiyye yolunu takip eden Selefilerin yoğun ilmî faaliyette bulunduğu, neşriyat yaptığı bir dönemdir. Bu göz önünde bulundurulmazsa neden katı bir gelenekçi, Hanefi ve Maturidi olduğu iyi tahlil edilemez. Nitekim o zamanlar Mısır'da geleceğe karşı tamamen saldırganlaşan ve mezhepleri yok sayan, başta Ebu Hanife'nin fıkhi yöntemi ve hadis alanındaki konumu olmak üzere geçmiş ulemayı tahkir eden bir pervasızlığın sesi çok çıkmaktaydı. Belki de bu yüzden kendisini "Hanefi yiğidi" olarak tanımlamıştır. Bir de şu var: Sahip olduğu değerler yüzünden kendi ülkesinden ayrılmak zorunda kalmış olan bir bilginin farklı bir coğrafyada bunlardan taviz vermesi beklenemezdi. Ayrıca şu da ifade edilmelidir ki Kevseri'nin Mısır'a gittiği dönemdeki siyasal atmosfer karışıktı. Osmanlı Devleti'nin pek çok toprağı işgal altındaydı. İslam coğrafyası büyük bir çöküş yaşamaktaydı. Birkaç asırdır devam eden gerileme ve çöküş, Batı'da gelişen modern hayat tarzı ve ilerleme

bazı ilim ehlini yeni arayışlara itmiş, yeni akımlar ortaya çıkmıştı. Mısır bu hareketliliğin en canlı olduğu coğrafyaydı. Bütün bu tablo karşısında o, darma-dağın olmuş ümmetin geleceğinin geleneğe sahip çıkmaktan geçtiğine inanmaktaydı. Dolayısıyla tepkisi anlaşılabilir bir durumdur. Elbette bu söylediklerimiz Kevseri'nin dilinin çok sert ve tahammülsüz olduğu, mezhepsel saiklerle itidal çizgisini zaman zaman aşığı gerçeğini değiştirmez.

Her şeye rağmen, Kevseri'nin mezhep imamlarının büyük-lüğünü takdir etmesi onlardan gelen her şeyi körü körüne taklit ettiği anlamında değildir. Tam tersine, konuların delillerine müracaat etmenin temel prensip olduğunu bizzat kendisi söylemiştir: "Mezhep imam-larını yüceltip onlara saygıda bulunmanın anlamı, ihtilaflı olan konularda, gerek asla yönelik ve gerekse tali meselelerde delili terk etmek değildir. Aynı şekilde bu mutlak olarak onlara teslim olmak anlamına da gelmez. Âlimin görevi, ihtilaflı konularda elindeki delilleri ortaya koymaktır. Zaten İslam fıkhi da bu yolla ilerlemiştir."

Mustafa Sabri Efendiyle ilişkileri

Zahid Hoca fikir ayrılığı nedeniyle nice insana reddiye yazmış, pek çok ilmî tartışma içinde yer almıştır. Zaman zaman ihtilaf yaşadığı kimselerden birisi de kendisi gibi yurdumuzdan hicret etmek zorunda kalan, İstanbul'dayken görev verdiği Kevseri'yi "değerli dostum" diye tanımlayan ve Kahire'de

birbirlerini evlerinde ziyaret eden son Osmanlı Şeyhülislamı Mustafa Sabri Efendi'dir. İnsanın fiillerinde irade hürriyetine sahip olmadığını söyleyen Sabri Efendi, bu fikrinin tam tersini söyleyen Kevseri'yi Mutezili düşünceye yakın olmakla eleştirmiştir. Kevseri de *İstibsar* adlı kitabında onun görüşlerini tenkit etmiştir. Sabri Efendi'nin insanın fiillerinin cebir altında gerçekleştiğini kabul etmesinde, kendi isteği olmadan memleketinden ayrılmak zorunda kalmasının, ardından pek çok çile çekmesinin etkili olduğu söylenebilir. Yaşanan sıkıntıları kadere yormuş gözükmektedir.

Sufiliği

Babası Gümüşhanevi dergâhına müntesip olan Kevseri, İstanbul'da eğitim görürken aynı dergâha bağlı Kastamonulu Nakşi şeyhi Hasan Hilmi Efendi'ye bağlandı. Bu arada *Ramuzu'l-Ehadis* icazeti de aldı. İnsanın, nefsin baskısından kurtulabilmesi ve ruhunu yüceltebilmesi için kâmil bir mürşide intisaba ve seyr-u sülûka muhtaç olduğunu söyleyen Kevseri, tevessüle, kabir ziyaretine cevaz vermiş; ancak aşırılıklar hususunda uyarılmıştır. Rabitayı da tasavvufi bir eğitim metodu olarak görmüştür. Buna göre rabita, örnek ve hedef kişilik olarak kâmil şahsiyetlerin müritlere takdim edilmesidir.

Şahsiyeti

Kevseri'nin en önemli tarafı, ilmi geçim kaynağı olarak görmemesi ve bir makama ulaşmak için basamak gibi kullanmaması, inandıklarını -sırf

Allah rızası için- sözünü eğip bükmeden söylemesiydi. Onun bu vasfı, zamanımızın yitiğidir. Nitekim büyük bilgin Muhammed Ebu Zehra onu şöyle anlatmaktadır: "Kevseri 'Âlimler peygamberlerin vârisleridir.' sözünün kendisinde gerçekleştiği bir âlimdi. O, bu vârisliği, kendisiyle övüneceği ve insanlara tepeden bakmasını sağlayacak bir onur olarak görmüyordu. Aksine İslam dininin yayılması, gerçeklerinin açıklanması, dinin özüne yönelik şüphelerin yok edilmesi, onun insanlara açık, net ve berrak bir şekilde sunulması, böylece onların dinin ışığına yönelmeleri ve karanlıkta bu ışıqla yollarını bulmaları uğruna kutsal bir mücadele olarak değerlendiriyordu. Bu vârislik, âlime, peygamberlerin mücadelesi gibi mücadele etme, onların üzüntü ve sıkıntılara sabrettikleri gibi sabretme ve doğru yola davet ettikleri kişilerden çektikleri gibi sıkıntılara uğrama sorumluluklarını yükler. Bu vârislik, sebebi ne sarılanlar, hakkını verenler, üzerine düşenin ne olduğunu bilenler için şereftir. İmam Kevseri de böyle bir zat idi."

Ömrünün sonlarına doğru hastalıklar nedeniyle ilaç masraflarını karşılamak amacıyla kitaplarını satmaya başlaması ve öğrencilerinden gelen yardım tekliflerini reddetmesi, onun kıymetli şahsiyetini daha iyi tanımamıza yardımcı olmaktadır. Bunun yanında o, son derece mütevazı bir insandı. Kitaplarında isimlerinin yanına Osmanlı döneminde ifa ettiği resmî görevini yazmazdı.

Eserleri

Kevseri Hoca'nın Arapçası mükemmel ve ağırdı. Okuyucular onun bir Türk yazar olduğunu akıllarının ucundan bile geçirmezlerdi. Bu nedenle Arap ulemanın takdirini kazanmıştı. Pek çok klasik eseri neşretmek, takriz ve mukaddime yazmak yanında çalışmalarından önemli kısmı güncel dinî meselelere yöneliktir ya da yazılanlara reddiyedir. Onun Ezher'de hadis derslerinin nasıl verilmesi gerektiğine dair bir rapor yazarak rektörlüğe vermiş olması da güncel mevzuları ve tartışmaları ne kadar yakından takip ettiğini göstermektedir. Kaldı ki fıkha dair çalışmaları da büyük oranda Hanefi fıkıh ve usul anlayışını tanıtan ve savunan çalışmalardır.

Türkiye'den ayrılmadan önce yazdığı kitapların önemli kısmı matbu değildir ve haklarında bir bilgi bulunmamaktadır. Basılı eserlerinden birkaçı şunlardır:

1. *Kevseri'nin Makaleleri*. Değişik zamanlardaki yazılarının bir araya getirilmiş hâlidir.
2. *Hz. İsa'nın Ahiretten Önce İneceğini İnkâr Edenin İddialarına Hızlıca Bir Bakış*. Bir reddiye olan bu çalışmada Hz. İsa'nın nüzulünün gerçekliğini deliller ışığında savunur.
3. *Tevesül Konusunda Doğru Söz*. Tevesülün caiz olduğunu ele aldığı eserdir.
4. *Tarihten Dersler*. Tarih boyunca İslam'a düşmanlık yapanlara dairdir.
5. *Irak Ehlinin Fıkhu ve Hadisleri*. Hanefi fıkının esaslarını kısaca ele almaktadır.■

DİNDARLIK ÜZERİNE...

Abdurrahman AKBAŞ
DİB Başkanlık Müşaviri

Sosyal bir varlık olması hasebiyle insanın din algısı ve dinî yaşantısında içsel motivasyonun yanı sıra çevresel etkenlerin de belirleyici bir gücü vardır. İnsan, kendini nispet ettiği sosyal grubun inanç, değer ve normlarından tam anlamıyla bağımsız değildir. Kişilerin dindarlığına dair nitelemelerin, genellikle içinde bulunduğu toplumda veya grupta e-

gemen olan anlayış üzerine inşa edilmesi bu sebeptir. Söz gelimi kimileri, dinin âdet hâline getirilmiş rutinleriyle iktifa etmeyi dindarlık addederken kimileri de dindarlığı sadece kıyafete indirgeyebilmektedir. Bazıları dindeki fer'î meseleleri hayatın amacı hâline getirmekle; bazıları da Allah'ın sadece birkaç hükmüne ram olmakla dindar olunacağını zannedebilmektedir. Aslında bü-

tün bunlar, dinin ahkâm ile ahlak boyutunu ayırıştırarak, vahyin ve nübüvvetin en temel gayesini göz ardı eden parçacı, yüzeysel ve görece yaklaşımlardır. Oysa dindarlık, insanın Rabbîyle kurduğu duyusal, duygusal, ussal ve ruhsal irtibat ile belirginleşen idrakle alakalı bir olgudur. Kişinin dindarlık seviyesinin en açık göstergesi ise söz konusu irtibatın gücü, sağlamlığı ve sürekliliğidir. Söz, tutum

ve davranışlara istikamet kazandırması ve hayatın her anında/alanında varlığını daima hissettirmesidir.

Esasen açık bir karine olmaksızın başkalarınca bilineme-yecek derecede öznel (enfüsi) bir gerçekliği bulunan dindarlığın en temel ölçütü ihlaktır. İhlas, Allah'a kulluğun ve ibadetin ruhudur. Samimi, katıksız, dupduru olmak anlamalarına gelen bu kavram, kişinin meşru bir ameli işlerken kalbini ve zihnini süflü gayelerden arındırarak tam bir teslimiyet ve ilahi gayeye muvafakatle yalnız Allah'a yönelmesini ifade eder. Bireysel ve toplumsal boyutuyla bütün hayatı ilgilendiren ihlas, niyette safiyet, fikirde istikamet ve eylemde samimiyet olarak tebarüz eder. İhlas sahibi bir mümin, her zaman ve mekânda dini yalnız Allah'a has kılmayı, kalbi ve zihni bulandıracak şeylerden uzak durmayı, her türlü hayra iyi niyetle yönelmeyi hayatın vazgeçilmez ilkesi olarak benimser. Sorumluluklarını yalnız Allah emrettiği için ve O'nun hoşnutluğunu kazanma arzusuyla yerine getirir. İş ve ilişkilerinde daima Allah'ın sınırsız murakabesini yüreğinde hisseder.

İnsanın bütün yapıp ettikleri, bir bakıma kalbinde taşıdıklarının dışı vurumudur. Ameller kalbin aynasıdır. Eskilerin, "Küpün içinde ne varsa dışına o sızar." sözü tam da bu durumu anlatır. Yapılan işe anlam, gaye ve değer kazandıran asıl unsur, kişinin kalbinde hâsıl olan niyettir, kastıdır. Bu yüzden İslam inanç ve düşüncesinde herhangi bir amelin ifasında kalpteki niyet, söz konusu amelin niteli-

Dindarlık, insanın Rabbiyle kurduğu duygusal, duygusal, ussal ve ruhsal irtibat ile belirginleşen idrakte alakalı bir olgudur. Kişinin dindarlık seviyesinin en açık göstergesi ise söz konusu irtibatın gücü, sağlamlığı ve sürekliliğidir.

ğinden daha önemli ve öncelikli görülmüş; niyetin sahih, salim ve halis olması gerektiği vurgulanmıştır. Buradan hareketle ihlasın, esasen varılmak istenen maksatla alakalı bir niteleme olduğu söylenebilir. Nitekim İmam Şatıbi, ihlası "Kulun maksatlarıyla Allah'ın maksatlarının örtüşmesi," yahut "kişinin, Allah'ın kullarına muamelesindeki maksatları kavrayıp bunları kendisinin de maksadı hâline getirmesidir." şeklinde tanımlar. Bu bakımdan öncelikle niyetin safiyetini gerektiren ihlas, hem bütün amel-lerin mahiyetini hem de Allah katındaki kıymetini belirleyen en temel etkidir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.), "O (Allah), sizin suret, şekil ve dış görünüşlerinize değil, kalplerinize ve amel-lerinize bakar." (Müslim, Birr, 33.) hadis-i şerifi bu bağlamda son derece açık ve açıklayıcıdır. Allah'ın rahmet nazarına mazhar olacak unsurlardan kalp ve amel her ne kadar burada ayrı ayrı zikredilmişse de aralarında sıkı bir ilişki vardır. Allah, yapılan işi kalplerdekine göre değerlendirir. (Buhari, Bedü'l-Vahy, 1.)

Diğer taraftan ihlas, niyetin safiyetiyle beraber amelin meşruiyetini de zorunlu kılar. Niyette olduğu kadar amelde de ilahi maksada muvafakat önemlidir. Zira niyetin iyi ve doğru olması, amelin makbul ve muteber olduğu anlamına gelmez. Hem meşruiyet hem de ilahi nazara mazhariyet bakımından niyetle amel arasında tam bir intibak olmalıdır. İntibak yoksa nifak var demektir. Nifak olan yerde de ihlastan söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla gerçek anlamda ihlası yakalamak için arı

duru bir niyetle beraber dinî hüküm, ilke, ölçü, emir ve yasakların yanı sıra onlardaki ilahi maksatların bilinmesine de ihtiyaç vardır. Bu noktada gündeme gelen en temel mesele, dinî hükümlerdeki ilahi maksatların nasıl bilinebileceğidir.

İslam'ın ana kaynağı ve Yüce Allah'ın evrensel mesajı Kur'an'ın hakikat ve hikmetlerini anlama ve ondaki ilahi murat ve maksatları öğrenme hususunda iki temel yöntem bulunmaktadır. Bunlardan biri dirayet diğeri ise rivayettir. Dirayet; akıl, zekâ, ilim, yetenek ve derin kavrayış sahibi kimsele- rin, kendi beşerî kabiliyetleriyle Kur'an ayetlerini Kur'an ve sünnet bütünlüğü içerisinde anlama ve ilahi murada (maksada) ulaşma çabasıdır. Rivayet ise bu çerçevede Hz. Peygamber'den nakledilmiş veya ona isnat edilerek aktarılmış açıklayıcı bilgilerdir. Bu bilgiler, ilahi maksadın keşfi ve idraki adına geçmişten bugüne insanlığa rehberlik etmektedir. Aslında bu iki yöntem, insanın hakikat arayışında birbirinin alternatifi değil, bilakis birbirini tamamlayıcı eşdeğer iki yaklaşımdır. Bir başka ifadeyle Kur'an'ın ahkâmındaki ilahi maksadı öğrenme çabasında aslanan, rivayet ve dirayet yöntemlerinin birlikteliğidir. Kur'an'ı anlama hususunda bunlardan birini diğere öncelemenin gereksizliği kadar, çağdaş bazı yorumcuların yaptığı gibi rivayetin rolünü ve önemini görmezden gelecek murad-ı ilahiye ulaşma çabasının sağlıklı bir sonuç vermeyeceği de açıktır. Zira sözlü hitap olarak nazil olması se-

bebiyle Kur'an'ın lafızlarındaki maksadı en iyi anlayacak olanların, o hitabın ilk muhatapları olduğu gerçeğinin göz ardı edilmesi, kişiyi mesnetsiz, tutarsız ve hayli subjektif sonuçlara götürebilmektedir. Bu sebeple vahyin getirdiği hükümlerin maksatlarına dair objektif tespitler yapabilmek için ilk muhatapların onları nasıl anladığını bilmek son derece önemlidir.

Neticede ister dirayet ister rivayet yöntemiyle öğrenilmiş olsun, murad-ı ilahinin (makâsıdın) salt bilgi düzeyinde tespit edilmesi, bir Müslüman için asla nihai bir hedef değildir. Aslanan, dinî hükümlerdeki ilahi maksada dair elde edilen bu bilginin benimsenmesi, özümsemesi ve eyleme dönüştürülmesidir. Her türlü söz, tutum ve davranışın gayesi hâline getirilmesidir. Bu idealin gerçekleşmesi ise ancak kişi ile o bilginin kaynağı arasında kurulacak güçlü bir muhabbetle mümkündür. Bu açıdan muhabbet, ilmin de amelinde de ihlasın da öncülü gibidir.

Mezkûr bağlamda muhabbet, Allah ile kulları, peygamber ile ümmeti arasındaki karşılıklı sevgiyi ifade eder. Muhabbette müşareket vardır yani müteakabiliyet esastır. Bu doğrultuda Allah'ın ve Hz. Peygamber'in müminleri sevdiğine dair pek çok ayet ve hadisin varlığı malumdur. (Tevbe, 9/128; Müslim, Fedail, 17.) Haddizatında peygamberlik müessesesi, Yüce Allah'ın kullarına rahmetinin ve sevgisinin bir tecellisidir. Söz konusu sevginin muhabbete dönüşmesi için müminlerin de içten gelen sami-

mi ve doğal bir sevgiyle Allah'ı ve Hz. Peygamber'i her şeyden çok sevmesi icap eder. (Bakara, 2/165; Tevbe, 9/24; Buhari, İman, 2/8.) Böyle bir sevgi, Müslümanlığın vazgeçilmez gereği olduğu kadar dindarlığın da güçlü bir alametidir. Zira itaat ve teslimiyetin temelinde sevgi vardır. İnsan, ancak sevdiğine gönülden teslim olur, boyun eğ- ger, ondan gelene zihnini, kalbini açar ve böylece sevgi muhabbete dönüşür.

Nihayetinde Allah'ın ve peygamberin müminlere sevgisi, inanan kalplerde karşılık bulup da muhabbet hâsil olunca niyetler halis, ameller salih ve gayeler yalnız rıza-i Bâri olur. Hayatlar ihlasın nuru, fazileti ve lezzetiyle güzelleşir. O vakit ortaya konulan bütün söz, tutum ve davranışlar da idrakine erilmiş saf bir dindarlığın tezahürü olur. Gösterişin âdeta varoluş amacı hâline getirildiği, samimiyyetin takiiyeye kurban edildiği, çıkar kaygılarının her şeyin önüne geçirildiği, dünyevileşmenin hayat standardına dönüştürüldüğü bir dönemde temiz kalabilmek adına en fazla ihtiyaç duyulan da bu değil midir? Böyle bir konjonktürde ihlası kuşanmak, insanı tüm kötülüklerden arındıracak, Rabbine yakınlaştıracak ve hayata anlam kazandıracak önemli bir adımdır. Aynı zamanda binbir çeşit desise, vesve- se ve hileyle tüm köşe başlarını tutmuş, insanları ayartmak için günahları alabildiğine süslemiş şeytanlardan korunmanın yolu da buradan geçmektedir. Çünkü şeytan, ancak ihlassız kimseler üzerinde hâkimiyet kurabilir. (Hicr, 15/40-42.) ■

19 MAYIS 1919

Alparslan AKÇA

Birinci Dünya Savaşı'nda büyük kayıplar veren
Osmanlı zora girmiş,

**İstanbul, Adana, Urfa, Maraş, Antep, Antalya,
Konya, Samsun ve Merzifon gibi devletin
önemli merkezleri İtilaf Devletlerince
işgal edilmeye başlamıştı.**

Osmanlı'nın yenilgi ve dağınıklığını fırsat bilen Rum ve Ermeni başıbozukları Samsun ve civarında çeteleşmiş, bölgede karışıklık ve huzursuzluk çıkarmaya başlamıştı. 9 Mart 1919'da Samsun'un, 30 Mart'ta Merzifon'un İngilizler tarafından işgal edilmesiyle birlikte gemi azıya alan Pontusçu çeteler, tecavüzlerini ve taşkınlıklarını iyice artırdılar. Buna tepki olarak Samsun'da bulunan makineli tüfek birliğinden teğmen Hamdi'nin, komutasındaki askerlerle birlikte dağa çıkması bütün dikkatleri bu bölgeye çekti. Bu durumdan kuşkulanan İngilizler,

**İstanbul hükûmetinden
bu hususta bir önlem
almasını ve bölgeye
güvenilir bir kumandanın
olağanüstü yetkilerle
gönderilmesini istedi.**

İstanbul'da iken yaptığı görüşmelerde padişah ve hükûmet çevrelerinde

**güven verici bir izlenim bırakan ve dönemin önemli
kumandanlarından biri olan Mustafa Kemal,
bölgede teftiş ve asayiş için görevlendirildi.**

Onun asıl niyeti ise ileride bir milletin kaderini belirleyecekti.

Sultan Vahdettin'in onayıyla

9. Ordu Müfettişliğine atanan ve yetkilendirilen Mustafa Kemal ve beraberindeki 18 subay arkadaşı,

bölgedeki karışıklığı ve düzensizliği tespit edip gidermek üzere Bandırma Vapuruyla 16 Mayıs 1919'da payitahttan ayrıldı. Böylece çökmekte ve dağılmakta olan çok unsurlu bir imparatorluğun küllerinden doğacak olan yeni ve millî bir dirilişin ilk adımını da atmış oldular.

Birinci Dünya Savaşı'nın öncesinden itibaren, "... Devlet gövdesinin çökmesiyle hâsıl olacak enkazın altında ezilip perişan olmak mı, yoksa çoğunluğu Türk olan millî sınırlara çekilerek burayı savunmak mı? Ben selameti ikinci fikrin tatbikinde görüyorum." idealini dillendiren

Mustafa Kemal'in ve beraberindeki arkadaşlarının 19 Mayıs 1919'da Samsun'a

çıkışı ve oradan safha safha gerçekleştirilecek ülkü dâhilinde Anadolu'ya geçişi, elde kalan son Türk yurdunda yanacak Millî Mücadele ateşinin ilk kıvılcımını ateşledi.

19 Mayıs 1919; Millî Mücadele ruhunun mayası ve İstiklal Savaşı'nın başlangıcı,

tam bağımsız ve millî bir devletin temeli niteliğinde mümtaz bir tarih ve Anadolu insanını kendi topraklarından ve tarih sayfalarından silmek isteyen yedi düvele karşı verilen bir cevaptır.

19 Mayıs 1919; Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti devletleriyle Anadolu topraklarını yurt edinen Türk'ün talihinde herhangi bir takvim yaprağından ibaret değil tarihî kırılma noktalarından biridir.

Burçlar nedir? İnsan üzerinde etkisi var mıdır? Burçların etkisine inanmayı nasıl değerlendirmek lazım?

Burç, “güzel olmak veya yükselerek görünür olmak...” anlamına gelen Arapça “berec” kelimesinden gelmektedir. Bu anlamı dolayısıyla gökteki yıldızlara burç denildiği gibi dağların zirvelerine, kalelerin kulelerine ve yüksek gökdelenlere de burç denilmektedir. Astrolojide burç, güneşin bir yılda takip ettiği düşünülen yörüngenin sembollerle gösterilen on iki takımyıldızdan her birine verilen isimdir. Bu anlayış dünyanın sabit, güneşin ve yıldızların onun etrafında döndüğüne inanılan eski uzay bilgisine dayanır.

Bu anlayış nereden geliyor?

Eskiden uzay bilgileri sayılan müneccimler bazı yıldızlar tespit etmişler, bunlara çeşitli isimler vermişler. Bu yıldızların

dünya etrafında dairesel bir felekte bulunduğu ve onunla birlikte hareket ettiği varsayılmış. Bu anlayış doğrultusunda gökler âlemi küreden meydana gelen, daima dönen, ruha sahip, canlı ve akıllı varlıklar alanı olarak düşünülmüş. Bu düşünce ayaltı ve ayüstü şeklinde ikili âlem anlayışını doğurmuş. Sözde bilim astroloji, bu eski bilgilerden hareketle yıldızların konum ve hareketlerinin işaret sistemi oluşturduğu ve bu sistem sayesinde gelecek, şimdi ve geçmişe dair bilgi elde etmenin mümkün olduğu iddiasındadır.

Eskiden bu anlayışa karşı çıkanlar olmamış mı?

Tabii ki olmuş. Örneğin, bundan bin yıl önce yaşamış tarihçi Makdisi, yıldızları ve gezegenleri ruh sahibi, akıllı ve etkin güçler olarak görmek hem bilim hem de din açısından yanılıdır, demiştir. Ünlü kelim

bilgini Bakıllani, müneccimlerin iddia ettiklerinin aksine hiçbir gök cisminin akıllı ve iradeli olmadığını söylemiştir. Çünkü burçlar ve yıldızlar yaratılmış olmak bakımından evrenin diğer unsurlarından farklı değildir. Bunların diğer varlıklara etkisi, cansız cisimlerin birbirine etkisi gibidir.

İslam açısından değeri nedir?

Yıldız falcıları ve astrologların iddialarının İslam açısından bir geçerliliği ve değeri bulunmamaktadır. Nitekim gök cisimlerinin yaratılması da hareket etmesi de Allah'ın iradesi ve kudretiyledir. Söz gelimi, ateş yakıcı, su rutubetli kılınmıştır. Ateşin yakması veya suyun ıslatması, onların ruh sahibi canlı varlıklar olduklarını göstermez. Yüce Allah'ın âdetullah denilen doğa kanunları, evrenin her yerinde aynı şekilde geçerlidir.

Müslüman düşünürler bunu nereye dayandırmaktadır?

Kur'an'da, “O, geceyle gündüzü, ayla güneşi hizmetinize verdi; yıldızlar da O'nun emrine boyun eğmişlerdir. Bunda aklını kullanan bir topluluk için önemli ibretler vardır.” (Nahl, 16/12.) ayeti buna delildir. İmam Matüridi'ye göre evrende bulunan her unsur Allah'ın varlığına işaret eder. Evren bütün unsurlarıyla hikmet sahibi bir yaratıcıya muhtaçtır. Var olmaları ve varlıklarını sürdürmeleri O'na bağlıdır. Gökte ve yerde hiçbir şey O'nun gücünün dışına çıkamaz. Bu kanun yeryüzündeki insan, hayvan, bitki ve cansız varlıklar için geçerli olduğu gibi gökteki yıldızlar ve gezegenler için de geçerlidir. (Matüridi, *Kitabü't-Tevhid*, s. 170-175.)

Burçların hiç etkisi yok mu?

Burçların insan karakterine etki ettiğini söylemek dağların etki ettiğini söylemek gibidir. Yakın olmaları hasebiyle dağların etkisi yıldızlara göre belki daha fazladır. Kaldı ki uzmanlara göre burçlar aslında birbirinden son derece uzak yıldızlar olup bakış açımıza göre bize yıldız kümesi şeklinde görünmektedir. Tıpkı Üsküdar'dan bakıldığında Süleymaniye Camii'nin minarelerinin tek sıra görünmesi gibi...

Bu konuda Peygamberimizden gelen bir bilgi var mıdır?

Rahmet Peygamberi, bazı insanların gerçek nimet verici olarak Allah'ı değil de yıldızları gördüklerini, bunun Yüce Allah'a karşı bir nankörlük olduğunu bildirmiştir. (Müslim, İman, 71-73.) O'nun şu uyarısı çok açık ve kesindir: "Kim bir kâhini, arafı veya müneccimi tasdik ederse Muhammed'e indirilene kabul etmemiş demektir." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 407, 429.) Bu uyarı üzerine Bakıllani; "Nasıl oluyor da Hz. Peygamber'e inanmakla müneccimlere inanmak bir Müslümanın kalbinde bir araya gelebiliyor?" diye hayretini ifade etmiştir. (Bakıllani, *Temhid*, s. 77.)

Bunları kabul etmenin ne gibi sakıncaları var?

İnanç açısından burçlara inananın mutlak güç sahibi Allah inancıyla bağdaşır bir tarafı bulunmamaktadır. İnsan açısından ise bu bir beyin yıkama ve kişiyi duygusal kalıplara sokma girişimidir. Diğer bir deyişle bir kişinin, doğduğu burcun karakterini ve geleceğini etkilediğine inandırılması, psikolojik mühendislik çalışmasıdır.

Söz gelimi balık burcu için "alçak gönüllü, şefkatli, sempatik, hassas, adapte olabilir, etkili anlayışlı, nazik sezgili, renkli hayalleri, derin duyguları, sevgiye düşkünlüğü olan, merhametli, güzel sanatlarda başarılı, iyi niyetli, yardımsever..." gibi olumlu özellikler yanında "belirsizlik, ihmalcilik, gizlilik, kolay dağılmak, zayıf arzular taşımak, karsızlık, mücadeleden kaçmak, karamsar, çekingen, alıngan..." şeklinde olumsuz özellikler sayılmaktadır. Bu durumda balık burcuna inanan kişi, yaptığı iyi şeyleri olumlu özelliklere bağlamakta, başarısızlığına ve hatalarına ise "Ne yapayım, balık burcundanım başka türlü davranmam." gibi bir mazeret aracı kılmaktadır. Böylece astroloji tarafından belirlenmiş bir duygusal kalıba sokulmak suretiyle iradesi elinden alınmış, beyni yıkanmış bir kişiliğe dönüştürülmektedir. Bu hâliyle astroloji en katı kadercilikten daha aşırı bir determinizm örneğidir. Kişinin sadece kaderini değil, karakterini de belirleme iddiasındadır.

Bunun kader anlayışıyla bir irtibatı var mı?

İslam'ın kader anlayışı kişinin özgürlüğünü ve sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Yüce Allah, insana irade vermiş ve özgür kılmıştır. Bir kişi şartlarını ve imkânlarını gözeterek bir fiil yapmaya niyet ederse Yüce Allah onu engellemez, aksine o işi yapma imkânı sağlar. İyi iş yaparsa mükâfat verir, kötü iş yaparsa cezasını keser. Dolayısıyla kişi, ihtiyari fiillerini kendi özgür iradesiyle yapar, ahlakını kendisi oluşturur, duygularını kendisi yönlendirir, dolayısıyla sorumluluk da kendisine ait olur. İrade-

sini kullanmada insana dıştan ve içten birtakım etkiler olabilir ama son karar kişinin kendisine aittir. Bu etkiler canlı varlıklardan gelebileceği gibi cansız varlıklardan da gelebilir.

Bu takdirde evrende var olan olgu ve olaylara nasıl bakmalıyız?

Nasıl ki yeryüzündeki dağlar, ovalar, ırmaklar Yüce Allah'ın varlığının ve eşsiz sanatının göstergesiye gökteki gezegenler ve yıldızlar da O'nun kudretinin ve yüceliğinin işaretleridir. Yüce Allah bütün bunları bize etki etsinler diye değil, onlardan yararlanalım diye yaratmıştır. Nitekim bugün insanlar uzay çalışmalarıyla oradaki yıldız ve gezegenlerin akıllı ve etki eden varlıklar olmadıklarını tespit etmişlerdir. Artık geliştirilen uzay araçları vasıtasıyla uzaydan istifade edilmektedir. Gönderilen yapay uydular iletişimde ciddi kolaylıklar sağlamaktadır. Uzayda veya dünyada bulunan bu varlıkların duygu dünyamıza farklı etkileri olabilmektedir. Bu etkiler onların gücünün bir sonucu değil, bizim etkilenmemizin bir sonucudur. Söz gelimi, Bursa'da yaşayan bir kişiyi gökteki yıldızlardan daha çok Uludağ etkilemektedir, ama kimse ona burç muamelesi yapmamaktadır. Mehtaplı bir gecede bir şairin gökyüzüne bakıp duygulanarak şiirler yazması burçların etkisiyle değil; kişisel duygusallığın, kabiliyetin ve çabanın bir sonucudur. (Tevfik Uyar, *Astrolojinin Bilimle İmtihanı*, s. 179, 186; Çağfer Karadaş, *Çağdaş İnanç Problemleri*, s. 145-148; Temel Yeşilyurt, *Çağdaş İnanç Problemleri*, s. 229-233; *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, "Burç", "Felek" ve "İlm-i Ahkam-i Nücüm" maddeleri.) ■

İNSAN BEYNİNDEN MÜLHEM YAPAY ZEKÂDAN KORKMALI MIYIZ?

Son günlerde birçok platformda yapay zekânın geçirdiği değişim ve gelişimlerin insan hayatına ne gibi etkileri olacağıyla ilgili yapılan yoğun tartışmalar dikkat çekmektedir. Yapay zekânın teknolojiden üretime, sosyal hayattan sanata kadar hayatımızın her aşamasında çok daha fazla yer alacağı, bununla birlikte yaşanan değişimlerin insan hayatına sadece olumlu değil olumsuzluklar da getireceği belirtilmektedir. Hatta birtakım kötücül senaryolar bile dillendirilmektedir.

İddialara bakıldığı zaman âdeta insanın makinelere yenileceğinden korkan ve bin sekizyüzlü yılların Luddizmini hatırlatan bir karamsarlığın bu tartışmalara hâkim olduğunu görebiliyoruz. O zamanın korkusu makinelerin insanı işinden edeceğiye şimdinin korkusu da yapay zekânın dünyayı ve insana ait olan her şeyi elinden alacağı gibi görünmektedir. İnsanoğlu hem teknolojinin her nimetini sonuna kadar kullanma hevesi hem de onun her şeyi elinden alacağı korkusu gibi birbirine taban tabana zıt duyguları aynı anda hissetmenin kafa karışıklığını yaşamaktadır.

Oysa yapay zekâ ve insan beyni arasında bir rekabet olduğunu düşünmek, muhteşem bir işleyişle yaratılmış insan beynine haksızlık olur. Zira yapay zekâ, insan zekâsını taklit etmek ve onu geliştirmek için bilgisayar programları ve algoritmalar kullanarak yine insan beyni tarafından tasarlanmış bir teknolojidir. Bu tartışmalar insanın, kendisine de beyninin gücüne de yeterince güvenmediğini göstermekte, güvensizliğin kaynağı ise sahip olduğu beynin potansiyelini yeterince tanımamasıdır.

İnsan beyninin oldukça kompleks bir yapısı ve henüz çözümlenememiş çok özelliği olsa

da bilim insanlarının son yüz yıldır yaptıkları deneysel araştırmalarla konuya katkıları inkâr edilemez. Biyolojik bir yapıya sahip olan beynimiz, nöronlar (sinir hücreleri) ve sinapslar (bağlantı noktaları) arasında oluşan karmaşık ağlarla çalışır. Toplam 1.500 gram ağırlığındaki insan beyninde 100 milyar nörondan her birinin 10-15 bin başka nöronla oluşturduğu 100 trilyon bağlantısı olduğu düşünülmektedir. Bu bağlantılardan oluşan beyin yapısında, onlara destek olan ve 1 trilyon kadar da yapısal destek hücresi bulunur. Yapısal destek hücrelerinin meydana getirdiği bilgi ırmaklarında, düşünce, zihin ve bilinç oluşmaktadır. Her bir nöronun aynı anda 5 ila 10 ayrı karar sürecine katkı sağlaması bile başlı başına insan beyninin mevcut teknolojilerle modellenilebilmesinin mümkün olmadığını ortaya koymaktadır.

Bu yapının ayrıca sinirsel bir esnekliğe (nöroplastisite) sahip olduğu ve sinir sistemindeki değişimlerin bu esneklik sayesinde gerçekleştiği artık bilinmektedir. İnsanoğlunun beyninin anne karnındaki dönemden bu yana geçirdiği hayat tecrübeleriyle biçimlendiğini ve nöroplastisitenin bizi diğerlerinden ayıran şeyin “özü” olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

İnsan beyni 2 yaşına kadar erişkin boyutlarının yaklaşık olarak yüzde 80’ine ulaşmakta ve 10 yaşında neredeyse tamamlanmaktadır. Beynin en kolay şekillenebilir olduğu dönem de her türden çevresel uyarana ileri derecede hassas olduğu erken çocukluk çağına denk gelmektedir.

Erişkin beyni, değişen koşullara uyum sağlamak, yaşanan her deneyime cevap bulmak, yapısını ve fonksiyonlarını hayat bo-

yu yeniden düzenleyebilmek için son derece dinamik bir yapı sergilemektedir.

Beyin “kullanmazsan kaybedersin” ilkesiyle yönetildiğinden eğer zihinsel becerilerimizi egzersiz yaparak geliştirmesek onları yalnız unutmakla kalmayız, bu beceriler için ayrılan beyin haritası alanı onların yerine pratik yaptığımız başka becerilere devredilir. Beynin öğrenme ve hafıza gibi işlevlerini sürdürebilmesi için düzenli olarak kullanılması gerekir. Bu ilkeye göre, beynin kullanılmaması durumunda, beyin hücrelerinin ve sinir bağlantılarının zayıflayabileceği, beyin fonksiyonlarında ve hafıza, düşünme, öğrenme yeteneklerinde azalma meydana gelebileceği öngörülür.

Bu ilke, beynin sürekli olarak yeni bilgiler öğrenme, mevcut bilgileri hatırlama ve çeşitli görevleri yerine getirme yeteneğini koruyabilmesi için düzenli olarak aktif tutulması gerektiğini vurgular.

Yaşlanmada beyin birçok değişim geçirir. Zihinsel plastisiteyi standart yaş sınırının ötesine taşıyan yaşlılar olduğu gibi zamanından önce bu potansiyellerini tüketen yaşlılar da vardır. Bazı “süper” yaşlılarda olumsuz hiçbir değişim görülmediği gibi yeni bilgileri öğrenmede başarı görülebilir. Bu farklılıklar genetik faktörlerin, çevre ve yaşam deneyiminin birleşmesiyle açıklanabilir. Yaşam tarzı tercihleri gerilemeyi durdurabilir. Yeni bir dil öğrenmek hafızayı iyileştirir ve korur. Yoğun bir odaklanma gerektirdiği için bu çalışma beynin yeni değişim kontrol sistemini aktive eder. Hafızanın her türlü anıyı kaydedecek kadar iyi durumda olmasını sağlar.

Yüksek dikkat yoğunluğu gerektiren herhangi bir şey sisteme yardımcı olacaktır.

Beyin aktivitesini yavaşlatan ve geriletken etkenleri ve bunlara karşı alınacak önlemleri bilmek bize mevcut kapasitemizi en üst düzeyde kullanma olanağı verecektir.

Gündemimizi ve zamanımızı meşgul eden, insanlar arası iletişim yollarını sekteye uğratan

düzensiz uyku, yaşanan stres, beyin fonksiyonlarının gelişimine olumsuz etki etmektedir.

Düşük kaliteli, işlenmiş gıdalar ve yetersiz beslenme de bu olumsuz etkenlerdendir. Sağlıklı yağlar, proteinler, vitaminler ve mineraller içeren bir beslenme, beyin sağlığını olumlu yönde destekleyecektir.

Yeni beceriler öğrenmek (çeşitli hobiler, dil öğrenimi vs.) çeşitli

sosyal medya ve teknoloji bağımlılığı bu etkenlerin başında sayılabilir. Beyin aktivitesini azaltması ve olumsuz görsel, işitsel uyarıcılara maruz bırakması nedeniyle beyin fonksiyonlarını pasifize etmektedir.

Fiziksel aktif bir yaşam tarzı beynin sağlıklı kalmasına, oksijen ve kanla beslenmesine, beyindeki nöronların bağlantılarının güçlenmesine yardımcı olacaktır gibi aktivite azlığı da bağlantıları zayıflatacaktır.

Sürekli aynı işlerin yapılması ve tekrarlanan rutinler, yetersiz ve

aktivitelerde bulunmak (geziler, bulmacalar, zihinsel egzersizler, teknolojik gelişmeleri takip etmek gibi) beynin aktif tutulması ve fonksiyonlarının sürdürülmesi için önemlidir ve yeni bağlantıları beynimiz ancak bu şekilde oluşturabilmektedir.

“Kullanmazsan kaybedersin” ilkesi beynin sürekli olarak aktif tutulması ve işlevselliğinin korunması için önemli bir ilkedir. Bunu göz önünde tutarak hayat boyu beynimizi aktif tutmak ve sınırsız potansiyelini hakkıyla kullanmak da bizim sorumluluğumuzdadır. ■

ÖTELERDEN GELEN ESİNTİ

Ayşe Betül BALIKÇI

Yalova İl Müftü Yardımcısı

Mayıs ayının ortalarına gelmiştik. Bu sene bahar, pek erken geleceğe benzemiyordu. Hava hâlâ soğuk gidiyordu. Serin ve yağmurlu bir gün, iş çıkışı telefonum çaldı. Kutsal beldeye gitme müjdesiydi bu. Nasip olursa irşat görevlisi olarak hacca gidecek, hem hacılara rehberlik yapacak hem de hacı olacaktım. İlk anda ne hissedeceğimi bi-

lemedim. Sonra derin bir mutluluk kapladı yüreğimi. Mutlulukla beraber bir kaygı ve keder de düştü gönlüme. Acaba hac yolculuğu öncesi maddi manevi açıdan neydi durumum? Ömrüm kısa bir film şeridi gibi geçti gözümün önünden. İyisi kötüsüyle, sevabı günahıyla bir hayat muhasebesi yapmaya başladım birden. Mübarek beldede Rabbime el açıp dua edecektim, selim bir kalp, içten gelen bir tövbe ile O'nun huzuruna varabilmekti amacım. İç dünyamda fırtınalar koparken bedenim sanki çocukluğuna dönmüştü. Bayramlığını giymiş, şeker yeme sevincini yaşayan bir çocuk gibi kalbim sevinçle atıyordu. Yürümüyor, sanki koşuyordum. Yemek aklıma gelmiyor, bitmek bilmeyen bir heyecan içinde şevkle koşturuyor, hac

hazırlıklarımı tamamlamaya çalışıyordum. Aklım hep toplu yapılacak tavaflarda, dualardaydı. Görevimi en güzel biçimde yapabilmek adına Rabbime niyaz ediyor, kendimi şimdiden Kâbe'ye ve Peygamberimin ziyaretine hazırlamaya çalışıyordum. Mebrur bir hac için eş dost ile helalleşip dualar istiyordum. Aklımda bu düşünceler dolaşırken bir yandan da merak ediyordum, acaba hacda kimlerle yolum kesişecek, hep anlatılan o müstesna hac arkadaşlıklarından bana da nasip olacak mı diye. Arafat vakfesinde eller duaya açıldığında, o anda kiminle omuz omuza Rabbime niyaz edecektim.

İlahi bir neşe idi bu hissettiklerim. Anlatılamaz, ancak yaşanır bir tecrübe. Ruhun elest bezminden beri hasret çektiği manevi atmosfere az da olsa kavuşma ümidiydi belki. Ben bu yoğun ve coşkun duygularıyla hemhâl olurken günler hızlıca geçiverdi de çok şükür bu heyecan içinde vahyin kalbine ulaştık, ilk umremizi gerçekleştirdik. Artık heyecanım her geçen gün artıyor, yaklaşan hac günlerini sabırsızlıkla bekliyordum. Arafat, Müzdelife, şeytan taşlama ilk defa deneyimleyeceğim büyük bir merak ve büyük bir vuslat

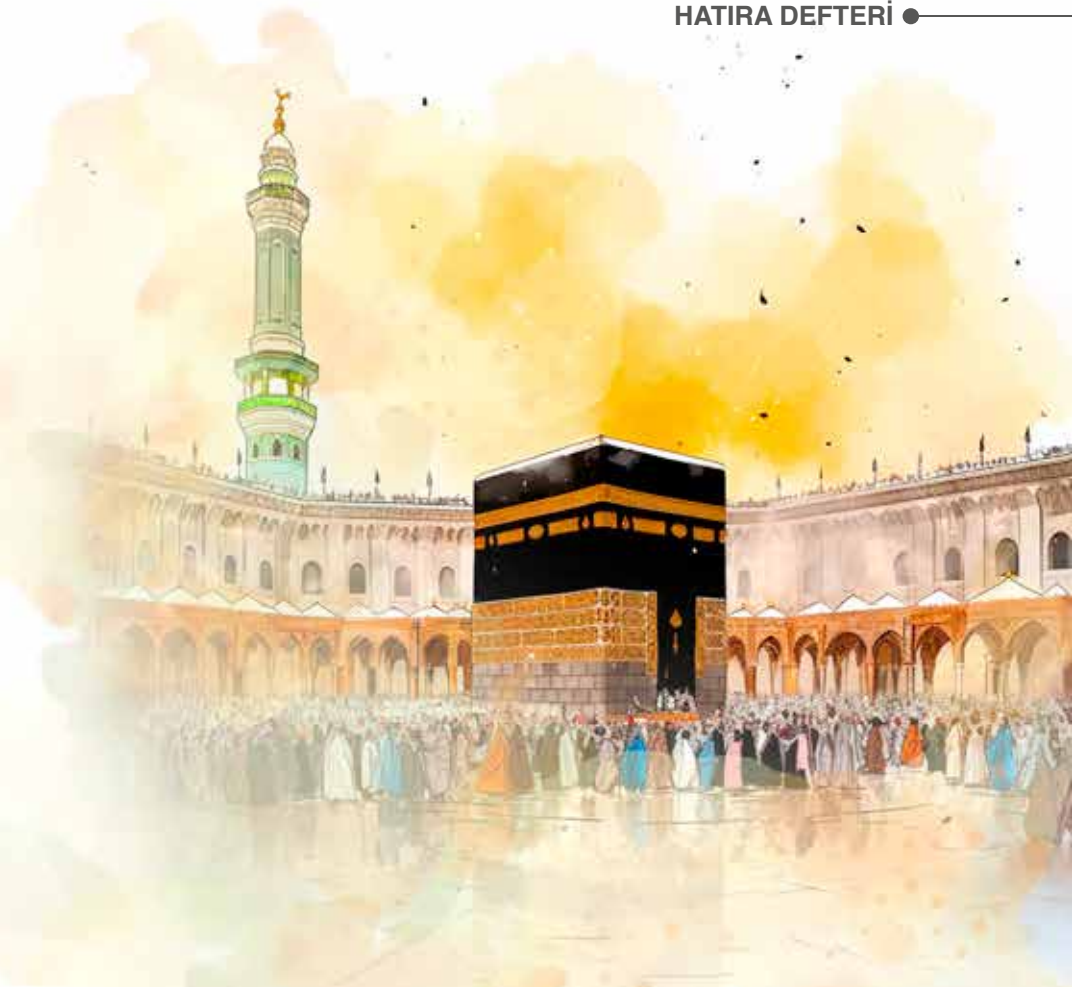

olarak beni heyecanlandırıyor-
du. Mekke'deki günlerimiz çok
hızlı geçiyordu sanki. Ben ise
günler hiç geçmese, Kâbe'de
biraz daha biraz daha kalsam
diye arzu ediyordum. Mekte-
ke'de iken Kâbe'nin yanından
ayrılmak istemiyor, daha ayrıl-
madan veda edecek olmanın
hüznüyle gözyaşı döküyordum.
Sadece bende değildi tabii ki bu
hüzünler ve duygular. Hacılarımız da büyük bir he-
yecan içinde bu kutsal günleri
bekliyorlardı. Fakat kafilemiz-
deki bir beyefendi bu mukad-
des günlere kavuşamadı. İkinci
umremizi yaptıktan kısa bir
süre sonra Zilhicce ayının ilk
günü Mekke'de otel odasında
Rabbine kavuştu. Geride hü-
zünlü, gözü yaşlı ama kalbi ve
dili Allah'ın emrine teslim bir
eş bırakarak. Cenazeyi sabah
namazı sonrasında öğrendim.
Aklıma kafilemizde bulunan
oldukça hasta ve yaşlılarımız
geldi. Ama ölüm, beklenme-
yen orta yaşlarda olan bir hacı
adayını seçmişti. İlahi takdir
gerçekleşmiş ve hacı olama-
dan yatağında ruhunu teslim
etmişti. İlk andan itibaren
merhumun kıymetli eşi ile teş-
riki mesaimiz oldu. Hanime-
fendinin sükûneti, sabrı, bütün
grubu derinden etkiledi. Mer-
humun vefatıyla bütün kâfile,
sabrın, Allah'tan gelen emre
teslimiyetin örneğini canlı ola-
rak yaşadı. Mübarek beldede
eşini kaybetmeyi, Rabbinin bir
lütfu olarak görmesine şahit
olduk. Gözünden yaşlar akar-
ken Türkiye'deki evlatlarını
sakinleştirmeye çalışıyordu.
Kendisini arayan eş, dost, ak-
rabasına teselliler veriyor, kaç
kişiye nasip olur mübarek bel-
dede vefat etmek, milyonlarca

kişi tarafından cenaze namazı
kılınmak, diyordu. Beklenme-
yen ani ölüm, kolay değildi
tabii. Sevdiğin, hayatını pay-
laştığın, beraber hac yolcu-
luğuna çıktığın, duanda eksik
etmediğin eşini kaybetmek
daha da zordu. Ama Allah'tan
başka hiçbir şey baki değildi ki!
İnsan, bir gün ansızın bu dün-
yaya veda edecekti. Mademki
bir gün herkes ölecek, o hâl-
de bu ölüm Mekke'de olduysa
O'ndan gelene itiraz hiç olur
muydu?

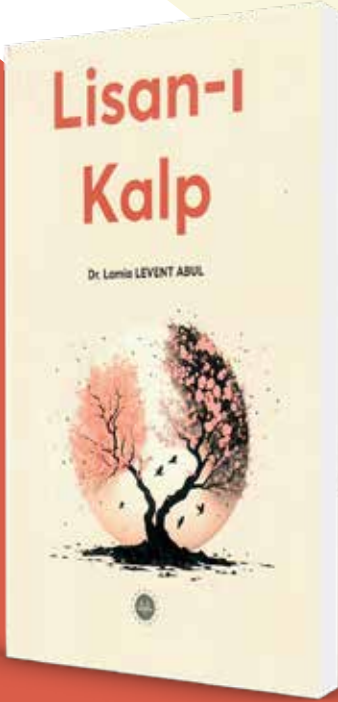
Kafile olarak merhuma ve ge-
ride kalan eşine hayır dualar
ediyor, hatimler, Yasinler oku-
yor bir nebze de olsa acısını
paylaşmaya çalışıyorduk. Bu
acı, merhumun eşi ile olan hac
arkadaşlığımızı daha da derin-

leştirdi. Hac arkadaşı olmayı
bizlere nasip eden Rabbim
kalplerimizi de birleştirmişti.
Sanki uzun yıllardır birbirimizi
tanıyormuşçasına arkadaş ve
refik olduk. Yoğun irşat göre-
vimden artakalan zamanlar-
da hep beraber vakit geçirdik.
Acılar da hüznüler de paylaşıldıkça,
insan yüreğine dokunan
bir arkadaş ile hasbihâl ettikçe
bir nebze azalıyor. Ve insan
acısını daha kolay kabullenip
hayata tutunabiliyordu. Günler
böylece akıp geçti. Allah nasip
etti sonunda biz de hacı olduk.
Milyonlarca hacı arasında, o
hanimefendi de benim hac re-
fikim oldu. Anladım ki hac da
hacdaki arkadaş da nasipten
ibaret... ■

KALBİN DİLE GELDİĞİ KİTAP: LİSAN-I KALP

Kadriye YEŞİLYURT |

Dr. Lamia Levent Abul'un kaleme aldığı *Lisan-ı Kalp*, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları arasında yerini aldı. Yazar, bu kitapta âdeta kalbi konuşturuyor ve kullarına şah damarından bile yakın olan, onu her an görüp gözetan Rabbimizin muhabbetinin insan kalbinde nasıl yeşerdiğini anlatıyor.

Lisan-ı Kalp her sayfasıyla Hz. Peygamber'in şu hadisini hatırlatan bir kitap: "İnsan vücudunda bir et parçası vardır. O iyi olursa bütün vücut iyi olur, o bozulursa bütün vücut bozulur." Abul, bu hadis-i şerif etrafında kalbin selametinin ne kadar önemli olduğunu, kalp hanesini kötülüklerden arındırıp temizleyen ve güzelliklerle tezyin eden kimsenin selamet bulacağını hatırlatır. Böyle bir kalbe Hak Teâlâ nazar eder ve kul bu yakınlığın tesiriyle Rabbine muhabbetle yönelir.

Hak Teâlâ, insanı kendisini tanıyıp bilmesi için yaratmıştır: "Ben insanları ve cinleri bana ibadet etsinler diye yarattım." (Zariyat, 51/56.) İslam âlimleri bu ayet-i kerimede "bana ibadet etsinler"den kastın "beni tanısinlar, bilsinler" olduğunu söylerler. Sufiler, insan için en yüksek ilmin ya da bilmenin "marifet" olduğunu dile getirmişlerdir. Hz. Ali'ye marifeti sorarlar, o da Allah'ı Allah ile tanıdım. Allah'tan başkasını da Allah'ın nuru ile tanıdım, demiştir. Zaten Cenab-ı Hak, "Allah, bir kimsenin kalbini İslam'a açarsa o kimse Rabbinden bir nur üzere olmaz mı?" (Zümer, 39/22.) buyurarak bize kalbin bizzat kendisinin elinde olduğunu göstermiştir.

Lisan-ı Kalp, kalplerimize yol gösteriyor, Sevgili Peygamberimizin şu duasıyla Rabbe yakarışa davet ediyor: "Allah'ım seni anıp zikretmek, nimetine şükretmek, sana layık ibadet etmek için bana yardım eyle." (Ebu Davud, Vitir, 26.) Elbette insan için en büyük saadet, Yaradan'ın dostluğuna ve yakınlığına kavuşmaktır. O'na yakın olanlar, kalplerini O'nun zikri ile cilalandırırlar. O'nun zikri ile dolu olan kalpler böylece hakiki dostun yakınlığı ile itminana erer.

Eser; Allah, kendimiz ve kalbimiz etrafında şekillenen otuz beş denemeden oluşuyor. Her bir deneme kendimizi bize tanıtmaya ve dünya yolcuğumuzda hayatımıza, kalbimize rehber olmaya kararlı. Edep Bir Taç İmiş, Kulu İncitme Gönül, Kuşların Yolcuğu, Hikmet Müminin Yitiği, Sözü Güzel Söylemek bu denemelerden yalnızca bir kısmı. Güçlü dili, kalbe dokunan cümleleri, çarpıcı örnekleriyle velut bir kitap *Lisan-ı Kalp*.

Karşılık bulmasını ve okurunun bol olmasını dilerim. ■

DIYANET TV

HAYAT
REHBERİ
KUR'ÂN

Cumartesi

19.30

Fikret Gül'ün sunumuyla

FREKANSLAR

4A(HD) FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DİKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

4A(SD)

Digitürk - 68. kanal

D-SMART - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

TV+ - 133. kanal

Tivibu - 49. kanal

X f @ YouTube | diyanettv

“Ey iman edenler! Eğer Allah’a karşı gelmekten sakınırsanız o size iyiyi kötüden ayırt edecek bir anlayış verir ve sizin kötülüklerinizi örter, sizi bağışlar. Allah büyük lütuf sahibidir.”

(Enfal, 8/29.)

